

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Аудит, облік та оподаткування»

«Допущено до захисту»
зав. кафедрою аудиту, обліку та
оподаткування
к.е.н., доцент
Олена МАГОПЕЦЬ
«14» листопада 2022 р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Організація та методика обліку і аналізу основних засобів в
інформаційному середовищі управління підприємством»

Виконав здобувач вищої освіти
II курсу, групи ООУД-21 М (1,4)
ОПП «Облік і оподаткування в
управлінні підприємницькою
діяльністю та державним
сектором економіки»
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
Литвин Д.С.
«14» листопада 2022 р.

Керівник проекту
к.е.н., доцент
Олена МАГОПЕЦЬ
«14» листопада 2022 р.
Рецензент
к.е.н., доцент, заступник
завідувача кафедри економіки,
менеджменту та комерційної
діяльності
Оксана СТОРОЖУК

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний

Кафедра аудиту, обліку та оподаткування

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма

Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю та державним сектором економіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри

к.е.н., доцент

_____ Олена МАГОПЕЦЬ

« 14 » листопада 2022 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

_____ Литвин Дар'я Сергіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту)

Організація та методика обліку і аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством

2. Керівник роботи (проекту)

Магопець Олена Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 14 листопада 2022 р.

4. Мета та завдання випускної кваліфікаційної роботи

(проекту) Метою роботи є вивчення, систематизація та обґрунтування теоретико-методичних аспектів обліку та аналізу основних засобів та розробка рекомендацій щодо їх застосування для вдосконалення процесу формування управлінської інформації обліково-аналітичного характеру для виявлення та ефективного використання внутрішньогосподарських резервів.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Узагальнення матеріалів переддипломної практики	29.10.2022 р. – 02.11.2022 р.	Виконано
2.	Огляд літературних джерел, узагальнення нормативних та законодавчих документів	02.11.2022 р. – 05.11.2022 р.	Виконано
3.	Написання основного змісту випускної кваліфікаційної роботи	05.11.2022 р. – 12.11.2022 р.	Виконано
4.	Оформлення випускної кваліфікаційної роботи	12.11.2022 р. – 13.11.2022 р.	Виконано
5.	Отримання відгуку наукового керівника	13.11.2022 р. – 14.11.2022 р.	Виконано
6.	Представлення випускної кваліфікаційної роботи на засіданні кафедри аудиту, обліку та оподаткування	14.11.2022 р.	Виконано

Дата видачі завдання

« 30 » вересня 2022 р.

Підпис керівника

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« 03 » жовтня 2022 р.

Підпис здобувача

(прізвище та ініціали)

АННОТАЦІЯ

Литвин Д. С. Організація та методика обліку і аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством. – Випускна кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю та державним сектором економіки». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2022.

У першому розділі досліджено теоретико-методичні основи організації обліку і аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством, зокрема, висвітлено економічну сутність поняття «основні засоби», критерії визнання і класифікацію основних засобів, висвітлені теоретичні підходи щодо організації обліку основних засобів, розглянуто методи оцінки основних засобів згідно національних і міжнародних стандартів, методику аналізу забезпеченості та ефективності використання основних засобів на підприємстві.

У другому розділі розглянута загальна характеристика та особливості діяльності ТОВ «КАПРО ОЙЛ», проведено аналіз основних фінансово – економічних показників його діяльності, досліджено практичні аспекти організації обліку основних засобів та здійснено аналітичне оцінювання забезпеченості підприємства основними засобами, проведено аналіз інтенсивності та ефективності їх використання, а також визначено наявні резерви підвищення ефективності використання основних засобів на досліджуваному підприємстві.

У третьому розділі проведено аналіз та оцінка ефективності використання основних засобів підприємства, визначено резерви підвищення ефективності використання основних засобів, а також надано пропозиції щодо вдосконалення методики аналізу основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, наявність, надходження, амортизація, вибуття, облік, аналіз.

ANNOTATION

Lytvyn D. S. Organization and methodology of accounting and analysis of fixed assets in the information environment of enterprise management. - Graduation qualification work at the second (master's) level of higher education in specialty 071 "Accounting and taxation" of the educational and professional program "Accounting and taxation in the management of business activities and the state sector of the economy". - Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kropyvnytskyi, 2022.

In the first chapter, the theoretical and methodological foundations of the organization of accounting and analysis of fixed assets in the information environment of enterprise management are explored, in particular, the economic essence of the concept of "fixed assets", criteria for recognition and classification of fixed assets are highlighted, theoretical approaches to the organization of accounting for fixed assets are highlighted, evaluation methods are considered fixed assets according to national and international standards, methods of analysis of security and efficiency of the use of fixed assets at the enterprise.

In the second chapter, the general characteristics and peculiarities of the activities of LLC «KAPRO OIL» were considered, the analysis of the main financial and economic indicators of its activity was carried out, the practical aspects of the organization of fixed assets accounting were studied, and an analytical assessment of the enterprise's provision of fixed assets was carried out, an analysis of the intensity and efficiency of their use was carried out, and available reserves for improving the efficiency of the use of fixed assets at the investigated enterprise are also determined.

In the third section, proposals for improving the organization of accounting for fixed assets and outlined approaches aimed at improving the methodology of analysis of fixed assets in the context of improving the quality of information support for enterprise management are provided.

Keywords: fixed assets, availability, receipts, depreciation, disposal, accounting, analysis.

ЗМІСТ	стор.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	12
1.1. Економічна сутність поняття «основні засоби», їх місце і роль в організації діяльності підприємства	12
1.2. Підходи до класифікації та оцінки основних засобів.	21
1.3. Організація обліку основних засобів в системі управління підприємством.	33
1.4. Методика аналізу основних засобів та використання його результатів в управлінні	60
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	73
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УПРАВЛІННЯ	75
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «КАПРО ОЙЛ»	75
2.2. Облік надходження основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» та аналіз забезпеченості ними підприємства	91
2.3. Облік і аналіз наявності, руху та ефективності використання основних засобів	108
2.4. Оцінка впливу факторів на ефективність використання основних засобів у ТОВ «КАПРО ОЙЛ» та ключові орієнтири її підвищення	124
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	133
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	135
3.1. Напрями удосконалення організації обліку основних засобів як інформаційного елемента системи управління	135
3.2. Удосконалення методики аналізу основних засобів в контексті підвищення якості інформаційного забезпечення управління підприємством	149
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	156
ВИСНОВКИ	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	162
ДОДАТКИ	171

ВСТУП

Актуальність теми. Від наявності та стану основних засобів значною мірою залежить економічна ефективність підприємства, забезпечення його високих темпів розвитку та підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. На сьогоднішній день рівень забезпеченості основної діяльності підприємств, установ та організацій переважно не відповідає технічним вимогам за кількістю та якістю, оскільки оновлення основних засобів є недостатнім, крок за кроком збільшується їх знос, а темпи науково-технічного прогресу зменшуються. Така ситуація є результатом обмеженої корпоративної ліквідності, низької інвестиційної активності та необ'єктивної оцінки активів.

У цьому випадку видається, що лише за рахунок поліпшення використання основних засобів можна гарантувати належне функціонування підприємства. Останнє потребує удосконалення організаційної системи та методики обліку і аналізу основних засобів та приведення її у відповідність до вимог ринкової інфраструктури.

Основні засоби, сформовані на початку господарської діяльності підприємства, потребують постійного управління. Основою забезпечення ефективного їх використання є організація обліку основних засобів, яка включає облік і аналіз надходження і вибуття основних засобів у поєднанні з виробничими потребами підприємств. Накопичення активів у вигляді збільшення вартості основних засобів на балансі підприємства не завжди означає, що підприємство працює ефективно. Як правило, кошти, надмірно інвестовані в необоротні активи, можуть сприяти зростанню виробництва, якщо їх інвестувати в поточні активи та операційну діяльність. Тому керівництво компанії має знайти баланс між накопиченням активів та інвестиціями у виробничу діяльність.

Тому проблеми обліку основних засобів та аналізу ефективності їх використання займають особливе місце в діяльності кожного підприємства. Ці обставини зумовлюють актуальність обраної теми випускної кваліфікаційної роботи.

Великий внесок у розробку теоретичних основ і методики вирішення проблем обліку основних засобів та їх використання внесли: Н.Г. Виговська, Ф.Ф. Бутинець, З.В. Задорожний, А.Г. Загородній, Я.Д. Крупка, Г.М., В.С. Рудницький, М.Ф. Огійчук, Л.К. Сук, Б.Ф.Усач, Н.О. Ткач, В.В. Сопко та інші відомі вітчизняні та іноземні вчені та економісти.

Незважаючи на значні напрацювання вчених немає єдиної думки щодо розуміння категорії «основні засоби», порядку та особливостей їх обліку та аналізу. Тому виникає необхідність в подальших дослідженнях даних питань.

Мета дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є вивчення, систематизація та обґрунтування теоретико-методичних аспектів обліку та аналізу основних засобів та розробка рекомендацій щодо їх застосування для вдосконалення процесу формування управлінської інформації обліково-аналітичного характеру для виявлення та ефективного використання внутрішньогосподарських резервів.

Задачі дослідження. Досягнення означеної мети передбачає постановку та вирішення наступних основних завдань:

- дослідити сутність основних засобів, як економічної і обліково-аналітичної категорії, визначити їх склад та класифікацію;
- розкрити проблемні моменти оцінки основних засобів та визначити їх вплив на фінансово-майновий стан підприємства;
- визначити концептуальні основи методики та організації обліку і аналізу основних засобів;
- за даними досліджуваного підприємства проаналізувати організацію і методику обліку та аналізу основних засобів;

- дослідити діючу методику нарахування амортизації та обліку зносу основних засобів, визначити її ефективність та доцільність використання на досліджуваному підприємстві;
- внести пропозиції для удосконалення обліку операцій із основними засобами;
- визначити основні напрями удосконалення організації і методики проведення аналізу основних засобів;
- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності використання основних засобів.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступають процеси обліку та аналізу основних засобів.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних та методичних засад обліку і аналізу основних засобів як визначальної складової інформаційного середовища управління підприємством.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використовувалися загальнонаукові методи (спостереження, порівняння, формалізація, аналіз та синтез, індукція і дедукція), методи економічного аналізу: балансовий, статистичний, аналітичний, розрахунково-нормативний, тощо. Балансовий метод використовувався при аналізі господарських операцій, розрахунку балансу факторів в аналізі ефективності використання основних засобів. За допомогою статистичного методу було виявлено динаміку показників стану, руху і ефективності використання основних засобів. За допомогою історичного методу досліджено походження, формування і розвиток категорії «основні засоби» в системі обліку. Документальне оформлення операцій з основними засобами досліджено за допомогою системного вивчення господарських процесів. Результати проведених досліджень висвітлені з використанням схематичних та графічних методів.

Інформаційне забезпечення проведених досліджень. Для дослідження визначених завдань випускної кваліфікаційної роботи були використані законодавчі

акти, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених із питань обліку і аналізу основних засобів, нормативно-правові документи з питань обліку основних засобів, матеріали науково-практичних конференцій, дані обліку та звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ».

Теоретична та практична значимість отриманих результатів включає розробку теоретичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством, зокрема:

- розкрито економічну сутність основних засобів як економічної категорії та об'єкта бухгалтерського обліку і визначено класифікацію основних засобів, що створює умови для побудови ефективної системи обліку, надає інформаційну основу для аналізу;

- запропоновані рекомендації із вдосконалення обліку основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» в умовах використання інформаційних технологій;

- аргументовано доцільність застосування спеціальної форми первинного документа і порядок правильного відображення операцій з основних засобів у бухгалтерському обліку досліджуваного підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формулюванні основних напрямів та конкретних пропозицій щодо вдосконалення обліку, оцінки та амортизації основних засобів, рекомендацій, наданих за результатами аналізу ефективності використання основних засобів, підвищення достовірності, оперативності та керованості управлінської інформації підприємства.

Апробація результатів дослідження та їх публікація. Основні положення й результати дослідження оприлюднені на LIV науковій конференції здобувачів вищої освіти ЦНТУ (м. Кропивницький, 12 травня 2022 р.), доповідь на тему: «Аналіз кошторису бюджетних установ»; II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді «Облік, оподаткування і контроль в управлінні» (м. Кропивницький, 24 листопада 2022 року), доповідь на

тему: «Облік основних засобів: особливості вітчизняної та зарубіжної практики». Основні положення й результати дослідження опубліковано у електронному збірнику матеріалів II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді «Облік, оподаткування і контроль в управлінні», тези доповіді на тему: «Облік основних засобів: особливості вітчизняної та зарубіжної практики».

Обсяг та структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі «Теоретико – методичні основи організації обліку та аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством», досліджено економічну сутність «основні засоби», також проаналізовано праці науковців, які наводять критерії їх визнання і класифікацію, висвітлені теоретичні підходи до організації обліку основних засобів, розглянуто методи оцінки основних засобів згідно національних і міжнародних стандартів, методику аналізу забезпеченості та застосування основних засобів.

У другому розділі «Організація і методика обліку та аналізу основних засобів в системі інформаційного середовища управління підприємством» розглянута загальна характеристика та особливості діяльності ТОВ «КАПРО ОЙЛ», проведено аналіз основних фінансово – економічних показників його діяльності, досліджено практичні аспекти організації обліку основних засобів та здійснено аналітичне оцінювання забезпеченості підприємства основними засобами, проведено аналіз інтенсивності та ефективності їх використання, а також визначено наявні резерви підвищення ефективності використання основних засобів на досліджуваному підприємстві.

У третьому розділі «Пропозиції щодо удосконалення обліку та аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством» надано пропозиції щодо удосконалення організації обліку основних засобів та окреслені підходи, що спрямовані удосконалення методики аналізу основних засобів в

контексті підвищення якості інформаційного забезпечення управління підприємством.

Обсяг роботи. Основний зміст роботи викладено на 150 сторінці друкованого тексту, в якому 44 таблиці, 15 рисунків, 6 додатків, список використаних джерел включає 81 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1. Економічна сутність поняття «основні засоби», їх місце і роль в організації діяльності підприємства

Основні засоби є одним із найважливіших об'єктів обліку, оскільки займають значну частину активів підприємства. Крім того, основні засоби є важливою умовою функціонування суб'єктів господарювання, тому бухгалтерський облік повинен забезпечувати систему управління якісною інформацією для подальшого вирішення проблеми ефективного та раціонального використання матеріальних активів.

Основні засоби повинні забезпечувати належні матеріальні умови для провадження ефективної господарської діяльності підприємства, здійснення виробництва, транспортних, розвантажувально-навантажувальних, фасувальних та інших підготовчих операцій, пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, наданням послуг, організацією праці та відпочинку робітників підприємства, підвищенням продуктивності їхньої праці та ефективності господарювання всього підприємства.

Стан та ефективність основних засобів визначають позицію підприємства на ринку, а також склад і структуру можливостей, пов'язаних з процесом виробництва. Основні засоби становлять важливу частину в структурі активів підприємства та відіграють ключову роль у забезпеченні успішності діяльності суб'єкта господарювання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Частка основних засобів у структурі необоротних активів підприємств в Україні за сферами діяльності у 2018-2020 рр.

Показник	2018	2019	2020
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, %	69,32	73,37	73,18
Добувна промисловість, %	77,48	76,66	74,68
Переробна промисловість, %	79,33	80,56	82,82
Будівництво, %	35,01	36,64	35,61
Оптова та роздрібна торгівля, %	52,65	61,02	61,73

Джерело: складено на основі [48]

Як бачимо, частка основних засобів у структурі необоротних активів за наведеними в таблиці сферами економічної діяльності коливається в межах 60-80%, лише в сфері будівництва питома вага основних засобів суттєво нижча порівняно із іншими та становить в середньому за досліджуваний період 35% необоротних активів, що пояснюється специфікою діяльності галузі.

Реалізація політики, спрямованої на створення та оновлення основних засобів, забезпечує підвищення автоматизації, механізації виробничих процесів і продуктивності праці виробничого персоналу.

В основі економічної сутності основних засобів лежить економічний та процесний підхід, оскільки вони є основними елементами відтворювального процесу, що забезпечують функціонування і розвиток виробництва.

Як правильно зазначила Г.Ю. Кучерова, «Економічна сутність основних засобів базується на тому, що вони є основним елементом відтворювальних соціально-економічних та технологічних процесів, що забезпечують стале функціонування та розвиток будь-якого виробництва» [36]. Дійсно, це твердження є правильним як для промисловості, так і для сільського господарства та інших галузей.

Повний цикл кругообігу основних виробничих засобів можна описати наступними стадіями (рис. 1.1).

На рис. 1.1 показано, що економічна сутність основних засобів пов'язана з їх обігом. Варто зазначити, що основні засоби зношуються поступово, а разом з цим знижується продуктивність діяльності. Старіння і спрацювання основних засобів потребують не тільки заміни старих на нові, а й якісного поліпшення основних засобів, що може бути досягнуто в умовах інтенсивного і розширеного відтворення основних засобів.

Рис 1.1. Стадії кругообігу основних засобів

Джерело: складено на основі [77]

Для більш змістовного з'ясування сутності основних засобів слід звернути увагу на визначення цього терміна.

Варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку економіки поняття «основні засоби» починає розглядатися як окрема економічна категорія. У працях економістів-класиків розглядається лише категорія капіталу, до складу якої входять об'єкти необоротних активів.

Першим вченим, який виокремив поняття «основний капітал» і вивчав його як частину капіталу, був А. Сміт, який в своїй книзі «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776) досліджував властивості накопичення і використання капіталу. Він вперше вжив терміни «основний капітал» і «оборотний капітал». А. Сміт включає машини та різноманітні робочі інструменти, промислові

та комерційні будівлі, господарські будівлі, склади, «покращення землі» (розчищення, осушення, удобрення) та інші предмети, які залишаються в тій самій природній матеріальній формі, що й основний капітал. Крім того, він вказував, що основний капітал не перебуває у обороті, оскільки він завжди у власності одній особі і може приносити прибуток лише за допомогою оборотного капіталу [32].

Д. Рікардо вважає, що «за терміном ефективного використання частин капіталу, капітал поділяється на основний і оборотний. Він зазначив, що один і той же тип капіталу може використовуватися як первинний капітал або як оборотний капітал, залежно від галузі, в якій він задіяний» [31].

Дж.С. Мілль чіткіше підкреслює багаторазову участь основного капіталу у виробництві продукції: «... значна частина капіталу, втілена в знаряддях виробництва, що відрізняються більш-менш тривалим існуванням, яка задіяна у виробництві, не виключається з нього, а залишається в ньому, при чому функція цієї частини капіталу не вичерпується одноразовим ужитком. До цього розряду капіталу відносяться будинки, машини й усі або велика частина предметів, іменованих приладами або інструментами. Довговічність деяких із них дуже значна, і їхнє існування як знарядь виробництва подовжується багаторазовим повторенням виробничих операцій. Капітал, що існує в будь-яких із таких довговічних форм і дохід від якого надходить протягом тривалого періоду, називається основним капіталом» [31].

Як ми бачили, Дж.С. Мілль виділив критерії визначення основного капіталу як тривале існування, багаторазову участь у виробництві та тривале використання основного капіталу для отримання доходу.

Зі свого боку К. Маркс вказував на те, що засоби праці зберігають свою матеріально-речову форму протягом усього періоду використання. Після повного фізичного зносу вони здаються на металобрухт і замінюються новими. Для придбання засобів праці необхідно негайно авансувати капітал, але в міру вичерпання засобів праці цей капітал буде частково брати участь в обороті [2].

Тому, на думку К. Маркса, основною відмінністю оборотного капіталу від основного є спосіб перенесення вартості на новостворену продукцію.

Першим досить глибоке визначення капіталу у XVIII столітті дав фізіократ Ф. Кене. З огляду на конкретну форму капіталу, писав економіст, що останній є не грошима, а засобами виробництва, за допомогою яких можна створювати «чистий продукт» [2].

У сучасній науці поняття «основні засоби» часто порівнюють з поняттям «основні фонди». Зокрема, І.О.Бланк вказував: «Основні фонди – сукупність матеріальних активів у формі засобів праці, які багаторазово беруть участь у процесі виробничо-комерційної діяльності і переносять на продукцію свою вартість частинами» [6]. Однак ці два поняття мають суперечливу різницю.

С. О. Дмитрик пояснює поняття ширше: «Основні засоби — це матеріальні активи підприємства будь-якої форми власності, які повторно використовуються у виробничому циклі, зберігають натуральну форму, частинами переносять свою вартість на готову продукцію та мають строк дії, більш ніж один рік (або операційний цикл), протягом якого підприємство функціонує самостійно, для надання в оренду іншим фізичним або юридичним особам, щоб дати можливість підприємству отримати економічні вигоди» [21]. Але все одно не можна погодитися з таким визначенням, оскільки основні засоби знаходяться на балансі всіх підприємств, навіть тих, які не отримують економічної вигоди.

Багато вчених вважають підставу річного циклу істотним елементом у формуванні поняття «основні засоби». Так, Ф.Ф. Бутинець визнає, що «основні засоби – це матеріальні активи, які утримуються компанією для використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам або виконання адміністративних і соціально-культурних функцій понад очікуваний період експлуатації в один рік (або протягом операційного циклу)» [13]. Однак важливі й інші критерії для характеристики основних засобів, такі як матеріальність (наявність матеріальної форми), цільове призначення (утримання їх

для застосування у виробництві чи постачанні товарів, наданні послуг, здачі в оренду іншим особам).

Враховуючи різноманітність підходів і визначень, необхідно проаналізувати дослідницькі концепції в роботі вчених у галузі бухгалтерського обліку та економіки підприємства, з метою визначення найбільш відповіднішого економічного змісту досліджуваної дефенції.

У бухгалтерському обліку засоби праці виділяють в окремий обліковий об'єкт під назвою «основні засоби».

Згідно з П(С)БО 7, «основні засоби — це матеріальні активи, які утримуються компанією для використання у виробництві або постачанні товарів і послуг, здані в оренду іншим особам або для виконання адміністративних функцій, з очікуваним періодом використання (експлуатації) понад один рік (або період операційного циклу, якщо більше одного року)» [51].

Водночас, у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку (IAS) 16 знаходиться визначення: «основні засоби - це матеріальні об'єкти, які зберігаються для використання у виробництві або наданні послуг або постачанні товарів, для забезпечення в оренду іншим або для адміністративних цілей; використовуються, за очікуванням, упродовж більше одного звітного періоду» [40].

У ПКУ пп. 14.1.138 ст. 14 наводиться наступне визначення основних засобів — «це матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання

(експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [50].

Отже, можна зауважити, що визначення поняття «основні засоби» в нормативно-правовому акті, який регулює бухгалтерський облік в Україні, призводить до певної плутанини в розумінні його сутності, оскільки його використанню як основних засобів надається пріоритет при встановленні критеріїв класифікації об'єктів. При цьому норма податкового законодавства наголошує на особливостях ідентифікації об'єкта основних засобів як активів, тобто «використання лише у господарській діяльності платника податку».

Варто зазначити, що пристосування національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародного визначає, що концепція основних засобів, наведена в національних і міжнародних стандартах, узгоджується з усіма ключовими стандартами визнання. Але, така тотожність існує лише на рівні обліку основних засобів.

Коли науковці вивчають питання основних засобів, вони намагаються визначити цю категорію на основі аналітичних, галузевих або управлінських потреб. Визнання основних засобів та ознак приналежності активів до основних засобів наголошували у своїх працях ряд вітчизняних і зарубіжних вчених.

Систематизацію інтерпретування поняття «основні засоби» належно до ознак наведено в таблиці 1.2.

Аналіз наведених визначень основних засобів дозволяє стверджувати, що більшість авторів, розкриваючи сутність цієї категорії, зосереджуються на ключових критеріях ідентифікації основних засобів, таких як: суттєвість (наявність у матеріально-речовій формі), призначення (утримуються з метою використання їх у виробничому процесі, надавати товари, надавати послуги, здавати в оренду іншим особам або виконувати адміністративні чи соціально-культурні функції); строк корисного використання (більше одного року або операційного циклу, якщо більше одного року).

Ознаки визнання основних засобів

Автори	Критерії визнання основних засобів				
	Матеріальність	Призначення	Поступове перенесення вартості	Термін використання	Вартісне вираження
Агрес О.Г. [2]	+	+	+	+	+
Бабасєв Ю.А. [3]		+		+	
Бабяк Н.Д. [4]	+		+	+	
Білоусько В.С [5]	+			+	
Бланк І.А. [6]	+		+		
Бойко В.М., Вашків П.Г. [7]		+	+		
Бутинєць Ф.Ф. [14]	+	+		+	
Грабова Н.Н. [18]	+			+	
Завадський Й.С. [25]		+	+		
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.[26]	+	+		+	
Неміш Ю.В. [44]		+	+	+	
Сопко В.В. [71]			+	+	+
Сухарський В.С. [73]		+	+		

Джерело: складено на основі узагальнення літературних джерел

Важливим критерієм визначення поняття «основний засіб» є Я. С. Завадський, Н. Д. Баяк, В. М. Бойко, П. Т. Вашків, А. Б. Борисов, І. А. Бланк, В. В. Сопко, В. С. Сухарський, Ю. В. Неміш, О. Г. Агресію розглядають амортизацію, тобто «поступове зношування, перенесення вартості поступове, в міру зношення, перенесення вартості основного засобу на продукцію, що виробляється

підприємством». На їхню думку, основні засоби – це засоби праці (матеріальний актив), який бере участь у виробничому процесі/господарській діяльності протягом тривалого періоду (понад 365 днів або протягом кількох операційних циклів), зберігає натурально-речову форму і по частинах переносять свою вартість на виготовлений продукт (через амортизаційні відрахування). Підтримуючи точку зору вченого, слід зазначити, що амортизація є одним із основних критеріїв визначення об'єкта основних засобів.

Слід зазначити, що деякі автори при визначенні характеру основних засобів звужували сферу використання. Так, наприклад, Я.С.Завадський, В.М.Бойко, П.Т.Вашків, А.Б.Борисов, В.В.Сопко, П.С.Безруких стверджують, що сферою використання основних засобів є тільки «виробничі процеси». Проте основні засоби застосовуються як у виробничих процесах, так і при постачанні товарів, наданні послуг, здачі в оренду іншим особам, виконанні адміністративних чи соціально-культурних функцій. Тому, можна вважати, що це визначення основних засобів є обмеженим, оскільки воно не враховує інших сфер їх використання.

Тому група науковців, у тому числі: А.Б. Борисов, Ф.Ф. Бутинець, А.Г. Загородній, Г.А. Воонюк, Н.Н. Грабова, В.С. Сухарський, О.Г. Агрес, Ю.В. Неміш наголошували на необхідності уточнення сфери застосування основних засобів – у виробничій чи невиробничій діяльності підприємства (під час здійснення управлінських і соціальних функцій).

Підкреслюючи, що більшість науковців, пояснюючи зміст поняття «основні засоби», брали до уваги термін їх корисного використання, який може становити більше одного року або операційний цикл. Цілком можна погодитись з цією точкою зору, тому що фірми набувають основних засобів для довгострокової експлуатації в господарській діяльності.

На підставі дослідження сутності категорії «Основні засоби» та узагальнення наявних визначень даного поняття в економічній літературі та нормативно-правових актах можемо надати наступне визначення цієї економічної категорії,

зокрема, основні засоби - це матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом усього терміну корисного використання, більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше одного року), використовується протягом періоду, коли підприємство здійснює господарську діяльність і виконує адміністративні або соціально-культурні функції, та переносить частину своєї вартості на результати своєї діяльності – виготовлення продукту, надання послуг або товарів.

1.2. Підходи до класифікації та оцінки основних засобів

Згідно з П(С)БО 7 «об'єктом основних засобів в бухгалтерському обліку є закінчений пристрій із усіма пристосуваннями та приладдям до нього, або відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для обслуговування спільні пристрої, приладдя, керування та єдиний фундамент, внаслідок чого кожен з предметів може виконувати свої функції (а комплекс — певну роботу) лише у складі комплексу, а не самостійно» [51].

Об'єкт основного засобу повинен відповідати критеріям визнання його таким, тобто:

- можливість отримання економічної вигоди від його використання;
- можливість надійно (достовірно) оцінити за вартістю.

Для правильної організації бухгалтерського обліку основних засобів, а також для побудови системи обліку та його впорядкованості важливу роль відіграє раціональна класифікація основних засобів за економічними і технічними показниками.

В Україні класифікація основних засобів закріплена на законодавчому рівні у НП(С)БО 7 та Податковому законодавстві.

У НП(С)БО 7 для цілей бухгалтерського обліку законодачо виділено наступні групи однакових за призначенням та технічними характеристиками основних засобів[51]:

1. земельні ділянки;
2. капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом;
3. будівлі, споруди та передавальні пристрої;
4. машини та обладнання;
5. транспортні засоби;
6. інструменти, прилади, інвентар (меблі);
7. тварини;
8. багаторічні насадження;
9. інші основні засоби.

Податковий кодекс України визначає класифікацію основних засобів та враховує мінімально допустимі строки їх амортизації. Ця класифікація наведена в таблиці 1.3.

Основні засоби мають певну різноманітність, що в свою чергу вимагає їх класифікації. Класифікація — це один із методів осягнення і вивчення явищ, процесів і об'єктів, який полягає в класифікації їх за категоріями на основі певних ознак, властивостей і моделей зв'язку між ними. Чим помітніше класифікаційні ознаки, тим більше ступінь пізнання явищ, процесів, об'єктів і можливостей управління ними.

Класифікація основних засобів дозволяє оцінити існуючі основні засоби, віднайти можливі шляхи підвищення ефективності застосування основних засобів, ухвалити необхідні рішення, щодо управління ними.

Таблиця 1.3.

Мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших
необоротних активів [50]

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
1	2
група 1 – земельні ділянки	—
група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 – будівлі	20
Споруди	15
передавальні пристрої	10
група 4 – машини та обладнання	5
з них:	
електронні обчислювальні машини, інші автоматичні машини для обробки інформації, відповідні засоби зчитування або друку інформації, пов'язані комп'ютерні програми (за винятком програм, вартість придбання яких визнається як роялті, та/або програм, визнаних нематеріальними активами), інша інформаційна цінність, системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та їх підключення до телекомунікаційної мережі, телефони (у тому числі стільникові), мікрофони та рації, вартість яких понад 20 000 грн.	2
група 5 – транспортні засоби	5
група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 – тварини	6
група 8 – багаторічні насадження	10
група 9 – інші основні засоби	12
група 10 – бібліотечні фонди	—
група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	—
група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 – природні ресурси	
група 14 – інвентарна тара	6
група 15 – предмети прокату	5
група 16 – довгострокові біологічні активи	7

Джерело: складено на основі [50]

Об'єкти основних засобів, що використовуються у господарській діяльності підприємства, поділяють на певні групи, залежно від того, яку роль вони відіграють у виробничому процесі. На рис. 1.2. показано один із способів групування основних засобів.

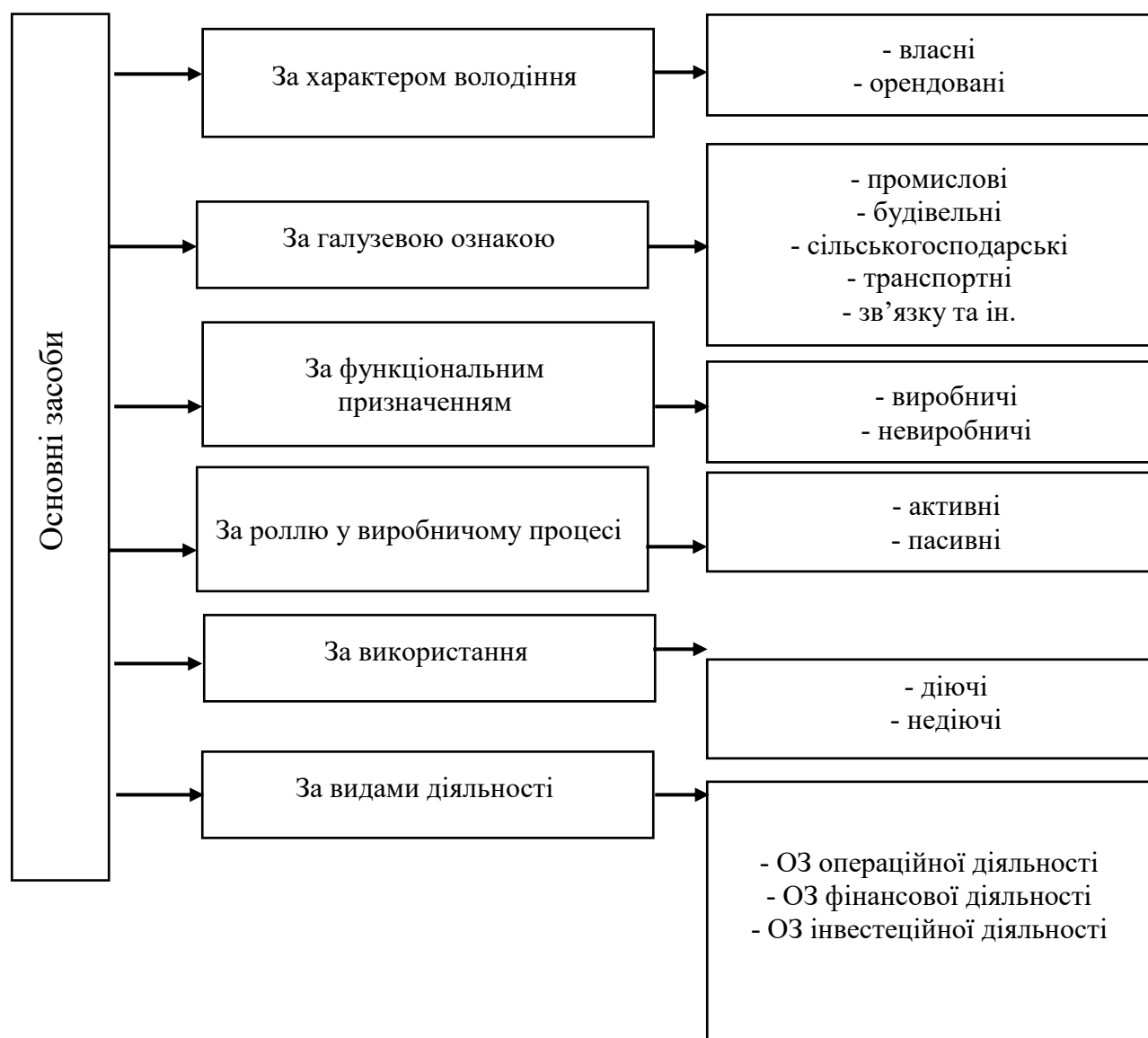

Рис. 1.2. Класифікація об'єктів основних засобів

Джерело: складено на основі узагальнення літературних джерел [65,66]

Деякі основні засоби використовуються для безпосереднього впливу людини на процес виробництва, тобто є засобами праці, які впливають на оборотні засоби, перетворюючи їх на готову продукцію. Ці об'єкти є активними частинами основних

засобів, до яких включаються устаткування, механізми і обладнання, та інші пристрої, які прямо задіяні у виробничому технологічному процесі.

Є й інші види основних засобів, які хоч і не використовуються активно у виробництві, але необхідні для його реалізації. До них належать будівлі, споруди, транспортні засоби та обладнання, що використовуються в процесі управління основною діяльністю. Це означає, що їх відсутність унеможлиблює виробничий процес. Саме ці активи складають так звану «пасивну частину» основних засобів.

За функціональним призначенням і видом діяльності (виробнича, комерційна, банківська) основні засоби поділяються на два види: виробничі та невиробничі. Виробничі основні засоби є знаряддями праці, за допомогою яких працівник впливає на предмет праці, або являють собою необхідні для здійснення процесу торгівлі, заготівель, виробництва та інші матеріальні умови, та які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або якимось чином сприяють його здійсненню та багаторазово беруть участь у виробничих циклах, що повторюються, поступово зношуються і, не змінюючи своєї натуральної форми, по частинах переносять свою вартість на виготовлений продукт.

До невиробничих основних засобів, що застосовуються для надання послуг, належать організації, установи та заклади охорони здоров'я житлово-комунального господарства, освіти, науки, культури, мистецтва, фінансових, кредитних і страхових установ, органів управління і оборони, громадських об'єднань тощо, незалежно від зарахування їх на баланс виробничих або невиробничих підприємств та організацій. На відміну від виробничих основних засобів, невиробничі основні засоби не беруть участь у процесі виробництва і не переносять свою вартість на готову продукцію. Вони створюються лише за рахунок прибутку підприємства. Хоча невиробничі основні засоби безпосередньо не впливають на обсяги виробництва, збільшення цих активів пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства. Це в кінцевому підсумку позитивно позначається на результатах господарської діяльності, на зростанні продуктивності праці.

За призначенням основні засоби поділяються на діючі та недіючі. Під діючими розуміються основні засоби, що знаходяться в експлуатації, тобто активи, які в даний момент беруть участь у роботі підприємства [10]. Сюди входять тимчасово невикористовувані приміщення та обладнання, орендовані за договором.

Основні засоби, які на даний момент не використовуються в господарській діяльності (перебувають у консервації), вважаються недіючими засобами.

За характером власності основні засоби можна розділити на власні та орендовані. Власні основні засоби — це основні засоби, які належать підприємству на праві власності чи володіння. Вони вказуються в складі балансу і формуються за рахунок конкретних джерел (такі як внески до статутного капіталу, фінансування із суміжних джерел, прибутки, тощо). Орендовані основні засоби застосовуються підприємством згідно з договором оренди і не є власністю підприємства. Відображення їх лише у балансі орендодавця дозволяє уникнути подвійного обліку.

За видами діяльності виділяють основні засоби, які задіяні в інвестиційній, операційній та фінансовій діяльності. Основним засобом, що використовується в операційній (поточній діяльності) є виробничі основні засоби. До них належать машини та обладнання, комп'ютерне обладнання, лабораторне обладнання, геодезичне обладнання, транспортні засоби, меліорація та інші основні засоби. Основним засобом фінансової діяльності є довгострокові фінансові вкладення. Основні засоби, задіяні і інвестиційній діяльності, включають засоби, що обслуговують інвестиційну діяльність реального сектору, зокрема обладнання для монтажу, незавершене капітальне виробництво та інші реальні сектори інвестування.

Важливим аспектом обліку основних засобів є їх оцінка. У певному розумінні фінансовий облік основних засобів є безперервним процесом їх оцінки.

Оцінка є однією з важливих складових методів бухгалтерського обліку. Використовується як засіб обміну та обліку купівлі-продажу на основі товарно-грошових відносин. Як специфічна форма ціни оцінка необхідна для визначення загального обсягу, складу, структури, амортизаційний відрахувань та ефективності

використання матеріальних активів. У загальному визначенні це спосіб вираження певним вимірником наявності та руху необоротних об'єктів [17].

Оцінка необоротних активів - це грошовий вираз первісної (облікової, інвентарної) вартості об'єктів, які в подальшому приймаються до бухгалтерського обліку як основні засоби, у тому числі земельних ділянок та об'єктів природного використання, продуктивної та робочої худоби, нематеріальних активів.

М.І. Боднар стверджував, що, при оцінці необоротних засобів належить вирішити два типи питань: коли її встановлювати та на якому рівні. Провідним значенням є поточна оцінка, тому що вона передбачає визначення вартості майна при прийнятті управлінських рішень і дозволяє порівняти вартість об'єктів, відображених у бухгалтерському обліку.

Майбутні оцінки важливі для прогнозування розвитку обчислювальної техніки, визначення можливих прибутків та ефективності бізнесу [51].

Оцінка основних засобів може бути розрахована за такими методами: первісна вартість, за вирахуванням амортизації або справедливої вартості. Відповідно до НП(С)БО 7 первісною вартістю основного засобу є вартість за якою об'єкти зараховуються на баланс підприємств, тобто історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів [51].

До первісної вартості основних засобів можна віднести такі витрати:

- суми грошових коштів, сплачені компанією постачальникам активів і підрядникам за впровадження БМР (без урахування непрямих податків) - це суми ПДВ, котрі потрапляють до податкового кредиту покупця основного засобу;
- різні реєстраційні збори, державне мито та інші подібні платежі, пов'язані з купівлею (придбанням) прав на об'єкт основного засобу (наприклад, при купівлі автомобіля, такими витратами можуть бути реєстраційна плата в ДАІ, експертні оцінки, маркування номерних знаків, плата за реєстраційні документи);

- сума ввізного мита;
- сума непрямих податків, сплачених при придбанні основних засобів, але не відшкодованих підприємству (наприклад, сума ПДВ у вартості об'єкта основного засобу, що не потрапляє до податкового кредиту покупця об'єкта через встановлені законодавством причини: податковий кредит не підтверджено податковою накладною, підприємство не зареєстроване платником ПДВ, об'єкт ОЗ придбають для повного або часткового використання в пільгових чи неоподатковуваних операціях);
- витрати на страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на транспортування, монтаж, установку, налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з приведенням об'єкта основних засобів у стан, придатний для використання за призначенням;
- фінансові витрати.

До первісної вартості об'єкту основного засобу, що куплений (створений) повністю чи частково за рахунок запозичених коштів (позик, облігацій, векселів, інших видів довгострокових і короткострокових зобов'язань, на які можуть нараховуватися відсотки (п.4 П(С)БО 31 «Фінансові витрати»)) також включає фінансові витрати, тобто відсотки та корпоративні витрати, пов'язані з такими запозиченнями. Хоча, не всі фінансові витрати, а лише ті витрати, які збільшують собівартість кваліфікованих активів згідно з правилами П(С) БО 31 «Фінансові витрати».

Окрім перерахованих витрат, первісна вартість основних засобів, містить суму забезпечення, створеного для покриття витрат компанії на демонтаж, переміщення основних засобів і відновлення землі, на якій вони розташовані, до стану, придатного для подальшого використання. Первісна вартість збільшується на суму зазначеного забезпечення, якщо перелічені заходи передбачені

законодавством і розмір витрат на їх здійснення можна розрахувати та обґрунтувати.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» до первісної вартості основних засобів відносить такі ж витрати як НП(С)БО 7. Але деякі відмінності все ж є.

Зокрема, у п.16 МСБО 16 зазначено, що первісна вартість об'єкта повинна включати не повну суму очікуваних майбутніх витрат на демонтаж, а поточну вартість цієї суми. Суму забезпечення слід переглядати щорічно, і будь-яке збільшення має бути віднесено до витрат на позики (фінансові витрати), а не до початкової вартості майна.

У НП(С)БО 7 немає положення щодо визнання первісної вартості основного засобу.

Відмінні ознаки первісної вартості основних засобів, сформованої за національними та міжнародними стандартами, наведені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Формування первісної вартості основних засобів за МСБО 16 та НП(С)БО 7

Напрямок	МСБО 16 [40]	НП(С)БО 7 [51]
1	2	3
Будівництво	Об'єкти, побудовані/сконструйовані підприємством (а також предмети, виготовлені самостійно промисловим шляхом) (п.22), оцінюються за тими ж принципами, що і предмети, придбані на стороні.	Об'єкти ОЗ зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю (п.7).
Придбання у кредит	Якщо об'єкт було придбано за допомогою позики (п.22), витрати на сплату відсотків обліковуються відповідно до МСБО 23 «Витрати на позики» залежно від того, чи є об'єкт кваліфікованим активом, і умов та обставин сплати таких відсотків.	Витрати пов'язані з виплатою відсотків за кредит не включаються до первісної вартості об'єкта (п.8).
Обмін або не грошові операції	Собіартість об'єкта таких основних засобів оцінюється за справедливою вартістю, якщо обмінна операція має комерційний зміст і справедливую вартість отриманого або переданого активу можна достовірно оцінити (п. 24).	Справедлива вартість основних засобів на дату отримання, збільшена (зменшена) на суму, передану (отриману) на момент обміну

Продовження табл. 1.4.

1	2	3
За рахунок грантів	Якщо таке фінансування пов'язане з придбанням саме цього об'єкта, балансова вартість об'єкта основних засобів може бути зменшена на суму отриманих державних грантів (п. 28). Облік отриманих грантів регулюється МСБО 20 «Облік державних грантів та розкриття інформації щодо державної допомоги».	Об'єкти, придбані за рахунок державних грантів (витрати на цільове фінансування) при первісному визнанні вартість таких активів не зменшується на суму отриманих коштів.
Як внесок до статутного капіталу	—	Погоджена засновниками (учасниками) підприємства справедлива вартість об'єктів основних засобів (п.10).
Витрати на створення резерву майбутніх витрат	При первісній оцінці основних засобів до вартості основних засобів може бути включений резерв майбутніх витрат на знесення, ліквідацію та відновлення об'єкта після закінчення строку його корисного використання (п. 18). Такі резерви оцінюються за справедливою вартістю (визнаною та оціненою) відповідно до МСБО 37, а їх собівартість оцінюється за балансовою вартістю даного активу.	Залишкова вартість переданих основних засобів (при обміні на аналогічні об'єкти), але якщо вона перевищує справедливую вартість придбаних об'єктів, визнається за справедливою вартістю, а різниця включається до складу поточних витрат (п. 12).

Джерело: складено на основі [40] та [51]

Перевага обліку основних засобів за первісною вартістю на момент придбання безсумнівна. Однак метод оцінки первісної вартості повністю виключає вплив інфляції та інших ринкових змін на ціни. З часом первісна вартість об'єкта, на який впливають зовнішні фактори, такі як інфляція, суттєво відрізняється від первісної вартості подібних об'єктів, тому, щоб усунути цю упередженість, необоротні активи необхідно переоцінити, щоб у результаті отримати їх відновлену вартість.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» при оцінці активів підприємства пріоритет віддається первісній вартості, але не виключається можливість використання інших методів оцінки [61]. Отже, відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» для оцінки об'єкта основних засобів підприємства також можуть використовувати метод справедливої вартості [51].

Відповідно до НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» справедлива вартість – це сума, за якою можна обміняти активи або сплатити зобов'язання в ході операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [53].

Справедлива вартість – це ринкова вартість існуючих предметів на момент складання балансу[23].

Деякі автори зазначають, що справедлива вартість має переваги над історичною собівартістю, зокрема:

- використання справедливої вартості підвищує достовірність, значущість і повноту звітної інформації, оскільки враховується економічний стан і стан оцінюваного активу не тільки у момент постановки на облік, але й у майбутньому, аж до моменту останньої переоцінки;

- призводить показники звітності різних компаній більш порівнянними, визначення вартості не визначається незалежно від конкретних ситуацій окремих підприємств;

- більш ефективна основа для оцінки майбутніх грошових потоків, ніж витрати, що важливо для зовнішніх користувачів;

- це найкраща основа для порівняння інформації у процесі аналізу ефективності використання основних засобів;

- надає підприємствам можливість розширити сферу заставного кредитування, вирішити питання з інвестиціями та раціоналізувати орендні платежі.

Недоліки оцінки справедливої вартості:

- є умовним, оскільки визначається не на основі реальних господарських операцій і не підтверджується первинними документами, а визначається за допомогою різних підходів;

- не відображає реальні угоди, здійснені підприємством, а певну умовну суму, яку міг би отримати основний засіб після його продажу на певну дату [29].

У багатьох літературних джерелах термін «справедлива вартість» збігається з терміном «ринкова вартість». Однак можна вважати, що це припущення дещо

неправильне, оскільки НП(С)БО 19 стверджує, що справедливою вартістю може бути ринкова вартість, відновна вартість за вирахуванням амортизації, «поточна ринкова вартість» тощо.

При цьому ринкова вартість є розрахунковою величиною і може бути визначена за допомогою різних методів, у тому числі: затратний і зіставлення продажу; капіталізованого доходу; дисконтованих грошових потоків. Ці ж методи можна використовувати як основу для розрахунку справедливої вартості, але остаточна справедлива вартість враховуватиме стан активу та його призначення.

Умови, за яких може використовуватися справедлива вартість: наявність активного ринку, доступність інформації про ціни, обізнаність і незалежність сторін угоди, компетентність, можливе підтвердження незалежним професійним оцінювачем.

За наявності активного ринку справедливою вартістю вважається справедлива вартість, за її відсутності – суб'єктивна оцінка, яка надається на основі професійного судження оцінювача [71].

Найкращою оцінкою справедливої вартості є ринкова вартість на монопольному ринку. Якщо останній з якихось причин неможливо отримати, як оцінку можна використовувати дисконтований дохід від активу, якщо не можливо достовірно визначити прибутковість, справедливою вартістю служить відновна вартість. Для оцінки відновлюваної вартості визначається поточна ціна на засоби аналогічного віку та експлуатаційних параметрів з урахуванням як морального, так і фізичного зносу.

Для визначення реальної вартості слід використовувати інформацію, яка фіксує ринкову ціну основних засобів: прайс-лист газет, журналів (періодичних видань).

Оскільки питання визначення справедливої ринкової вартості є досить складним розрахунково-аналітичним завданням, підприємства можуть найняти незалежних оцінювачів з відповідною підготовкою, досвідом і підтверджуючими

документами для проведення оціночної роботи. Оцінювач визначає справедливую вартість основних засобів за встановленою методикою та видає підтверджуючий документ - висновок про вартість об'єкта оцінки. Вартість об'єкта, визначена незалежним оцінювачем, повинна бути визначена в обліковій політиці, документально підтверджена в аналітичному обліку.

Отже, система оцінки, яка є одним із основних елементів сучасної методики бухгалтерського обліку, є засобом реалізації стратегічних цілей підприємства та інструментом формування інформаційної бази економічного аналізу. Оцінка основних засобів — це особлива форма ціни, яка використовується для правильного визначення загальної вартості, складу і структури основних засобів, амортизаційних відрахувань, собівартості продукції, прибутку і рентабельності підприємств.

1.3. Організація обліку основних засобів в системі управління підприємством

Велике значення для здійснення управлінської діяльності підприємством є отримання своєчасної, повної та достовірної інформації про господарські процеси підприємства. Інформація, яка забезпечує управління необхідними даними, формується в системі первинного обліку.

«Облік основних засобів забезпечує:

- контроль за зберіганням основних засобів;
- своєчасне, правильне документальне відображення в обліку надходження основних засобів, їх внутрішнього переміщення із цеху в цех, із складу в склад тощо, ефективне використання, вибуття (ліквідація, реалізація);

– своєчасне (щомісячне) відображення в обліку зносу (амортизації) основних засобів, відображення в обліку витрат на утримання основних засобів, виявлення зайвих та застарілих основних засобів» [33].

Як правило, процес управління основними засобами ґрунтується на використанні чітко визначених нормативно-правових документів разом із інформацією та детальними відомостями про їх матеріально-речовий склад, про готовність до експлуатації, а також про інші дані, та забезпечує їхню постійну підтримку в працездатному стані і ефективне використання. Розглянувши діючі нормативні акти, можна згрупувати та представити їх у вигляді чотирьох рівнів:

Перший рівень – законодавчий – визначає сутність бухгалтерського обліку, його завдання, основні поняття, що використовуються, порядок регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку. Включає Конституцію України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV.

Другий рівень – нормативний – Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», який регулює методологічні засади ведення обліку основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, та ряд інших НП(С)БО.

Третій рівень – методичний – Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів; Методичні рекомендації про застосування регістрів бухгалтерського обліку; Інші нормативно-правові акти.

Четвертий рівень – організаційний – Наказ про облікову політику підприємства; Робочий план рахунків для обліку необоротних матеріальних активів; Наказ про проведення інвентаризації; посадові інструкції; графіки документообігу

та інвентаризації; регламенти бухгалтерських та інших адміністративних служб та порядок організації та реалізації внутрішнього контролю. Ця група документів формується в рамках системи управління конкретного підприємства.

«Важливим законодавчим актом, що регулює облік основних засобів є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Цей закон визначає правові засади організації ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Згідно з документом, бухгалтерський облік є обов'язковим і ведеться всіма суб'єктами господарювання, оскільки фінансова, статистична, податкова та інші види звітності базуються на даних цієї системи. Питання організації бухгалтерського обліку підприємства, відповідальність за його правильність несе власник або уповноважений ним орган, який здійснює управління підприємством відповідно до законодавства та установчих документів» [58].

Податковим кодексом України «визначається поняття амортизації, вартості, що амортизується, первісної, ліквідаційної вартості, класифікація основних засобів у залежності від строку їх корисного використання та об'єкти основних засобів, що підлягають амортизації» [50].

Важливу роль відведено НП(С)БО 7 «Основні засоби». У цьому положенні визначено методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Зокрема, у цьому документі наводяться критерії визнання об'єкта основних засобів активом, зазначені методи оцінки, переоцінки та амортизації основних засобів, наложено формування інформації про зменшення корисності та вибуття основних засобів, а також порядок розкриття інформації про них у примітках до фінансової звітності [51].

Нормативно-правові документи, якими регулюється облік основних засобів на підприємстві наведені у табл. 1.5.

Нормативне регулювання обліку основних засобів

Скорочена назва документа	Повна назва	Ким затверджено
НП(С)БО 7 [51]	Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»	Наказ Мініну від 27.04.2000 р. № 92
НП(С)БО 14 [52]	Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»	Наказ Мініну від 31.01.2000 р. № 20
НП(С)БО 27 [54]	Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність»	Наказ Мініну від 07.11.2003 р. № 617
НП(С)БО 28 [55]	Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»	Наказ Мініну від 24.12.2004 р. № 817
ПКУ [50]	Податковий кодекс України (пп. 14.1.138; пп. 138.3.2; пп. 138.3.3; п. 43 підрозділу 4 розділу XX)	ВР: №2755-VI від 02.12.2010 р
Методичні рекомендації № 561 [61]	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів	Наказ Мініну від 30.09.2003 р. № 561
Для підприємств, що застосовують МСФЗ:		
МСБО 16 [40]	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»	IASB** (Лондон)
МСБО 17 [41]	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Оренда»	IASB** (Лондон)
МСФЗ 5 [42]	Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»	IASB** (Лондон)

Джерело: складено на основі узагальнення літературних джерел [40] та [51]

Крім НП(С)БО 7, облік основних засобів регулюється низкою інших стандартів, а саме:

НП(С)БО 14 «Оренда» визначає «методологічні засади формування бухгалтерської інформації про оренду необоротних активів та її розкриття у

фінансовій звітності. Зокрема, розрізняє фінансову оренду та операційну оренду, і відповідно інформацію про ведення обліку оренди як в орендаря, так і в орендодавця, а також розкриття інформації у примітках до фінансової звітності» [52].

НП(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» «визначає критерії визнання та оцінки необоротних активів, утримуваних для продажу, визнання та оцінки припиненої діяльності, та визначає інформацію, що наводиться в примітках до фінансової звітності про активи та групи вибуття, утримувані для продажу, а також припинену діяльність» [63].

У НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» «визначаються критерії визнання та оцінки зменшення корисності активів, особливо необоротних, встановлює порядок формування інформації про облік відновлення корисності активу, зменшення та відновлення корисності групи активів, яка генерує грошові потоки та її розкриття у примітках до фінансової звітності» [52].

У НП(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» «визначає критерії визнання та оцінки інвестиційної нерухомості, умови переведення основних засобів до складу інвестиційної нерухомості та виведення зі складу інвестиційної нерухомості, вибуття інвестиційної нерухомості, та відображення цих операцій у примітках до фінансової звітності» [62].

У плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарської діяльності підприємств і організацій для обліку основних засобів визначено рахунок №10 «Основні засоби» [49]. Крім того, затверджено «Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку», метою якої є «відображення однорідних за змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках і субрахунках. У згаданій інструкції наведено коротку характеристику та призначення синтетичних рахунків і субрахунків, типову схему реєстрації та групування інформації про господарські операції» [62].

Важливим документом з обліку основних засобів є «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», яке встановлює «єдині вимоги до порядку

проведення інвентаризацій основних засобів установами і організаціями, визначає завдання інвентаризації, наводить строки проведення та перелік активів щодо яких є обов'язкова інвентаризація» [63].

До переліку важливих нормативних документів з бухгалтерського обліку основних засобів входять методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, в яких також наводяться класифікація основних засобів, визначаються «методологічні особливості обліку надходження, ремонту, поліпшення, переоцінки вибуття, амортизації основних засобів та облік основних засобів в оренді. У додатку до методичних рекомендацій наводяться типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку операцій з такими активами» [61].

Організаційний рівень регулювання обліку основних засобів на рівні самого підприємства передбачає регулювання, яке здійснюється шляхом формування наказу про облікову політику. У даному наказі, як правило щодо об'єктів основних засобів визначають наступне:

1. Що є об'єктом основних засобів на підприємстві. Адже альтернативні варіанти визначення об'єктів основних засобів передбачені в різних нормативних документах. Зокрема, у НП(С)БО 7, Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку основних засобів надані такі визначення об'єкта основних засобів: «закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій тощо»[51].

2. Порядок визначення ліквідаційної вартості основних засобів. При включенні об'єкта до складу основних засобів важко визначити ліквідаційну вартість через кілька років, отже, як варіант, підприємство в наказі про облікову політику може вказати, що ліквідаційна вартість об'єкта дорівнює нулю, а вартість, що амортизують, відповідає первісній вартості об'єкта .

3. Методика нарахування амортизації основних засобів, оскільки чинним законодавством передбачено такі методи нарахування амортизації основних засобів:

прямолінійний метод, метод зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний і виробничий метод. Підприємство може обрати і використовувати різні методи амортизації для різних груп об'єктів основних засобів.

4. Визначити строк корисного використання основного засобу. Під використанням об'єкта розуміється час, коли підприємство планує використовувати відповідний об'єкт, та кількість одиниць продукції (послуг), яку підприємство очікує отримати від використання основних засобів. При визначенні необхідно враховувати мінімальний строк ефективного використання об'єкта групи основних засобів, передбачений податковим законодавством, при цьому визначений строк не може бути меншим за строк, передбачений податковим законодавством.

5. Порядок та умови проведення переоцінки основних засобів. Вартість об'єктів основних засобів, що відображена в обліку і балансі, може не відповідати їх реальній вартості. Отже, підприємства мають право проводити переоцінку основних засобів. Діючі стандарти не включають переоцінку як обов'язковий захід. Тому підприємство самостійно визначає необхідність проведення її. Слід пам'ятати, що при переоцінці окремих об'єктів основних засобів одночасно переоцінюються всі об'єкти групи основних засобів, щоб уникнути вибіркової переоцінки активів і відобразити достовірну інформацію у фінансовій звітності.

В наказі про облікову політику, щодо об'єктів основних засобів, необхідно відображати усі принципові питання, щодо яких є альтернативні рішення. Слід прагнути обирати саме такі принципи і методи, які б допомагали формуванню реальних фінансових показників про результати діяльності підприємства.

Основним завданням управління є пошук сприятливих можливостей, які дають змогу працювати підприємству, а також координація та управління такою роботою найбільш ефективними способами. Для виконання цих завдань керівництву потрібна не тільки інформація про поточну діяльність підприємства про доходи і

витрати за видами діяльності, а й інформація про її потенційні можливості, тобто інформація, яка обґрунтовує поточний і перспективний напрямок розвитку господарства і видів діяльності.

Ведення обліку повинне давати змогу власнику вільно орієнтуватися в економічних показниках, необхідних для управління підприємством. Відповідно, бухгалтерський облік є частиною структури управління підприємством і має бути організований відповідно до потреб ефективного прийняття управлінських рішень.

Дослідивши наукову літературу та узагальнивши наявні підходи щодо визначення завдань обліку основних засобів в системі управління підприємством, можна зробити висновок, що більшість авторів схиляються до того, що пріоритетними завданнями обліку основних засобів в системі управління є:

- формування реєстрів бухгалтерського обліку, які правильно документально оформлені та своєчасно відображають внутрішнє переміщення та вибуття основних засобів;
- контроль за збереженням основних засобів;
- контроль за витратами на ремонт основних засобів, а також за ефективністю використання основних засобів;
- виявлення результату від реалізації об'єктів основних засобів або іншого їх вибуття.

Зазначимо, що використання сучасних інформаційних систем та комп'ютерних технологій обліку дозволяє досягти ефективних результатів у досягненні цих цілей.

Крім того, облік основних засобів повинен забезпечувати контроль за ефективним використанням виробничих ділянок, обладнання, машин, транспортних засобів та інших засобів праці.

Для забезпечення виконання означених вище завдань, всі операції з основними засобами, які здійснюються на підприємстві та можуть відображатися у

системі бухгалтерського обліку, повинні мати відповідне документальне оформлення.

Для оформлення операцій з основними засобами застосовують первинні документи (табл. 1.6), типові форми які були затверджені Наказом №352, але він втратив свою чинність формально 17.09.2021, тому наразі підприємства мають змогу або використовувати форми, які були затверджені зазначенм наказом, або ж розробляти свої.

Таблиця 1.6.

Первинні документи для обліку основних засобів

№ форми	Назва форми
03-1	Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів
03-2	Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів
03-3	Акт на списання основних засобів
03-4	Акт на списання автотранспортних машин
03-5	Акт на установку, пуск, демонтаж будівельної машини
03-6	Інвентарна картка обліку основних засобів
03-7	Опис інвентарних карток з обліку основних засобів
03-8	Картка обліку руху основних засобів
03-9	Інвентарний список основних засобів
03-14	Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)
03-15	Розрахунок амортизації основних засобів (для будівельних організацій)
03-16	Розрахунок амортизації по автотранспорту

Джерело: складено на основі [64]

Форма ОЗ-1 використовується для реєстрації окремих об'єктів до складу основних засобів і обліку об'єктів, прийнятих в експлуатацію; використовується для реєстрації основних засобів від одного цеху (відділу, району) до іншого, а також при передачі іншому підприємству виключається зі складу основних засобів. При придбанні (купівлі) основних засобів акт складає комісія, яка призначається

розпорядженням (наказом) керівника підприємства.. Акт складається в одному примірнику для кожного окремого об'єкта. Тільки при обліку господарських запасів, інструментів, обладнання тощо допускається складати загальний акт на приймання кількох об'єктів основних засобів, якщо ці об'єкти є однотипними, мають однакову вартість і придбані в межах календарного місяця. При передачі основних засобів іншому підприємству акт складається у двох примірниках (підприємство, яке отримує і підприємство, що передає основні засоби). При оформленні внутрішнього переміщення основних засобів акт також складається в двох примірниках у тому відділі, який здає основні засоби.

Форма ОЗ-2 використовується для оформлення приймання-здачі основних засобів з капітального ремонту, реконструкції та модернізації. Якщо ремонт, реконструкція та модернізація здійснюються іншими суб'єктами господарювання, накладна складається у двох примірниках (другий видається суб'єкту господарювання, який здійснює ремонт основних засобів). Якщо мова йде про ремонт, реконструкцію, модернізацію економічним способом, рахунок складається у двох примірниках. При здійсненні ремонту, реконструкції та модернізації господарським способом, акт складається в одному примірнику.

Форма ОЗ-3 використовується для оформлення вибуття окремого об'єкта основних засобів у разі повної або часткової їх ліквідації. Акт складається у двох примірниках комісією, погоджених наказом керівником підприємства. Вартість ліквідації, а також вартість матеріальних цінностей, отриманих від знесення будівель, демонтажу обладнання тощо, відображаються в акті у розділі «Розрахунок результатів списання об'єктів».

Форма ОЗ-6 використовується для аналізу бухгалтерського обліку та узагальнення інформації за всіма видами основних засобів підприємства. Форма містить дані про технічні характеристики об'єкта, норми амортизаційних відрахувань тощо. Традиційно форми ОЗ-6 зберігаються в одному примірнику в бухгалтерії, але є можливість створити облік, зберігаючи ці форми у двох

примірниках: один – у бухгалтерії, а другий – в основному за місцезнаходженням експлуатації основних засобів замість ОЗ-9.

Для реєстрації інвентарних карток використовується форма ОЗ-7. Ця форма складається в одному примірнику в бухгалтерії з метою контролю за збереженням карток.

Форма ОЗ-8 використовується для ручної обробки облікової інформації для обліку руху основних засобів за класифікаційною групою. Відкривається бухгалтерії в одному примірнику.

Інвентарний список основних засобів (ф.ОЗ-9) використовується для пооб'єктного обліку основних засобів у місцях їх знаходження (експлуатації) за матеріально відповідальними особами. Інвентарний список необхідно регулярно (не рідше двох разів на рік) звіряти із записами в інвентарній картці обліку основних засобів (ф. ОЗ-6).

Підприємства та організації залежно від галузі можуть складати та затверджувати власні форми та бланки облікових форм обліку надходження, руху та вибуття основних засобів, але вони повинні містити обов'язкові реквізити, передбачені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та затвердити їх у розпорядчих документах з організацій бухгалтерського обліку. Крім того, бухгалтери підприємств і організацій повинні дотримуватися нормативної бази при роботі з основними засобами: план рахунків та інструкція до його використання, наказ Мінфіну від 30.11.1999 р. № 291; Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», Наказ МФУ від 30.09.2003 № 561 «Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів».

Закон про бухгалтерський облік не висуває особливих вимог до первинних документів, за винятком перелічених реквізитів, які в ньому обов'язково повинні міститися:

01) назва документа (форми);

- 02) дата складання документа;
- 03) назва підприємства, від імені якого складено документ;
- 04) зміст та обсяг господарської операції, одиниця виміру господарської операції;
- 05) посада та прізвище особи, відповідальної за здійснення господарської операції та правильність її оформлення (крім первинних документів, вимоги до складання яких визначаються НБУ);
- 06) особистий підпис або інші дані, за якими можна ідентифікувати особу, яка бере участь у господарській операції.

Бухгалтерська інформація перетікає між первинними документами, регістрами комплексного та аналітичного обліку та звітами під час реєстрації господарських операцій та пов'язаних із ними змін на підприємстві.

Відповідно до чинного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань, господарських операцій підприємств і організацій [30] для обліку основних засобів використовуються рахунок 10 «Основні засоби» та рахунок 13 «Знос необоротних активів». Сальдо окремого рахунку 11 «Інші необоротні активи», разом із сальдо рахунку 10 «Основні засоби» відображається загальною сумою за статтею «Основні засоби» бухгалтерського балансу [51].

За дебетом рахунку 10 «Основні засоби» включаються основні засоби (придбані, новозбудовані, безоплатно отримані), що надійшли на баланс підприємства за первісною вартістю, та сума пов'язаних з ними витрат на поліпшення об'єкта (модернізація, перебудова, добудова, доповнення, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод від використання об'єкта і дооцінки вартості об'єкта основних засобів. Для основних засобів, вибутих у зв'язку з прооажем, безоплатною передачею або невиконанням умов визнання активом, а також частковою ліквідацією об'єкта основних засобів, суми уцінки основних засобів відображаються за кредитом.

Сальдо рахунку 10 завжди дебетове та відображає наявність окремих видів матеріальних цінностей на кінець звітного періоду.

Основні засоби, які застосовуються у виробничій діяльності підприємств, обліковуються за сумою витрат, пов'язаних із вигооовленням, придбанням, доставкою, будівництвом, монтажем, транспортним страхуванням, державною реєстрацією, реконструкцією і модернізацією основних засобів, і обліковуються на рахунку 10 «Основні засоби» з використанням субрахунків (рахунків другого порядку).

Облік земельних ділянок ведеться на субрахунку 101 «Земельні ділянки».

На субрахунку 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель» обліковуються капітальні вкладення на поліпшення земель (меліорація, осушення, зрошення тощо).

На субрахунку № 103 «Будинки і споруди» ведеться облік руху та наявності будівель, споруд та їх конструктивних частин і передаючого обладнання (у тому числі частин будівель).

На субрахунках № 104 «Машини та обладнання», № 105 «Транспортні засоби», № 106 «Інструменти, прилади та інвентар» ведеться облік руху та наявності транспортних засобів, у тому числі двигунів, вузлів та запасних частин до них (мости, запасні частини, шини, інструменти, інвентар тощо), меблі, побутова електроніка, оптичне, електромеханічне обладнання та інструменти, електронно-обчислювальні та інші машини автоматичної обробки інформації, інформаційні системи, телефони, мікрофони, рації та інша оргтехніка.

Облік робочої продуктивної худоби та багаторічних насаджень ведеться відповідно на субрахунках № 107 «Тварини» та № 108 «Багаторічні насадження».

На субрахунку № 109 «Інші основні засоби» ведеться облік змін і наявності інших основних засобів, не відображених на субрахунках № 101-108.

У плані рахунків для окремих видів основних засобів застосовуються спеціальні або спрощені процедури обліку. Малоцінні швидкозношувані предмети

зі строком корисного використання більше одного року обліковуються у складі необоротних активів на субрахунку 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» і відповідно по них нараховується амортизація.

Типова кореспонденція рахунків по операціям із придбання основних засобів показана в табл. 1.7.

Таблиця 1.7.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій з придбання основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Отримано основні засоби за договором постачання	152	631
2	Відображено суму ПДВ, яка включена до вартості	641	631
3	Проведено оплату за договором постачання	631	311
4	Витрати на транспортування основних засобів	152	631
5	Проведено оплату транспортних послуг	631	311
6	Зарахування ОЗ до об'єктів основних засобів	10,11	152

Джерело: складено на основі [49]

При створенні нового підприємства засновники доволі часто вносять свою частку до статутного фонду основними засобами.

Відповідно до пункту 10 НП(С)БО7 первісною вартістю майна, що входить до статутного капіталу підприємства, є справедлива вартість, погоджена засновниками (учасниками) підприємства з урахуванням витрат, передбачених цим Законом пункт 8 із ПБО 7 (табл. 1.8)

Таблиця 1.8.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій з
отримання основних засобів як внесок до статутного фонду

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Відображено формування статутного капіталу	46	40
2	Отримано ОЗ як внесок до статутного капіталу	104	46
3	Отримано послуги з транспортування ОЗ	152	631
4	Отримано роботи з установки, монтажу і налагодження ОЗ	152	631
5	Сплачено постачальникам послуг і робіт	631	311
6	Збільшено первісну вартість ОЗ на вартість транспортних послуг та робіт з установки, монтажу і налагодження	104	152

Джерело: складено на основі [49]

Відповідно до п.п.14.1.13 Податкового кодексу товари, що пропонуються безоплатно є зокрема, що надають за договорами дарування, іншими договорами, за якими не передбачено грошової чи іншої компенсації вартості чи повернення таких товарів, або не укладаються такими договорами. При цьому під товарами розуміються матеріальні і нематеріальні активи, зокрема земельні ділянки, земельні частки (паї), а також цінні папери та деривативи для будь-яких операцій, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення (п.п. 14.1.244 Податкового кодексу).

На практиці виникають проблеми щодо обліку безоплатно отриманих основних засобів, оскільки безоплатно отримані основні засоби визнаються оподатковуваним доходом відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та норм Податкового кодексу (табл. 1.9)

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій з
безоплатного отримання основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Отримано ОЗ	104	424
2	Отримано послуги з транспортування	152	685
3	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	685
4	Збільшено первісну вартість ОЗ на вартість транспортних послуг	104	152
5	Нараховано амортизацію за перший місяць	23	131
6	Визнано дохід від безоплатно отриманих ОЗ	424	745

Джерело: складено на основі [49]

Відповідно до п. 10 НП(С)БО7 первісна вартість безоплатно отриманого основного засобу дорівнює його справедливій вартості на дату отримання з урахуванням витрат, визначених п. 8 НП(С)БО7.

Вироблені підприємством основні засоби зараховуються на баланс за первісною вартістю.

Під час створення основних засобів підрядним способом (за допомогою сторонньої організації) первісна вартість такого об'єкта складається із витрат на оплату вартості робіт (послуг), виконаних (наданих) підрядниками, і інших витрат, перелічених у пункті 8 НП(С)БО7.

Витрати на виробництво інших об'єктів основних засобів обліковуються на субрахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів» чи 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів» (табл 1.10)

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій зі
створення основних засобів (виготовлення)

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Списано матеріали на виробництво ОЗ	152	20
2	Відображено зарплату працівників з нарахуваннями ЄСВ	152	65,66
3	Відображено собівартість роботи використаного устаткування	152	91
4	Введено в експлуатацію виготовлений ОЗ	104	152

Джерело: складено на основі [49]

Первісна вартість основного засобу, виготовленого господарським способом (власними зусиллями), складається із прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, загальновиробничих витрат, вартості послуг сторонніх організацій, амортизації використаного під час виготовлення основних засобів та інших витрат, що складають первісну вартість згідно з пунктом 8 НП(С)БО7.

Згідно з п. 15 НП(С)БО7 витрати на підтримання об'єкта у робочому стані (проведення технічного огляду, обслуговування, нагляду, ремонту тощо) і одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання, зараховуються до складу витрат та списуються на рахунки витрат (23, 91- 94) залежно від напрямку застосування об'єкта основних засобів, який ремонтується (табл 1.11).

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій
ремонту основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Виконано ремонт ОЗ	92	631
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	631
3	Використано матеріали на ремонт приміщення	93	20
4	Відображено зарплату з нарахуваннями ЄСВ працівників	93	65,66

Джерело: складено на основі [49]

Сума витрат, пов'язана із поліпшенням об'єкту, збільшує його первісну вартість (п. 14 НП(С)БО7). Витрати на «поліпшення» спочатку зараховуються на один із субрахунків рахунка 15 «Капітальні інвестиції» — 151, 152 чи 153, а потім збільшують первісну вартість відповідного об'єкта: Дебет 10 Кредит 15 (табл. 1.12.).

Таблиця 1.12.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій зі
поліпшення (модернізації) основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Отримано запчастини від постачальника	207	631
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	631
3	Оплачено запчастини постачальнику	631	311
4	Віднесено вартість запчастин на ремонт	236	207

Продовження табл. 1.12.

1	2	3	4
5	Нараховано зарплату робітникам ремонтної бригади	236	661
6	Віднесено на витрати, вартість ремонту виробничого обладнання	232	236

Джерело: складено на основі [49]

НП(С)БО28 визначає порядок відображення зменшення корисності у бухгалтерському обліку.

Втрати від зменшення корисності активу визнаються іншими витратами (субрахунок 972 «Втрати від зменшення корисності активів») та відображаються записом Дебет 972 Кредит 13 (табл 1.13.)

Після визнання втрат від зменшення корисності активу, що амортизується, амортизація нараховується виходячи з нової балансової (залишкової) вартості активу і переглянутого (у разі зміни) строку його корисного використання (експлуатації) (пункт 15 НП(С)БО28).

Таблиця 1.13.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій зі зменшення корисності основних засобів, відновлення корисності

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Відображено зменшення корисності ОЗ	972	13
2	Відображено вигоди від відновлення корисності	13	743

Джерело: складено на основі [49]

Основні засоби поступово зношуються (амортизуються) у процесі господарської діяльності. Суми їх амортизації обліковуються окремо.

Амортизація — це систематичний розподіл вартості необоротного активу, який амортизується протягом терміну його корисного використання.

У бухгалтерському обліку амортизація основних засобів (окрім інших необоротних матеріальних активів) нараховується за одним із п'яти методів, наведених у пункті 26 НП(С)БО 7 «Основні засоби» (табл. 1.14).

Таблиця 1.14.

Методи нарахування амортизації основних засобів

Методи амортизації	Порядок визначення суми амортизації
1	2
Прямолінійний	$\text{Річна сума амортизації} = \frac{\text{Первісна вартість} - \text{ліквідаційна вартість}}{\text{Строк корисного використання}}$
Зменшення залишкової вартості	$\text{Річна сума амортизації} =$ $\text{Залишкова вартість на початок року (або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації)} \times \text{Річна норма амортизації}$ $\text{Річна норма амортизації} = \left(1 - \sqrt[n]{\frac{\text{Ліквідаційна вартість}}{\text{Первісна вартість}}}\right) \times 100\%$ Ступінь кореня n = кількість років корисного використання об'єкта
Прискореного зменшення залишкової вартості	$\text{Річна сума амортизації} = \text{Залишкова вартість на початок року (або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації)} \times \text{Річна норма амортизації}$ $\text{Річна норма амортизації} = \frac{100\%}{\text{Строк корисного використання}} \times 2$
Кумулятивний метод	$\text{Річна сума амортизації} =$ $\text{Кумулятивний коефіцієнт} \times (\text{Первісна чи переоцінена вартість} - \text{Ліквідаційна вартість})$ $\text{Кумулятивний коефіцієнт} = \frac{\text{Кількість років використання до кінця терміну}}{\text{Сума порядкових номерів років використання}}$
Виробничий метод	$\text{Місячна сума амортизації} =$ $\text{Фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг)} \times \text{Виробнича ставка амортизації}$ $\text{Виробнича ставка амортизації} = \frac{\text{Первісна вартість} - \text{ліквідаційна вартість}}{\text{Плановий обсяг продукції}}$

Джерело: складено на основі [67]

Строк корисного використання основних засобів для цілей бухгалтерського обліку підприємство визначає самостійно з урахуванням [77]:

- призначення, потужності або продуктивності об'єкта;

- очікуваного фізичного та психічного зносу;
- правових і інших обмежень.

При визнанні об'єкта основних засобів активом (під час оприбуткування його на балансі) нарахування амортизації починається із місяця, наступного за місяцем, в якому він придатний до використання. Нарахування амортизації зупиняється з місяця, наступного за місяцем вибуття, на період його реконструкції, модернізації, добудови, реконструкції і консервації. Кожний основний засіб амортизується щомісячно. Об'єктом амортизації є амортизована вартість (без вартості землі та незавершених капітальних вкладень). Амортизаційна вартість це первісна чи переоцінена вартість необоротного активу за мінусом його ліквідаційної вартості.

Відповідно до п. 27 НП(С)БО 7 «Основні засоби» амортизація інших необоротних матеріальних активів нараховується прямолінійним або виробничим методом. Малоцінні необоротні активи можуть амортизуватися в розмірі 50% їх вартості в перший місяць використання об'єкта, а решта 50% амортизуються в місяці виключення з активу (списуються з балансу) або 100% вартості першого місяця користування об'єктом [51].

Таблиця 1.15.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій з амортизації основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Нараховано амортизацію об'єктів призначення:		
2	Виробничого	23	131
3	Загальновиробничого	91	131
4	Адміністративного	92	131
5	Збутового	93	131
6	Культурного	949	131

Джерело: складено на основі [49]

Різниця між первісною чи відновною вартістю та сумою зносу називається ліквідаційною вартістю.

«Ліквідаційна вартість — це сума грошових коштів або інших активів, яку підприємство очікує отримати від продажу (ліквідації) після закінчення періоду корисного використання (експлуатації) необоротного активу, за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією)». [34].

Відповідно до пункту 33 НП(С)БО7 основний засіб вибуває з активу (тобто списується з балансу), якщо він більше не відповідає вимогам для визнання активом.

Інструкцією №29 передбачено, що залишкова вартість списаного основного засобу та витрати, пов'язані з його ліквідацією (демонтажем), відображаються на субрахунку 976 «Списання необоротних активів».

Вартість отримана від ліквідації основних засобів, оприбутковується за дебетом субрахунків обліку відповідних активів і кредитом субрахунку 746 «Інші доходи від звичайної діяльності» (пункти 39, 40 додатка до Методичні рекомендації №561) [61].

Водночас, згідно з п. 2.12 Методичних рекомендацій №2 [59] вартість отриманих запасів оприбутковується за чистою вартістю реалізації або при оцінці можливого використання, яка може бути визначена виходячи з вартості подібних запасів, якщо вони наявні на балансі підприємства, із урахуванням ступеня їх придатності до експлуатації. До первісної вартості включаються витрати на ремонт матеріальних цінностей, отриманих як запасні частини, витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням цих запасів до стану, придатного для планових цілей (витрати на доукомплектування та підвищення якісних і технічних характеристик запасів).

В разі часткової ліквідації об'єкта основного засобу його первісна (переоцінена) вартість і знос зменшуються відповідно на суму первісної (переоціненої) вартості і зносу ліквідованої частини об'єкта (п. 35 ПБО 7).

Порядок відображення на рахунках бухгалтерському обліку операцій з
ліквідації основних засобів з ініціативи підприємства

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Списано знос ліквідного ОЗ	13	10
2	Віднесено до витрат залишкову вартість ОЗ	976	10
3	Понесено витрати на ліквідацію (зарплата з нарахування ЄСВ працівників)	976	65,66
4	Оприбутковано запаси, отримані від ліквідації	20	746

Джерело: складено на основі [49]

Основним завданням сучасної раціональної організації бухгалтерського обліку є підготовка інформації, орієнтованої на потреби управління, особливо інформації про основні засоби підприємства (рис. 1.3).

Розкриття інформації про основні засоби підприємства у фінансовій звітності дає можливість керівництву підприємства оцінити майновий стан, результати, досягнуті його фінансово-господарською діяльністю, а за рахунок використання основних засобів, визначити перспективи їх подальшого ефективного використання.

За обсягом даних, які містяться у звіті, вони поділяються на внутрішній і зовнішній. Зовнішня звітність характеризує господарську діяльність підприємства в цілому і служить засобом інформування зовнішніх користувачів (зацікавлених юридичних і фізичних осіб) про характер діяльності, прибутковість та майновий стан суб'єкта господарювання.

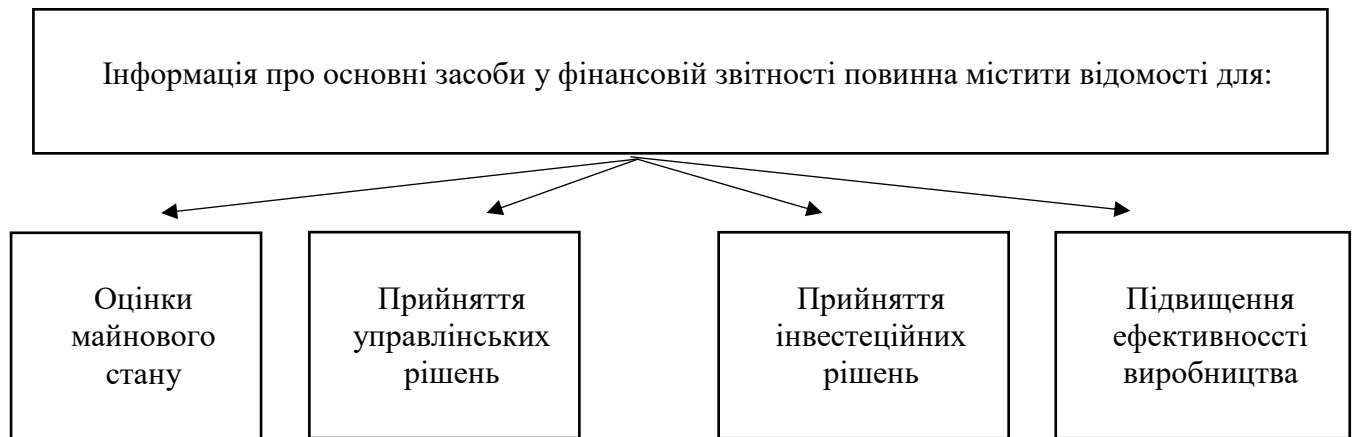

Рис. 1.3. Цільове використання інформації про основні засоби для прийняття управлінських рішень

Джерело: складено на основі [44]

Внутрішня звітність є впорядкованим набором показників та іншої інформації. Вона дає пояснення щодо відхилень від цілей, планів і оцінок, без яких управлінський облік залишався б формальним накопиченням числових даних, непридатних для цілей внутрішнього управління. Метою внутрішньої звітності є надання необхідної управлінської інформації керівникам усіх рівнів. Вимоги до змісту звіту розробляються керівниками центрів відповідальності та іншим управлінським персоналом, зацікавленим у внутрішній управлінській інформації. Рішення приймаються на всіх рівнях управління в організації на основі внутрішньої звітності.

Важливим фактором у прийнятті рішень є час, що минув від отримання звіту до моменту прийняття рішення та втілення його в дію. Дуже важливою є доступна форма внутрішньої звітності, розміщення та подання актуальної інформації. Неможливо мати стандартний набір внутрішніх звітів з єдиною формою та структурою інформації. Внутрішня звітність є індивідуальною. Вона відкидає шаблонні методи. Виходячи з цього, щодо управлінської звітності не можуть бути встановлені загальні правила формування та подання, застосовані єдині звітні

форми. Складання управлінської звітності є внутрішньою справою кожної організації та підприємства.

Основні принципи організації управлінської звітності залежать від специфіки діяльності економічного суб'єкта (організаційно-правова форма, вид власності, розмір організації, організаційна структура управління, сфера діяльності, техніко-виробнича організація виробництва, особливості збуту продукції, порядок і методи обліку витрат, тощо), а також особливостями роботи конкретного підрозділу підприємства, його роль у системі управління [19].

Інформація, що міститься в обліковому реєстрі, використовується для складання фінансової звітності.

Запис до реєстру бухгалтерського обліку здійснюється на підставі первинних облікових документів, які фіксують факти здійснення господарських операцій та розпоряджень (допусків), накопичують і систематизують інформацію первинних документів. Після перевірки форми та змісту первинних документів інформація переноситься до реєстру бухгалтерського обліку. Передача інформації повинна здійснюватися в порядку надходження первинних документів до місця обробки (бухгалтерія) або не пізніше встановленого терміну для забезпечення своєчасної звітності.

Форми реєстрів бухгалтерського обліку та фінансової звітності рекомендуються Міністерством фінансів України або встановлюються міністерствами та відомствами з дотриманням загальних методичних засад. Сьогодні питання використання реєстрів бухгалтерського обліку, особливо обліку основних засобів, регулюються Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р. №966-ХІУ та Методичними рекомендаціями по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 29 грудня 2000 р. №356 із змінами і доповненнями.

У таблиці 1.17 показано розкриття інформації про основні засоби, їх амортизацію та капітальні інвестиції в регістрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності [60].

Таблиця 1.17.

Розкриття інформації про основні засоби, їх знос та капітальні інвестиції в облікових регістрах та фінансовій звітності

Шифр та назва рахунку	Регістри обліку	Номер рядку в Балансі (ф.№1)	Номер рядку в Примітках до річної фінансової звітності (ф. №5)
10 «Основні засоби»	Журнал №4	1010	100-180, 260-268 (графи 3,5,6,8,11,12,14,16,18)
131 «Знос основних засобів»	Журнал № 4	1012	100-180 (графи 4,7,9,10,13,15,17,19), 268
15 «Капітальні інвестиції»	Журнал №4 Відомість 4.1	1005	280-340

Джерело: складено на основі [60]

З таблиці 1.17 видно і згідно п. Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку [60], для узагальнення інформації про наявність, рух основних засобів і амортизацію, а також для відображення капітальних та фінансових інвестицій призначений Журнал 4 та Відомість № 4.1 – при журнальній формі обліку, чи відповідні електронні регістри при автоматизованій. Записи в Журналі 4 ведуться на підставі первинних і зведених облікових документів (акта приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів, акта списання, розрахунку амортизації тощо).

У графах 3, 4 і 5 розділу першого цього Журналу відображаються відповідно вибуття основних засобів у зв'язку з продажем, безоплатною передачею, підприємством, яке вже не може отримувати економічні вигоди від використання, чи невідповідності критеріям визнання активом, а також сума уцінки, що відображається за кредитом відповідних рахунків бухгалтерського обліку необоротних активів.

У графі 6 розділу першого Журналу відображаються сума нарахованої амортизації і сума збільшення амортизації основних засобів внаслідок їх дооцінки та зменшення корисності.

Відповідно до П(С)БО 7 у Примітках до річної фінансової звітності повинні міститися така інформація про основні засоби (рис 1.4.) [16].

→	Інформація про основні засоби, яка обов'язково наводиться в Примітках до фінансової звітності
→	Вартість (первісна або переоцінена), за якою основні засоби відображені в балансі
→	Методи амортизації, що використовуються підприємством і діапазон строків корисного використання
→	Наявність і рух у звітному році
→	Законодавчі чинники, які обмежують право власності, первісну (переоцінену) вартість використовуваних основних засобів та суми амортизації
→	Сума капітальних інвестицій в основні засоби за звітний рік
→	Первісну (переоцінену) вартість та суму зносу переданих у заставу основних засобів
→	Сума укладених угод про придбання в майбутньому основних засобів
→	Залишкова вартість основних засобів, які тимчасово не використовуються
→	Первісна (переоцінена) вартість основного засобу, який повністю амортизований і продовжує використовуватися
→	Залишкова вартість основних засобів, вилучених із експлуатації для продажу
→	Первісна вартість, залишкова вартість і метод оцінки основних засобів, отриманих за рахунок цільового фінансування
→	Зміну розміру додаткового капіталу в результаті переоцінки основних засобів та лімітів їх розподілу між власниками (учасниками)

Рис. 1.4. Інформація про основні засоби, яка обов'язково наводиться в Примітках до фінансової звітності

Джерело: складено на основі [16]

Інформація про амортизацію основних засобів відображається у складі операційних витрат у розділі 3 «Звіт про фінансові результати», рядок 2515 фінансової звітності. У фінансовій звітності №3 «Звіт про рух грошових коштів» підприємство коригує прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування на амортизацію необоротних активів (за рядком 3195). У звіті про власний капітал

відображається інформація про дооцінку основних засобів підприємства, що входить до складу додаткового капіталу.

Для того, щоб оперативно та активно впливати на процеси господарсько-виробничої діяльності підприємств, що працюють в умовах ринкової економіки, необхідно мати своєчасну, достовірну та повну інформацію про основні засоби, які збираються та обробляються у виробничому ритмі. Формування інформації про діяльність підприємства, його фінансово-майновий стан необхідно внутрішнім і зовнішнім користувачам бухгалтерської звітності.

Ефективність використання бухгалтерської фінансової звітності забезпечується дотриманням вимог до звітної інформації, що визначає її якісну характеристику та принципи формування.

1.4. Методика аналізу основних засобів та використання його результатів в управлінні

Під управлінням основними засобами необхідно розуміти процес прийняття, розробки та реалізації управлінських рішень щодо формування, використання та відтворення основних виробничих засобів підприємства, а також контроль за їх виконанням. При цьому ефективність системи управління в основному залежатиме від якості інформаційної бази, яка є результатом поєднання двох складових: зовнішнього та внутрішнього інформаційного забезпечення.

Хоча дані зовнішнього середовища не можуть виявити кількісний та якісний стан, інтенсивність та ефективність використання основних засобів підприємства, вони опосередковано впливають на процес їх формування, використання та відтворення через систему нормативно-правових актів. Крім того, не варто недооцінювати інші джерела зовнішнього інформаційного середовища, зокрема

макроекономічні показники, результати маркетингових досліджень, ринкові тенденції тощо.

Не заперечуючи цінності та значущості даних зовнішнього середовища, слід зазначити, що прийняття управлінських рішень щодо формування та використання основних засобів підприємства в основному базується на наданні внутрішньої інформації, основу якої складають дві управлінські функції – облік і аналіз. Науковці зазначають, що на сучасному етапі розвитку економіки обліково-аналітичної інформації є найважливішими елементами системи управління господарською діяльністю, які покликані створювати умви для досягнення корпоративних цілей і використовуються на всіх рівнях управління підприємством [24].

Основою інформаційної бази управління основними засобами підприємства є дані бухгалтерського обліку, на основі яких аналізується стан та ефективність використання виробничих засобів. Системи бухгалтерського обліку є основним джерелом для створення інформаційного поля для виконання всіх інших адміністративних функцій. Дані бухгалтерського обліку, які використовуються для прийняття управлінських рішень, представлені звітною інформацією, а також інформацією аналітичної та зведеної облікової інформації, в якій накопичується інформація про основні засоби підприємства [56].

Від оснащеності основними засобами та ефективності їх використання значною мірою залежить діяльність підприємств. Основні засоби є матеріально-технічною основою виробництва та базою його вдосконалення і розвитку. Забезпечення виробництва здійснюється шляхом збільшення потенціалу основних засобів (екстенсивно) та підвищення ефективності їх використання (інтенсивно). Значне збільшення основних засобів призводить до ускладнення у технічному переоснащенні виробництва, що знижує ефективність їх використання та можливість конверсії, тому економічно доцільним є збільшення часу роботи обладнання та

повне завантаження наявного обладнання, кваліфікований догляд за його роботою та інше.

Найбільш повне і раціональне використання основних засобів підприємства сприяє поліпшенню різних техніко-економічних показників підприємства - підвищенню продуктивності праці і фондовіддачі, збільшенню випуску продукції, зниженню собівартості, економії капітальних вкладень.

«Основними завданнями аналізу основних засобів є:

- оцінка забезпеченості підприємства та його структурних підрозділів основними засобами – відповідність величини, складу і технічного рівня основних засобів потребам в них;
- технічний стан основних засобів;
- ступінь використання основних засобів і факторів, що впливають на його рівень;
- оцінка ступеня використання виробничої потужності, площ та устаткування» [1].

Відповідно до цього завдання аналіз основних засобів проводиться в таких напрямках:

- дослідження структури наявних основних засобів;
- оцінка наявності, стану, прогресивності та інтенсивності оновлення основних засобів;
- оцінка використання основних засобів, виробничих потужностей, площ і обладнання;
- аналіз рентабельності основних виробничих засобів;
- виявлення резервів збільшення випуску продукції та підвищення рівня інших показників за рахунок кращого використання основних засобів.

Аналіз основних засобів доцільно починати з визначення обсягу забезпечення підприємствами основними засобами, оцінки їх динаміки, складу і структури, технічного стану виробництва. Доцільно орієнтуватися на показники структури

основних засобів, які поділяються на основні виробничі засоби головного виду діяльності, основні виробничі засоби інших видів діяльності та засоби невиробничого призначення (житлового, соціально-культурного та побутового призначення). Слід зазначити, що для підвищення ефективності виробництва темпи зростання активної частини основних засобів повинні випереджати темпи зростання пасивної їх частини, а зростання кількості машин і устаткування – темпи зростання інших видів активної частини основних засобів.

З метою оцінки технічного стану основних засобів визначають коефіцієнти зносу та придатності до використання.

Коефіцієнт зносу основних засобів визначається як відношення суми зносу за весь період функціонування основних засобів до їх первісної вартості, тобто

$$K_{\text{зн}} = \frac{З_{\text{н}}}{ОФ_{\text{п}}}, \quad (1.1)$$

де $K_{\text{зн}}$ - коефіцієнт зносу;

$З_{\text{н}}$ - сума зносу об'єкта основних засобів за весь період функціонування (сума амортизаційних відрахувань від початку експлуатації основних засобів);

$ОФ_{\text{п}}$ - первісна вартість об'єкта основних засобів.

Коефіцієнт придатності основних засобів розраховується як відношення залишкової вартості основних засобів до їх первісної вартості [1].

$$K_{\text{пр}} = \frac{ОФ_{\text{з}}}{ОФ_{\text{п}}} = \frac{ОФ_{\text{п}} - З_{\text{н}}}{ОФ_{\text{п}}} = \frac{ОФ_{\text{п}}}{ОФ_{\text{п}}} - \frac{З_{\text{н}}}{ОФ_{\text{п}}} = 1 - K_{\text{зн}} \quad (1.2)$$

де $K_{\text{пр}}$ - коефіцієнт придатності основних засобів;

$ОФ_{\text{з}}$ - залишкова вартість основних засобів (первісна вартість за вирахуванням суми зносу, перенесеної на вартість новоствореного продукту)[1].

Зазначені коефіцієнти визначаються на підставі моментних показників, тобто на певний період. Тому вони обчислюються на початок і кінець досліджуваного періоду.

За коефіцієнтами зносу та придатності не завжди можна зробити точні висновки про технічний стан основних засобів, оскільки:

- на суму зносу основних засобів великий вплив має метод нарахування амортизації, що застосовується на підприємстві;
- оцінка основних засобів залежить від кон'юнктури ринку і тому може відрізнятися від оцінки, отриманої за допомогою коефіцієнта придатності;
- на законсервоване обладнання нараховується амортизація на повне відновлення, однак, фізично ці основні засоби, з певним застереженням, не зношуються, а загальний обсяг зносу зростає.

Моральний і фізичний знос основних засобів і доведення їх технічного стану до останніх досягнень науки і техніки відбувається в процесі їх постійного оновлення - руху основних засобів. Оновлення основних засобів відбувається у формі їх заміни більш досконалішими та ефективними основними засобами, оновлення та модернізації окремих груп і видів.

Рух основних засобів – це фактично впровадження будь-яких нових, сучасних технічних засобів у перерахованій формі, з одного боку, і усунення застарілих засобів праці в результаті їх фізичного і морального зносу – з іншого.

Відповідно для оцінки руху основних засобів використовуються коефіцієнти оновлення та коефіцієнти вибуття, які характеризують інтенсивність введення та вибуття окремих видів і груп основних засобів та їх сукупність.

Для оцінки тенденції зміни бсягу і руху основних засобів та їх відтворення використовуються їх баланси.

Так, баланс основних засобів за повною первісною вартістю має вигляд:

$$OZ_{\Pi} + OZ_{\text{в}} = OZ_{\text{вив}} + OZ_{\text{к}}, \quad (1.3)$$

де OZ_{Π} , $OZ_{\text{к}}$ – вартість основних засобів відповідно на початок і кінець звітного періоду;

$OZ_{\text{в}}$ – вартість придбаних основних засобів за звітний період;

$OZ_{\text{вив}}$ – вартість виведених з експлуатації основних засобів за звітний період.

На підставі балансу визначається система показників, які характеризують рух основних засобів, зокрема:

- коефіцієнт оновлення основних засобів ($K_{он}$) характеризує частку введених у дію основних засобів за певний період у загальній вартості основних засобів на кінець звітної періоду.

$$K_{он} = \frac{ОЗ_в}{ОЗ_к}, \quad (1.4)$$

- коефіцієнт вибуття основних засобів ($K_в$) характеризує частку виведених основних засобів за певний період у загальній вартості основних засобів на початок звітної періоду.

$$K_в = \frac{ОЗ_{вив}}{ОЗ_п}, \quad (1.5)$$

До показників, що характеризують рух основних засобів, крім вищезазначених, відносяться:

- коефіцієнт ліквідності основних засобів

$$K_л = \frac{ОЗ_л}{ОЗ_п}, \quad (1.6)$$

де $ОЗ_л$ - ліквідаційна вартість (залишкова вартість основних засобів, що вибули в результаті зношування);

- коефіцієнт (темп) приросту вартості основних засобів

$$K_{пр} = \frac{ОЗ_в - ОЗ_{вив}}{ОЗ_п}, \quad (1.7)$$

- коефіцієнт компенсації вибуття основних засобів

$$K_{кмп} = \frac{ОЗ_{вив}}{ОЗ_в}, \quad (1.8)$$

- інтенсивність заміни основних засобів

$$I_з = \frac{ОЗ_л}{ОЗ_в}, \quad (1.9)$$

Показники руху основних засобів можна оцінювати у цілому за сукупною вартістю основних засобів, за активною частиною і окремими видами (групами) основних засобів.

Результати аналізу технічного стану і руху основних засобів є інформаційною основою для перевірки виконання планів впровадження нового обладнання, модернізації існуючих технічних засобів, введення в дію нових об'єктів та виконання графіка ремонту основних засобів.

Для оцінки ефективності використання основних засобів використовується система показників – загальних і часткових. Найбільш вживаним показником оцінки основних засобів є фондovіддача, яка визначається за формулою:

$$f = \frac{Q}{OЗ}, \quad (1.10)$$

Де Q - обсяг продукції;

$OЗ$ - середньорічна вартість основних засобів.

У чисельнику формули (1.10) найчастіше використовується обсяг виготовленої продукції у вартісному вимірі.

У монопродуктових галузях, а також галузях, які виготовляють різнойменну, але близьку за споживчою вартістю продукцію, в чисельнику формули можуть бути використані відповідно обсяг продукції в натуральному і умовно-натуральному вимірах. У деяких випадках у чисельнику формули використовується чистий дохід або прибуток. В останньому випадку в основному розраховується рентабельність основних виробничих засобів.

«У випадку використання в чисельнику формули (1.10) обсягу продукції, фондovіддача показує, скільки продукції відповідно у вартісному, натуральному і умовно-натуральному вимірах отримало підприємство на 1 гривню основних виробничих засобів. Якщо ж в чисельнику формули використовується прибуток, то фондovіддача показує, скільки прибутку отримано на 1 грн. основних виробничих засобів» [1].

Підвищення рівня фондівдачі сприяє зниженню суми амортизаційних відрахувань на 1 грн. готової продукції (амортизаціомісткості продукції), що приводить до підвищення частки прибутку в ціні товару через зниження собівартості продукції.

Амортизаціомісткість продукції розраховується за формулою:

$$K_{AM} = A : Q, \quad (1.11)$$

A – сума нарахованої амортизації;

Q – обсяг виготовленої продукції.

Важливим показником, який певною мірою характеризує забезпеченість підприємства основними засобами, є фондоозброєність.

Фондомісткість показує, скільки потрібно витратити основних засобів на виготовлення одиниці продукції.

Показник фондомісткості дозволяє оцінити економію або додаткову потребу в основних засобах, в тому числі при плануванні обсягу продукції на наступний період.

Фондомісткість, це показник, який характеризує забезпеченість підприємства основними засобами .

$$\Phi_M = \frac{\Phi_K}{B_{\Pi}} \quad (1.12)$$

де Φ_K - балансова вартість основних виробничих засобів;

B_{Π} - вартість виробленої продукції.

Фондоозброєність визначається як відношення вартості основних виробничих засобів до середньооблікової чисельності працівників основної діяльності (робітників), і показує яка частина вартості основних виробничих засобів припадає на одного працівника (робітника).

$$\int_{oz} = \frac{\overline{03}}{\overline{N}}, \quad (1.13)$$

де $\overline{OЗ}$ середньорічна вартість основних виробничих засобів;

$\overline{N}$ = середньооблікова чисельність працівників основної діяльності або робітників.

З метою проведення поглибленого аналізу наявності, стану та використання основних засобів проводять факторний аналіз основних засобів. Факторний аналіз як один із визначних напрямків аналізу спрямований не лише на оцінку впливу кожного фактора на зміни досліджуваних показників, але й є одним із основних інструментів пошуку резервів виробництва.

Для факторного аналізу рекомендується використовувати прийом абсолютних різниць, якщо факторна система є мультиплікативною або кратною моделлю, і прийом ланцюгової підстановки, якщо модель змішана.

«Послідовність проведення факторного аналізу за методом абсолютних різниць така: спочатку визначають відхилення досліджуваних показників у звітному періоді та попередньому періоді (або планом) в цілому, а потім оцінюється вплив кожного фактора на це відхилення. В кінці проводиться балансова перевірка: сума впливів кожного фактора повинна дорівнювати загальному відхиленню результативного показника» [1].

Факторний аналіз зміни вартості основних виробничих засобів на підставі формули фондомісткості проводиться у наступній послідовності:

$$f_{\text{міст}} = \frac{\overline{OЗ}}{Q}, \quad (1.14)$$

середньорічна вартість основних виробничих засобів дорівнює:

$$\overline{OЗ} = Q \times f_{\text{міст}}, \quad (1.15)$$

Загальна зміна вартості основних виробничих засобів становить:

$$\Delta \overline{OЗ} = \overline{OЗ}_1 - \overline{OЗ}_0, \quad (1.16)$$

у тому числі під впливом змін:

- обсягу виготовленої продукції

$$\overline{\Delta OZ_Q} = (Q_1 - Q_0) \times f_{\text{міст}0}, \quad (1.17)$$

- фондомісткості продукції

$$\overline{\Delta OZ_{f_{\text{міст}}}} = (f_{\text{міст}1} - f_{\text{міст}0}) \times Q_1, \quad (1.18)$$

Балансова перевірка результатів факторного аналізу:

$$\overline{\Delta OZ} = \overline{\Delta OZ_Q} + \overline{\Delta OZ_{f_{\text{міст}}}}, \quad (1.19)$$

Факторний аналіз фондовіддачі, як загального показника ефективності використання основних засобів, є важливим методом при проведенні будь-якого дослідження основних засобів. Він проводиться за двома напрямками: вивчення впливу факторів на зміну фондовіддачі, вивчення впливу фондовіддачі на обсяг виробництва. Результати дослідження, тобто збільшення або зниження показника фондовіддачі та за рахунок яких факторів, є важливим індикатором напрямів вдосконалення груп основних засобів та економії вкладених коштів.

Факторний аналіз фондовіддачі:

$$\int = \frac{Q}{OZ}, \quad (1.20)$$

де Q - обсяг продукції;

OZ - середньорічна вартість основних засобів.

Загальна зміна фондовіддачі у звітному періоді у порівнянні з попереднім дорівнює:

$$\Delta f = f_1 - f_0, \quad (1.21)$$

в тому числі під впливом змін:

- продуктивності праці

$$\Delta f_w = \left(\frac{W_1}{f_{OZ_0}} - \frac{W_0}{f_{OZ_0}} \right), \quad (1.22)$$

- фондоозброєності

$$\Delta f_{f_{OO}} = \left(\frac{W_1}{f_{OZ_1}} - \frac{W_1}{f_{OZ_0}} \right), \quad (1.23)$$

Балансова перевірка результатів факторного аналізу:

$$\Delta f = \Delta f_w + \Delta f_{f_{OZ}}, \quad (1.24)$$

Одним із ключових показників, який характеризує ефективність використання основних засобів на підприємстві є коефіцієнт рентабельності основних засобів.

Рентабельність – це відносний показник ефективності діяльності, що розраховується як помножене на 100 відсотків співвідношення величин відповідного прибутку та застосованих для його отримання ресурсів (здійснених витрат).

Факторний аналіз рентабельності основних виробничих засобів визначається за формулою:

$$R_{0.3} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОЗ}} \times 100, \quad (1.25)$$

де ЧП – чистий прибуток;

ОЗ - середня вартість основних засобів.

Факторний аналіз рентабельності основних виробничих засобів проводиться за прийомом ланцюгових підстановок за схемою, використаною для факторного аналізу фондівддачі. Загальна зміна рентабельності основних виробничих засобів дорівнює:

$$\Delta R_{0.3} = R_{0.31} - R_{0.30}, \quad (1.26)$$

в тому числі під впливом змін:

- вартості основних виробничих засобів

$$\Delta R_{0.3(\text{оз})} = \left(\frac{\text{ЧП}_1}{\text{ОЗ}_1} - \frac{\text{ЧП}_0}{\text{ОЗ}_0} \right) \times 100, \quad (1.27)$$

- чистого прибутку

$$\Delta R_{0.3(\text{п})} = \left(\frac{\text{ЧП}_1}{\text{ОЗ}_1} - \frac{\text{ЧП}_0}{\text{ОЗ}_1} \right) \times 100, \quad (1.28)$$

Балансова перевірка результатів факторного аналізу:

$$\Delta R_{0.3} = \Delta R_{0.3(\text{оз})} - \Delta R_{0.3(\text{п})}, \quad (1.29)$$

Розглянувши методику аналізу основних засобів, можна виділити основні етапи аналізу забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх

використання. Крім того, узагальнити систему показників, які використовують на цих етапах (табл. 1.18).

Таблиця 1.18.

Етапи та система узагальнюючих показників аналізу забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання

Етап	Показники	Методики	Результат
1. Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами			
1.1 Аналіз динаміки, складу та структури основних засобів (ОЗ)	Питома вага окремих видів основних засобів у їх загальній вартості; фондоозброєність; коефіцієнт технічної озброєності праці	Горизонтальний та вертикальний аналіз; порівняльний аналіз; факторний аналіз	Оцінка співвідношення активної і пасивної частин основних засобів; оцінка середньорічної вартості основних засобів, яка припадає на одного працюючого
1.2 Аналіз руху і технічного стану основних засобів	Коефіцієнт зносу; коефіцієнт придатності; коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття; коефіцієнт приросту; частка зданих або взятих в операційну оренду основних засобів	Порівняльний аналіз	Оцінка питомої ваги відновлених засобів і фізичного та морального їх зносу
2. Аналіз ефективності використання основних засобів			
2.1 Факторний аналіз фондівддачі	Фондомісткість; фондорентабельність; фондівддача; оборотність основних засобів тощо	Порівняльний аналіз за різними напрямками	Оцінка ефективності і інтенсивності використання основних засобів; характеристика величини прибутку на одну гривню основного засобу
2.2 Аналіз інтенсивного та екстенсивного використання виробничого устаткування	Частка обладнання, переданого в експлуатацію; частка фактично працюючого обладнання; ступінь використання основних засобів	Порівняльний аналіз	Оцінка аналізу впливу інтенсивного і екстенсивного використання основних засобів
2.3 Аналіз ефективності використання виробничих площ	Календарний фонд робочого часу; номінальний фонд часу; ефективний фонд часу; корисний фонд часу; коефіцієнт завантаження обладнання тощо	Порівняльний аналіз; горизонтальний аналіз	Оцінка ступеня використання виробничого обладнання

Джерело: складено на основі узагальнення літературних джерел [43]

За результатами проведеного дослідження визначено, що найоптимальніша модель методики проведення аналізу основних засобів складається з таких етапів, як:

1) Аналіз забезпеченості основними засобами (аналіз динаміки, структури та складу, аналіз технічного стану та оновлення основних засобів);

2) Аналіз ефективності використання основних засобів (факторний аналіз фондівддачі, аналіз ефективності використання виробничих площ та екстенсивного й інтенсивного використання виробничого устаткування).

Також на основі цих етапів можливо провести аналіз виробничо-фінансових результатів використання основних засобів та аналіз ринку інвестицій і технологічного ринку.

Таким чином, дана методика дозволяє здійснити поглиблений аналіз фондівддачі як головного показника ефективності використання основних засобів та є одним з факторів інтенсивного зростання обсягу виробленої продукції. Даний показник характеризує виробництво продукції в розрахунку на гривню їх середньої вартості.

Отже, основні засоби, будучи матеріально-технічною базою виробництва, є основою його вдосконалення і розвитку. Тому аналіз їх стану, динаміки та ефективності використання вплине на ефективність пошуку додаткових резервів технічного забезпечення та результативність підприємства в цілому. Це демонструє важливість вибору оптимальної методики для проведення аналізу основних засобів підприємства.

Висновки до розділу 1

Дослідивши теоретико-методичні основи організації обліку та аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством, можемо зробити наступні висновки:

1. Узагальнюючи підходи щодо трактування сутності категорії «Основні засоби» в науковій літературі та визначення досліджуваного поняття у нормативно-правових актах можемо надати наступне визначення цієї економічної категорії : «основні засоби - це матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом усього терміну корисного використання, більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше одного року), використовуються протягом періоду, коли підприємство здійснює господарську діяльність і виконує адміністративні або соціально-культурні функції, та переносить частину своєї вартості на результати своєї діяльності – виготовлення продукту, надання послуг або товарів».

2. Система оцінки, яка є одним із основних елементів сучасної методики бухгалтерського обліку, є засобом досягнення стратегічних цілей підприємства та інструментом формування інформаційної бази економічного аналізу. Оцінка основних засобів — це специфічна форма ціни, яка використовується для правильного визначення їх загальної вартості, складу та структури, амортизаційних відрахувань, собівартості продукції, а також прибутку та рентабельності підприємства.

3. Дослідження питань нормативно-правового регламентування обліку основних засобів свідчить про їх значну кількість як на державному рівні так і на локальному, оскільки велика кількість положень обліку основних засобів віддана на розсуд підприємства та повинні бути сформульовані самими підприємствами. Отже,

кожне підприємство, спираючись на нормативні документи регулюють свій облік внутрішніми нормативними документами.

4. Основні засоби обліковуються на рахунку 10 «Основні засоби». Аналітичний облік основних засобів ведеться по кожному окремому об'єкту. Крім того на рахунку 11 «Інші необоротні матеріальні активи» ведеться облік та узагальнення інформації про наявність та зміни інших необоротних матеріальних активів, які не відображені у складі об'єктів бухгалтерського обліку на рахунку 10 «Основні засоби». Синтетичний облік амортизаційних відрахувань ведеться на рахунку 13 «Знос необоротних активів». Аналітичний облік зносу (накопиченої амортизації) необоротних активів ведеться відповідно за видами основних засобів, інших матеріальних необоротних активів і нематеріальних активів. В системі бухгалтерського обліку господарські операції з основними засобами підлягають послідовному відображенню в первинній документації, облікових регістрах та фінансовій звітності.

5. За результатами проведеного дослідження визначено, що найоптимальніша модель методики проведення аналізу основних засобів складається з наступних етапів: 1) аналіз забезпеченості підприємства основними засобами (аналіз динаміки, структури та складу, аналіз технічного стану та оновлення основних засобів); 2) аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві (факторний аналіз фондівдачі, аналіз ефективності використання виробничих площ та екстенсивного й інтенсивного використання виробничого устаткування).

6. Факторний аналіз фондівдачі, як загального показника ефективності використання основних засобів, є важливим методом при проведенні будь-якого дослідження основних засобів. Він проводиться за двома напрямками: вивчення впливу факторів на зміну фондівдачі, вивчення впливу фондівдачі на обсяг виробництва. Результати дослідження, тобто збільшення або зниження показника фондівдачі та за рахунок яких факторів, є важливим індикатором напрямів вдосконалення формування груп основних засобів та економії вкладених коштів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УПРАВЛІННЯ

2.1. Організаційно – економічна характеристика ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Базою дослідження для написання дипломної роботи було Товариство з обмеженою відповідальністю «КАПРО ОЙЛ» (далі ТОВ «КАПРО ОЙЛ»).

Компанія спеціалізується на виробництві рослинних жирів та олій, продуктивністю 300 т. готової продукції на добу.

Метою діяльності ТОВ «КАПРО ОЙЛ» є ведення господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку, задоволення потреб народного господарства та населення в промисловій, харчовій та сільськогосподарській продукції, товарах народного споживання, роботах, послугах на основі утворення власної виробничої бази та участі в різного роду підприємствах та їх об'єднаннях.

Товариство є багатопрофільним, предмет його діяльності визначається статутом і обмежується законодавством України (додаток А).

Предметом діяльності ТОВ «КАПРО ОЙЛ» є:

Основний:

- 10.42 Виробництво маргарину і подібних харчових жирів

Додаткові:

- 29.20 Виробництво кузовів для автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів.
- 10.41 Виробництво олії та тваринних жирів.
- 77.39 Надання в оренду інших машин, устаткування та товарі.
- 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

- 47.19 Інші види роздрібно́ї торгівлі в неспеціалізованих магазинах.
- 68.10 Купівля та продаж власного нерухомого майна.
- 68.20 Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна.
- 33.11 Ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів.

Таблиця 2.1.

Структура власників компанії станом на 10 жовтня 2022 року наступна

Власник	Країна	Частка володіння, %
Акоп'ян Ліпаріт Рафалович	Україна	100%

Відкритий в 2002 році завод модифікованих жирів, вперше в Україні підприємство з глибокої переробки рослинних масел і модифікацій жирів з використанням методів гідрогенізації та переестерифікації. Спочатку підприємство ввійшло до складу «Креатив груп», на сьогоднішній день компанія ТОВ «КАПРО ОЙЛ» з 2009 року продовжує традиції виробництва високоякісної продукції та задоволення запитів споживачів.

Існуюча на підприємстві система контролю якості продукції, що випускається, ще раз підтвердила безперебійну роботу персоналу та особистий вклад кожного співробітника в загальну справу забезпечення споживача високоякісною продукцією. Для цього на підприємстві встановлено саме сучасне лабораторне обладнання, найсучасніші методи контролю та використання європейських стандартів.

Товариство постійно налаштоване на розширення виробництва, впровадження інноваційних технологій і асортименту продукції, розширення ринків збуту продукції. Особливу увагу приділяють параметрам сировини, що надходить на переробку. Ринок визначає правила, а конкуренція серед переробних підприємств досить жорстка.

Основна інформація по підприємству наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Назва компанії	Товариство з обмеженою відповідальністю «КАПРО ОЙЛ»
Дата реєстрації	14.08.2009
Реєстраційний номер:	13051020000007418
Адреса	Україна, 25031, Кіровоградська обл., місто Кропивницький, проспект Промисловий, будинки 14.
Чисельність співробітників	341 робітників
Керівник	Суворов Дмитро Миколайович

Нові технології, власне виробництво та постійне підвищення якості продукції, дозволяють компанії випуск висоякісних та економічно вигідних жирів. В асортимент продукції входять замітники молочного жиру «КАПРОМІЛК», кондитерські жири «КАПРО-ЕКСТРА», кулінарні жири «КАПРО», замітники какао-масла «КАПРОЛАД». Компанія виробляє та реалізує масложирову продукцію під торговою маркою «КАПРО»

Товариство має самостійний баланс, може мати розрахункові, поточні, валютні та інші рахунки в банківських установах, торгові знаки, логотипи печатки, власні бланки та інші реквізити.

Організаційна структура підприємства — це склад структурних підрозділів, служб і відділів в органі управління, їх системна організація, характер підпорядкованості та підзвітності один одному і вищому органу управління, а також сукупність координаційних та інформаційних зв'язків, послідовність розподілу функцій управління по різних рівнях і підрозділам управлінської ієрархії.

Організаційна структура містить засоби розподілу різних видів діяльності між складовими структури та координації діяльності цих складових, які використовуються для досягнення поставлених цілей. В межах організаційної структури відбуваються всі управлінські процеси і функції, що забезпечують виробництво, за участю керівників усіх рівнів, категорій і професійної спеціалізації, а також робітників [75].

Отже, організаційна структура підприємства (економічна структура) складається з організаційної структури управління (суб'єкта управління) і

господарської структури (об'єкта управління).

Така організаційна структура існує і в ТОВ «КАПРО ОЙЛ», яку можна побачити на рис. 2.1. Організаційну структуру товариства можна віднести до лінійно-функціональної структури.

Лінійно-функціональна (змішана) структура дає можливість організувати керування виробничими процесами за лінійною схемою (начальник-заступник начальника-майстер-робітник), а методичну допомогу, планування, оцінку, контроль - за допомогою функціональних відділів (виробничого, технологічного, конструкторського, планового, бухгалтерії й ін.). Ці функціональні відділи підготовляють необхідну інформацію й вирішують відповідні управлінські завдання лінійних керівників (начальників цехів, ділянок).

На сьогоднішній день існує велика кількість різноманітних професій і посад, тому виникає проблема їх розподілу шляхом чіткого визначення функціональних обов'язків, які мають виконувати відповідні працівники. З огляду на це, вкрай важливим є наявність на підприємствах такого правового документа, який би регламентував конкретні обов'язки, завдання, права, відповідальність, організаційно-правовий статус працівника та забезпечував би йому належні умови для ефективної праці, а саме - посадової інструкції. Наявність такого документа дозволить виключити вільне трактування співробітниками їх функцій і повноважень, допоможе безпосереднім керівникам уникнути необхідності постійного роз'яснення підлеглим їх обов'язків, а також заощадить час при ознайомленні кожного нового працівника з його завданнями та обов'язками.

Вимоги посадових інструкцій враховуються під час добору кандидатів на вільні посади, переведенні на іншу роботу, атестації працівників і притягненні їх до дисциплінарної відповідальності у разі невиконання або неналежного виконання обов'язків, порушення правил внутрішнього трудового розпорядку тощо.

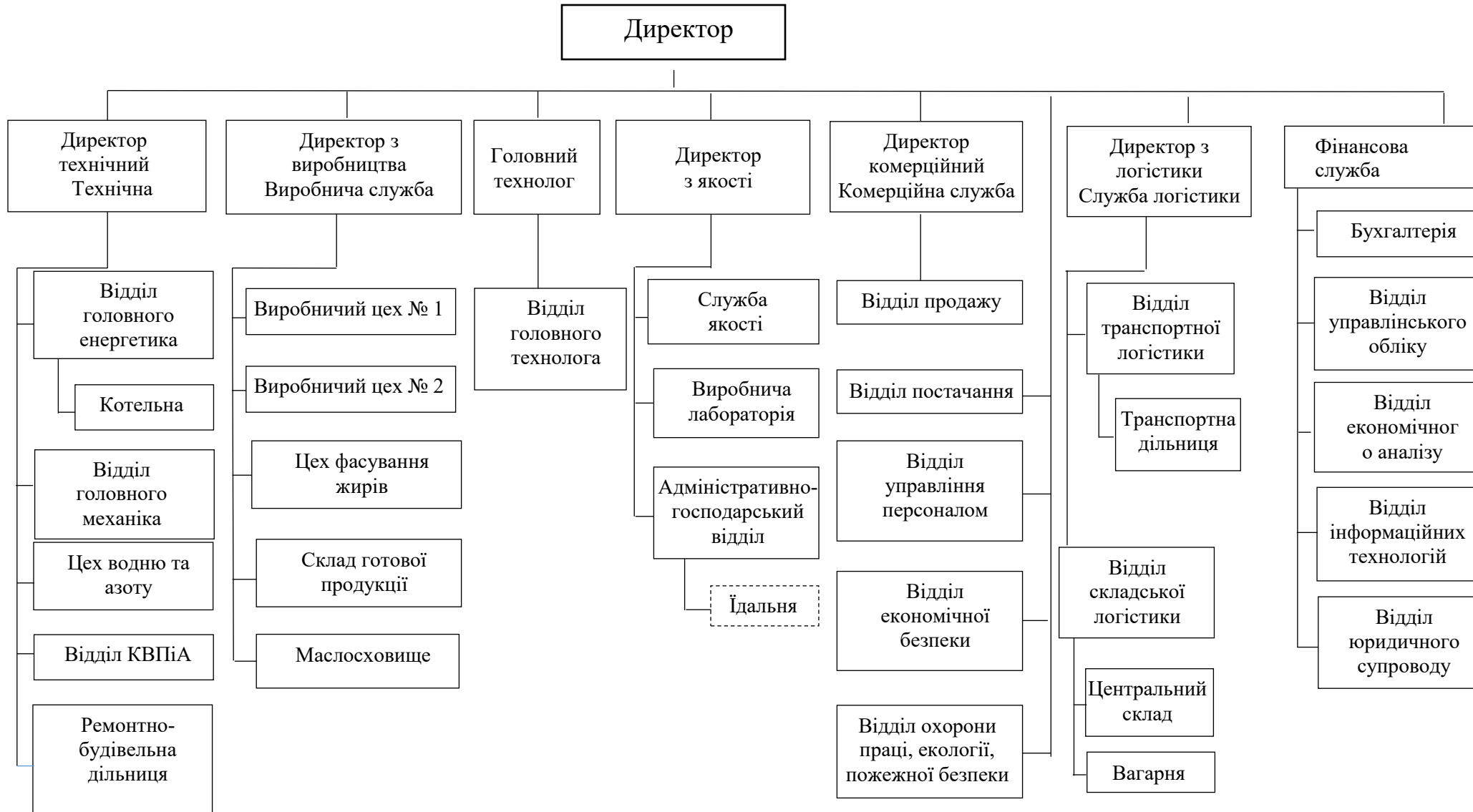

Рис. 2.1. Структура управління підприємством ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Управління ТОВ «КАПРО ОЙЛ» здійснюється згідно зі статутом на основі сполучення прав засновника по господарському використанню свого майна і участі в управлінні трудового колективу.

Підприємство веде бухгалтерський облік результатів своєї діяльності, складає фінансову, статистичну та податкову звітність і подає її відповідним органам, а також засновнику у встановленому порядку та кількості. Статистична, фінансова та податкова звітність складається та подається до відповідних органів у повному обсязі. Бухгалтерський облік здійснює бухгалтерія на чолі з головним бухгалтером, посада якого включається до штатного розкладу підприємства. Кількісний та якісний склад бухгалтерії визначається штатним розкладом і затверджується наказом керівника підприємства. Головний бухгалтер забезпечує дотримання вимог, передбачених Законом про бухгалтерський облік, зокрема п.7 ст.8., та іншими законодавчими та нормативними документами з питань організації і ведення бухгалтерського та податкового обліку. Головний бухгалтер несе відповідальність за правильність і своєчасність подання податкової звітності, складання та подання податкової звітності відповідно до чинного законодавства.

Відповідальність інших працівників, які ведуть облік, регулюється посадовим інструкціями, що затверджуються керівником підприємства (додаток К6).

На підприємстві для ведення обліку застосовується автоматичний спосіб обробки інформації з використанням пограмного забезпечення «1С: Підприємство 8.3».

Роботу зі складання графіка документообігу організовує головний бухгалтер, а затверджує даний документ керівник підприємства. Документообіг регулюється відповідними організаційно-розпорядчими документами, виданими посадовими особами у межах їх повноважень (додаток Б3). До таких документів відносяться:

- Наказ про делегування повноважень на право підпису документів;
- Наказ про проведення інвентаризації та створення постійної та робочих інвентаризаційних комісій;
- Наказ про закріплення водіїв за транспортними засобами та порядок контролю за їх ротацією;
- Наказ про розмір встановленого ліміту каси на підприємстві, його структурних підрозділах;
- Наказ про порядок архівування документів, тощо.

На сьогоднішній день роль техніко-економічного аналізу в діяльності підприємства значно зросла, оскільки основні показники, які характеризують ефективність заходів для впровадження нової техніки, технології, організації виробництва, підприємства розраховують і планують самостійно. Тому необхідний ретельний аналіз та обґрунтування техніко-економічних показників.

Для об'єктивної й оперативної оцінки роботи підприємства виробляється угруповання показників виробничо-господарської діяльності, на основі яких проводиться аналіз, що допомагає виявляти слабкі місця, що вимагають детального розгляду для підвищення ефективності використання наявних ресурсів.

Систематична, об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств, їхньої ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості потрібна для пошуку шляхів підвищення та зміцнення фінансової стабільності, що в свою чергу є однією із умов підвищення доходності і прибутковості діяльності будь-якого підприємства.

Метою аналізу фінансового стану підприємства є виявлення резервів підвищення рентабельності виробництва для забезпечення спроможності підприємства виконувати свої зобов'язання перед бюджетом, банком та іншими установами, а також оцінка минулої фінансово-господарської діяльності підприємства.

Для аналізу фінансового стану використовується система взаємозалежних показників, які базуються на даних бухгалтерської й статистичної звітності підприємства (додаток В2).

Пооведемо горизонтальний аналіз за основними видами витрат, доходів та фінансового результату у табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз за основними видами витрат, доходів та фінансового результату

ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Показники, в тис.грн.	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+, -)	
				2020 рік/ 2019 рік	2021 рік / 2020 рік
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг)	3 355	539850	1464768	+536495	+924918
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	8 259	506253	1355566	+497994	+849313
Інші операційні доходи	396	8422	4028	+8026	-4394
Адміністративні витрати	2 242	-	13498	-2242	+13498
Інші операційні витрати	139	29853	4004	+29714	-25849
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)	5 729	2139	37444	-3590	+35305
Витрати (дохід) з податку на прибуток	34	390	6775	+356	+6385
Чистий фінансовий результат (прибуток)	5 695	1749	30669	-3946	+28920
Матеріальні затрати	5 427	-	1200097	-5427	+1200097
Витрати на оплату праці	8 623	-	54934	-8623	+54934
Відрахування на соціальні заходи	1 735	-	11283	-1735	+11283
Амортизація	193	-	12425	-193	+12425

Джерело: складено автором на основі даних звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Аналіз за основними видами витрат, доходів та фінансового результату ТОВ «КАПРО ОЙЛ» показав, що у 2021 р. у порівнянні з 2020 р. майже всі показники збільшилися: чистий дохід від реалізації збільшився на 924918 тис. грн., чистий фінансовий результат (прибуток) зріс - на 28920 тис. грн., але збільшилися також й матеріальні витрати на суму 1200097 тис. грн. це відбулось

завдяки зростанню витрат на оплату електроенергії, вивезення побутових відходів, витрати на оплату праці в 2021 році підвищились на 54934 тис. грн у порівнянні з 2020 роком. Якщо аналізувати отримання чистого доходу від реалізації послуг за всі роки, то ми бачимо чітку тенденцію щодо зростання доходу у декілька разів.

Аналіз фінансового стану можна виразити коефіцієнтами фінансової стійкості.

Фінансова стійкість – це характеристика стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальному обсязі використаних фінансових ресурсів. Знання граничних меж, щодо зміни джерел засобів для оокриття вкладень капіталу в основні чи виробничі запаси дозволяє формувати такі напрямки господарських операцій, що ведуть до поліпшення фінансового стану підприємства, а також до підвищення його стійкості.

1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) обчислюється, за формулою (2.1), як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і відображає питому вагу власного капіталу у загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Частина власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів має бути не меншою 50%, це означає, що коефіцієнт незалежності $\geq 0,5$. Чим менше значення коефіцієнта, тим вище ризик банкрутства. Низьке значення коефіцієнта показує можливість дефіциту грошових коштів.

$$Ka = \text{власний капітал} / \text{загальна сума капіталу} \quad (2.1)$$

Розрахунок коефіцієнта автономії за даними ТОВ «КАПРО ОЙЛ»:

$$Ka \text{ 2019 р.} = 1244,9 / 95\ 610,4 = 0,013;$$

$$Ka \text{ 2020 р.} = 2\ 995 / 193\ 949,1 = 0,015;$$

$$Ka_{2021} p. = 413443 / 708\,302 = 0,584.$$

Спостерігається позитивна тенденція зміни коефіцієнта незалежності по підприємству. За перші два досліджувані періоди даний показник не досягнув величини $> 0,5$, це означає що ТОВ «КАПРО ОЙЛ» не могло виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних активів, також підприємство було залежне від позикових джерел, що свідчить про можливість дефіциту грошових коштів. У 2021 році показник зріс, й становив більше ніж 0,5, що означає підвищення фінансової стійкості підприємства.

2. Коефіцієнт фінансування розраховується, за формулою (2.2) як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів. Коефіцієнт фінансування повинен бути меншим 1,0.

$$Kф = \text{запозичений капітал} / \text{власний капітал} \quad (2.2)$$

Розрахунок коефіцієнта фінансування ТОВ «КАПРО ОЙЛ»:

$$Kф_{2019} p. = 94365,5 / 1244,9 = 75,8;$$

$$Kф_{2020} p. = 190954,3 / 2994,8 = 63,8;$$

$$Kф_{2021} p. = 294859 / 413443 = 0,7.$$

За перші два досліджувані роки показник коефіцієнта фінансування підприємства є більшим ніж його нормативне значення, що негативно характеризує діяльність даного підприємства та свідчить про його залежність від залучених засобів. За останній рік величина даного коефіцієнта стала меншою ніж 1,0, що являється позитивною зміною.

3. Коефіцієнт кредиторської заборгованості - виражає частку кредиторської заборгованості й інших пасивів у загальній сумі зобов'язань підприємства і розраховується за формулою (2.3). Коефіцієнт відображає частку найбільш термінової заборгованості в загальній сумі зобов'язань, збільшення якої означає

зниження можливостей підприємства використовувати капітал у власному обороті і вимагає негайного відчуження частки засобів, що відповідає даному коефіцієнту.

$$K_{kz} = \text{запозичений капітал} / \text{загальна сума капіталу} \quad (2.3)$$

Розрахунок коефіцієнта кредиторської заборгованості ТОВ «КАПРО ОЙЛ»:

$$K_{kz} \text{ 2019 р.} = 94365,5 / 95610,4 = 0,99 ;$$

$$K_{kz} \text{ 2020 р.} = 190954,3 / 193949,1 = 0,98;$$

$$K_{kz} \text{ 2021 р.} = 294859 / 708302 = 0,42;$$

Можна твердо говорити, що спостерігається тенденція до зниження величини коефіцієнта кредиторської заборгованості з кожним роком, що являється позитивним та є свідченням підвищення платоспроможності і фінансової стійкості підприємства.

Відобразимо отримані коефіцієнти фінансової стійкості у таблиці 2.4.

Далі проведемо аналіз платоспроможності ТОВ «КАПРО ОЙЛ», розрахувавши коефіцієнти абсолютної ліквідності та поточної ліквідності.

Таблиця 2.4.

Коефіцієнти фінансової стійкості ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+, -)	
				2020 рік/ 2019 рік	2021 рік / 2020 рік
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,013	0,015	0,584	+0,002	+0,569
Коефіцієнт фінансування	75,8	63,8	0,7	-12	-63,1
Коефіцієнт кредиторської заборгованості	0,99	0,98	0,42	-0,01	-0,56

Джерело: складено автором на основі даних звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності - це відношення грошових коштів та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, скільки боргів має компанія, які можна негайно погасити. Коефіцієнт абсолютної ліквідності повинен бути в межах від 0,2 до 0,35. Цей показник розраховується за формулою (2.4).

Кал = грошові кошти та їх еквіваленти / сума короткострокових зобов'язань (2.4)

$$\text{Кал 2020 р.} = 46 / 81400 = 0,0006 ;$$

$$\text{Кал 2021р.} = 134 / 177586 = 0,0008 .$$

Показник коефіцієнта абсолютної ліквідності менший за 0,2 , що свідчить про те, що ТОВ «КАПРО ОЙЛ» не в змозі терміново сплати свою заборгованість.

2. Коефіцієнт поточної ліквідності — дає загальну оцінку платоспроможності підприємства. Логіка розрахунку цього показника полягає в тому, що підприємство погашає поточні зобов'язання за рахунок поточних активів, показуючи, скільки гривень оборотних активів підприємства припадає на 1 гривню поточних зобов'язань.

Розраховуємо коефіцієнт поточної ліквідності ТОВ «КАПРО ОЙЛ» за формулою (2.5):

Кпл = загальна сума оборотних активів / загальна сума короткострокових зобов'язань (2.5)

$$\text{Кпл 2019 р.} = 131377 / 81400 = 1,6 ;$$

$$\text{Кпл 2020р.} = 264626 / 177586 = 1,5.$$

Згідно розрахунків, за період дослідження коефіцієнт поточної ліквідності склав більше 1, що свідчить про те, що підприємство своєчасно погашало борги.

Внесемо отримані коефіцієнти платоспроможності у табл.2.5.

Таблиця 2.5.

Коефіцієнти платоспроможності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Показники	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+, -)
			2021рік/2020рік
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0006	0,0008	+0,0002
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,6	1,5	-0,1

Джерело: складено автором на основі даних звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Аналіз структури та змін у вартості активів підприємства проводиться шляхом зіставлення показників активу балансу (додаток В1) на початок і кінець звітного періоду за видами активів. За даними таблиці 2.6. визначаються абсолютне відхилення (коефіцієнт зростання) кожного виду активів та їх відсоток до загального значення.

Таблиця 2.6.

Оцінка складу та структури майна ТОВ «КАПРО ОЙЛ» за 2021 рік

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення
1	2	3	4
Вартість майна, тис. грн.	193 949	708 302	+514353
у тому числі:			
- необоротні активи:			
тис. грн.	62 572	443 676	+381104
у % до загальної вартості майна	32,3	62,6	+30,3
- оборотні активи:			
тис. грн.	131 377	264 626	+133249
у % до загальної вартості майна	67,7	37,4	-30,3
запаси:			
тис. грн.	76 214	105 127	+28913
у % до оборотних активів	58	39,7	-18,3
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
тис. грн.	33 919	94 751	+60832
у % до оборотних активів	25,8	35,8	+10
дебіторська заборгованість за розрахунками:			
тис. грн.	8 014	-	-8014
у % до оборотних активів	6,1	-	-6,1
інша поточна дебіторська заборгованість:			
тис. грн..	12 237	64 566	+52329

Продовження табл 2.6.

1	2	3	4
у % до оборотних активів	9,3	24,4	+15,1
грошові кошти та їх еквіваленти:			
тис. грн..	46	134	+88
у % до оборотних активів	0,04	0,05	+0,01
- витрати майбутніх періодів:			
тис. грн..	-	-	
у % до загальної вартості майна	-	-	

Джерело: складено автором на основі даних звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Сукупне майно підприємства складається з необоротних і оборотних активів, причому питома вага необоротних активів досить суттєва протягом звітного періоду. У цілому майно підприємства за аналізований період збільшилося на 514353 тис. грн., що може свідчити про збільшення обсягів основної діяльності, яке у свою чергу, призводить до зростання платоспроможності підприємства. Також збільшилась питома вага дебіторської заборгованості за послуги з 41,24 % до 60,25 % від загальної сукупності оборотних активів, що може бути свідченням відволікання власних коштів підприємства у дебіторську заборгованість та в подальшому викликати проблеми з платоспроможністю.

Значний вплив на ефективність діяльності підприємства справляє організація кадрової політики та діяльність, що пов'язана з кадровою роботою.

Кадрова робота – це в основному підбір, розстановка, виховання та навчання персоналу. У ТОВ «КАПРО ОЙЛ» за організацію кадрової роботи несе відповідальність начальник кадрової служби, який підпорядкований безпосередньо керівнику. Керуючись ринковими принципами підбору і розстановки кадрів він організовує роботу по забезпеченню підприємства робітничими кадрами, інженерно-технічними працівниками і службовцями потрібних спеціальностей і кваліфікацій.

Одним із важливих завдань кадрової роботи у ТОВ «КАПРО ОЙЛ» є формування стабільного трудового колективу, здатного досягати високих

кінцевих результатів в умовах господарського розрахунку, самофінансування та самоуправління. Ця робота спрямована на забезпечення відповідності працівників зростаючим вимогам сучасного ринку праці, розвиток у працівників почуття відповідальності за вирішення завдань підприємства, підвищення зацікавленості працівників у найвищій продуктивності праці. Зараз кадрова робота підприємства полягає в досягненні такого стану, щоб кожен працівник цінував своє робоче місце.

На основі «Звіту із праці» (додаток К1) зробимо аналіз використання фонду робочого часу (табл. 2.7.)

Збільшення фонду оплати праці у 2021 році на 15156 тис. грн. зумовлено зростанням середньорічної оплати праці працівника.

Це говорить про те, що на підприємстві існує можливість підвищення заробітної плати працівникам, а також є можливість реалізовувати їх додаткове матеріальне стимулювання. Таким чином, основна причина збільшення фонду оплати праці працівників підприємства є зростання розміру їх заробітної плати.

Таблиця 2.7.

Аналіз чисельності працівників і фонду оплати праці за 2019– 2021 роки
на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+; -)	
				2020р./ 2019р.	2021р./ 2020р.
1	2	3	4	5	6
Середня кількість усіх працівників в еквіваленті повної зайнятості, осіб	102	236	315	+134	+79
Фонд оплати праці усіх, працівників, тис. грн	8067,5	37738,3	52826,5	+29670,8	+15088,2
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	104	251	339	+147	+88
Фонд робочого часу, людино-годин	104592	472287	627489	+367695	+152202
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн.	7982,1	37670,5	52826,5	+29688,4	+15156

Джерело: складено автором на основі даних звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

ТОВ «КАПРО ОЙЛ» як і всі підприємства, здійснює кадровий облік та заповнює такі первинні документи, як тарифікаційні списки, таблиць обліку робочого часу (додаток К2), накази про прийняття на роботу, (додаток К3) наказ про надання відпустки, (додаток К4) накази про припинення трудових відносин (додаток К5). Це необхідно для того, щоб можна було проаналізувати рух кадрів, достовірність ведення інформації та можливість її подальшої перевірки у «Звіті з праці Ф№1-ПВ» (додаток К1)

Проведемо аналіз руху трудових ресурсів ТОВ «КАПРО ОЙЛ».

Коефіцієнт обороту трудових ресурсів з прийому (К1):

$$K1 = \frac{\text{Кількість прийнятих працівників за період}}{\text{Середньооблікова чисельність}} = \frac{128}{315} = 0,4 \quad (2.6)$$

Коефіцієнт обороту трудових ресурсів зі звільнення (К2):

$$K2 = \frac{\text{Кількість вибулих працівників за період}}{\text{Середньооблікова чисельність}} = \frac{84}{315} = 0,27 \quad (2.7)$$

Коефіцієнт загального обороту робочої сили (К3):

$$K3 = \frac{\text{Кількість прийнятих} + \text{кількість вибулих}}{\text{Середньооблікова чисельність}} = \frac{212}{315} = 0,67 \quad (2.8)$$

Коефіцієнт плинності кадрів (К4) :

$$K4 = \frac{\text{К-ть звільнених за власним бажанням та порушення трудової дисципліни}}{\text{Середньооблікова чисельність}} = \frac{84}{315} = 0,27 \quad (2.9)$$

Коефіцієнт стабільності кадрів (К5) :

$$K5 = \frac{\text{К-ть звільнених за власним бажанням та порушенням трудової дисципліни}}{\text{Середньооблікова чисельність} + \text{число прийнятих за період}} = \frac{84}{315 + 128} = 0,19 \quad (2.10)$$

Згідно з розрахунків можна зробити висновок , що коефіцієнт плинності персоналу у 2021 році становить 27% і в свою чергу це сприяє своєчасному

оновленню колективу, що не призведе до старіння кадрів, та не вимагатиме особливих заходів з боку керівництва та кадрової служби. Коефіцієнт загального обороту робочої сили у 2021 році становить 67%, що свідчить про досить високу інтенсивність обороту персоналу на підприємстві. Значення коефіцієнта сталості складу, рівне 19% в звітному році, що впоказує, яка частина працівників від середньооблікового складу пропрацювала повний рік.

Слід зазначити, що впродовж досліджуваного періоду на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» в цілому підвищилася ефективність діяльності, про що свідчать відповідне зростання показників фінансової стійкості, зниження залежності від залучених коштів, зростання обсягів майнових ресурсів (як необоротних так і оборотних) та підтримання належного рівня ліквідності та платоспроможності підприємства.

2.2. Облік надходження основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» та аналіз забезпеченості ними підприємства

Діяльність ТОВ «КАПРО ОЙЛ» здійснюється відповідно до облікової політики закріпленій у Наказі про облікову політику.

Він є основним внутрішнім документом, що регламентує організацію облікового процесу і є обов'язковим для виконання всіма службами і працівниками (додаток Б1). Аналіз змісту цього документа дозволяє зробити висновок про наявність певної структури наведених елементів з урахуванням їх систематизації, в певному порядку та зазначення альтернативних варіантів обліку або оцінки основних засобів.

З метою забезпечення ефективного використання та контролю за станом основних засобів у ТОВ «КАПРО ОЙЛ» відбувається їх фінансовий облік. Виходячи з того, що до складу основних засобів відносяться матеріальні активи,

очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, коли він триває більше одного року), основними завданнями бухгалтерського обліку основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» є:

- документальне оформлення і відображення надходження основних засобів у облікових регістрах ;
- обчислення і відображення в обліку суми амортизації основних засобів;
- визначення результатів ліквідації основних засобів;
- облік витрат на утримання основних засобів;
- переоцінка та інвентаризація основних засобів.

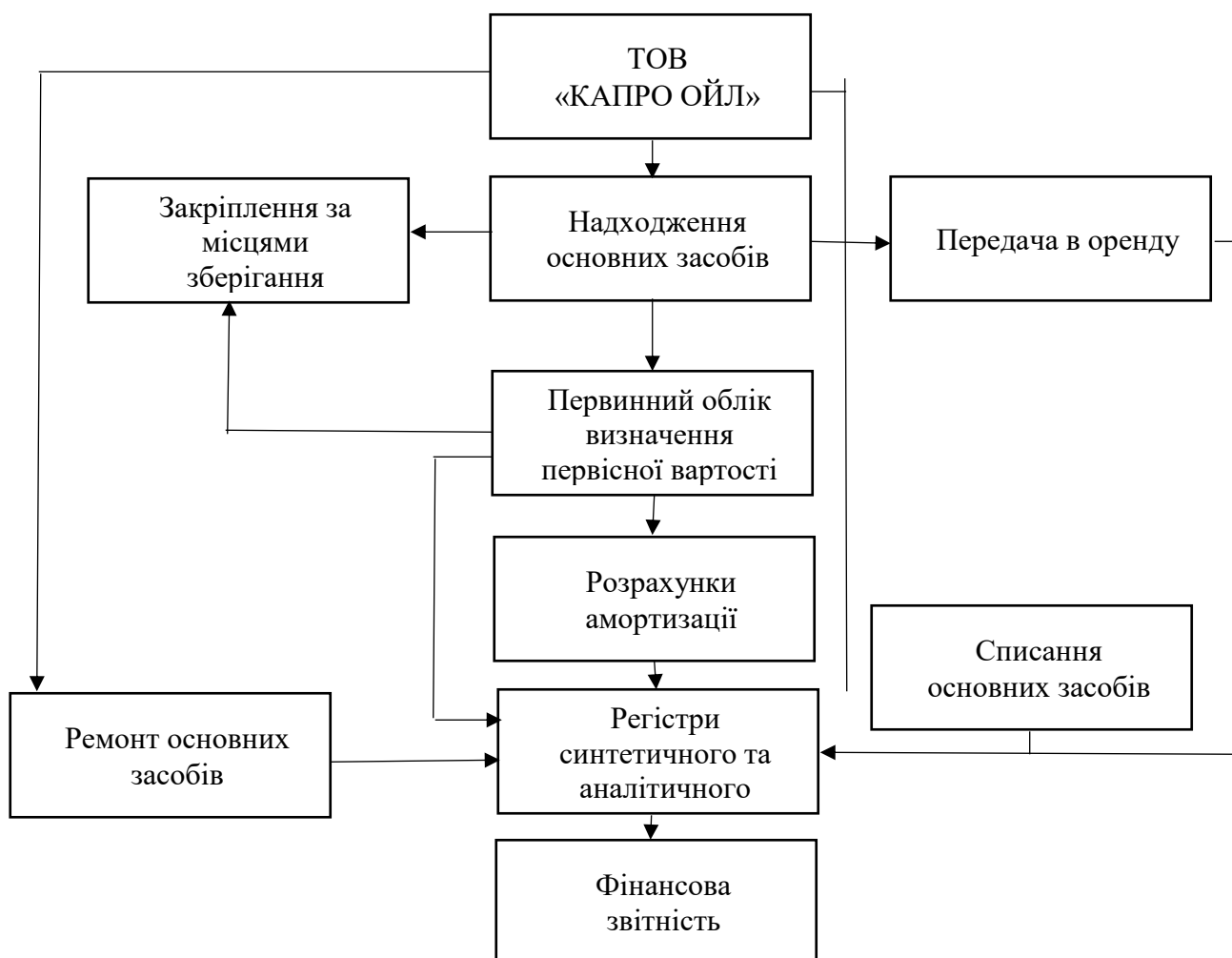

Рис 2.2 Схема організації обліку основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Виробничо-господарська діяльність і фінансовий стан підприємства значною мірою залежать від наявності основних засобів та їх використання.

В залежності від функцій, що виконують основні засоби у виробничому процесі, підприємство керується НП(С)БО7 та класифікує об'єкти основних засобів за такими групами:

- Земельні ділянки
- Будинки, споруди та передавальні пристрої
- Машини та обладнання
- Транспортні засоби
- Інструмент, прилади, інвентар (меблі)
- Інші основні засоби

Облік основних засобів здійснюється в натуральній і вартісній формі.

Для визнання основних засобів підприємство керується наступними критеріями:

- контрольованість;
- матеріальність;
- період корисного використання (експлуатації) перевищує рік чи операційний цикл, якщо від більший за рік;
- можливість отримання майбутніх економічних вигод від використання таких активів;
- можливість достовірної оцінки;
- цільове призначення - використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам або виконання адміністративних і соціально-культурних функцій.

Під час використання основних засобів здійснюються витрати, пов'язані з їх придбанням, утриманням, обслуговуванням, ремонтом, модернізацією, тощо. Вивчення таких витрат є важливою частиною дослідження ефективності використання основних засобів, оскільки впливає на збільшення їх вартості, а отже, призводить до збільшення амортизаційних відрахувань, та як наслідок –

призводить до зростання собівартості готової продукції. Основну частку в загальній сукупності витрат основних засобів становить витрати на придбання.

Витрати, що формують первісну вартість отриманих підприємством основних засобів, систематизовані на рис.2.3.

Первісна вартість об'єкта основних засобів під час його надходження – це фактична собівартість основного засобу у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основного засобу.

Рис. 2.3. Витрати, що формують первісну вартість під час надходження на підприємство основних засобів.

Первісною вартістю об'єкта основних засобів на момент придбання є фактична собівартість основних засобів, виражена в грошовій формі, чи

справедливій вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основного засобу. В бухгалтерському обліку підприємства до складу первісної вартості об'єктів основних засобів, придбаних за плату, включається сума фактичних витрат на придбання, створення і виготовлення, витрати на доставку та встановлення.

Облік надходження, експлуатації, передачі в ремонт, оренду, нарахування амортизації та списання основних засобів оформлюється відповідними первинними документами. Одним із основних моментів організації обліку основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ», є правильне заповнення первинних документів, основні вимоги до якого розкриті в Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88.

Відповідно до нормативно-правової бази України, основою належної організації обліку основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» є внутрішні нормативні документи підприємства про облікову політику.

Наведемо порядок оформлення основних первинних документів з обліку основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» які визначенні та встановлені Наказом про облікову політику підприємства.

«Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів» використовується для оформлення зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів, для обліку введення їх в експлуатацію, для оформлення внутрішнього переміщення основних засобів із однієї ділянки в іншу, для оформлення передачі основних засобів зі складу (із запасів) в експлуатацію, а також для виключення із складу основних засобів при передачі іншому підприємству (організації).

При оформленні приймання основних засобів приймальна комісія, призначена наказом (розпорядженням) керівника підприємства (організації), складає акт (накладну) на кожний окремий об'єкт. Тільки при обліку

господарського інвентарю, інструментів, обладнання тощо, якщо ці предмети однотипні, мають однакову вартість і надходять в одному календарному місяці складається загальний акт для оформлення приймання декількох об'єктів основних засобів. Акт (накладна) після оформлення передається в бухгалтерію підприємства разом з технічною документацією, що стосується даного об'єкта, підписаний головним бухгалтером та затверджується керівником підприємства. Підтвердженням отримання на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» основних засобів від постачальників є прибуткова накладна.

Стосовно складського обліку основних засобів на досліджуваному підприємстві можна зазначити, що на підприємстві надходження основних засобів зі складів оформляється вимогами, які реєструються в реєстрах із вибуття основних засобів з складу, які складаються щомісяця.

При передачі основних засобів іншому підприємству за плату складається акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів в трьох примірниках: перші два примірники у підприємства, яке здає (перший примірник додається до звіту, інший – до повідомлення на передачу і для акцепту), третій примірник передається особі, яка приймає основні засоби.

«Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів» використовується для оформлення приймання-передачі основних засобів із ремонту, модернізації і реконструкції. Якщо використовувалися запчастини для ремонту основних засобів, підприємство оформлює накладну-вимогу для списання запчастин.

Акт, підписаний працівником цеху (відділу), що уповноважений приймати основні засоби, і представником цеху (підприємства), який здійснював ремонт, реконструкцію і модернізацію, здають до бухгалтерії підприємства (організації). Акт підписується головним бухгалтером і затверджується керівником підприємства. Необхідні зміни до характеристик об'єктів, пов'язані з капітальним

ремонт, реконструкцією і модернізацією, вносяться до технічного пасоорта відповідного об'єкта основних засобів.

Якщо ремонт, реконструкція чи модернізація виконується стороннім підприємством, акт складається у двох примірниках. Другий примірник передається підприємству, яке здійснює ремонт, реконструкцію та модернізацію.

Для введення в експлуатацію основного засобу, що надійшов від постачальника складається «Акт приймання-передачі основних засобів».

Для здійснення цієї господарської операції в автоматизованій системі обліку використовується документ «Введення в експлуатацію основних засобів».

Оприбуткування та вибуття основних засобів відображаються в відомостях «розшифровка дебету» і «розшифровка кредиту». Рахунок і нарахування зносу (амортизації) основних засобів здійснюються в автоматизованому режимі в системі бухгалтерського обліку на основі документу «розрахунок зносу».

Після цього для здійснення та розподілу амортизаційних відрахувань за кодом виробничих витрат створюється «Відомість нарахування і розподілу амортизаційних відрахувань».

На підставі цієї відомості бухгалтери аналізують і контролюють необхідний період, правильність формування кодів амортизаційних відрахувань, правильність використання поправочних коефіцієнтів, нарахованих сум амортизації та розподілу амортизаційних витрат за кодами. При проведенні документу формуються проводки, які можна переглянути у журналі операцій.

Автоматизоване вирішення задач обліку основних засобів передбачає: документування операцій руху основних засобів, організацію поточного обліку наявності та руху основних засобів та складання звітності і розрахунок амортизації та зносу основних засобів а також організацію поточного обліку амортизаційних відрахувань та зносу основних засобів і складання звітності та документування операцій із ремонту основних засобів, організацію поточного

обліку ремонту основних засобів, складання звітності. На досліджуваному підприємстві автоматизований облік основних засобів здійснюється в програмі «1С: Підприємство».

Для відображення придбання основних засобів у програмі «1С:Підприємство» створюється новий документ у закладці «Надходження товарів і послуг». Для обліку придбання основних засобів створюється вкладка «Обладнання» і заповнюється вся необхідна інформація: контрагента, у якого купили техніку, склад, та перелік придбаних основних засобів. При необхідності додаємо елемент в довідник, в групу «Устаткування щодо встановлення».

Оприбуткування на баланс введених у експлуатацію основних засобів за фактичною собівартістю, їх будівництва (виготовлення, придбання) у бухгалтерському обліку відображаються записом по дебету рахунка 10 «Основні засоби» у кореспонденції із кредитом рахунка 15 «Капітальні інвестиції».

За дебетом рахунка 10 «Основні засоби» та за кредитом рахунка 40 «Статутний капітал» відображаються оприбуткування основних засобів, внесених учасниками (засновниками) до статутного капіталу підприємства за справедливою вартістю.

Операції щодо придбаних основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» відображаються на рахунках бухгалтерського обліку наступним чином (табл. 2.8).

Таким чином, витрати на придбання основного засобу вважаються капітальними вкладеннями. Відповідно, придбані основні засоби спочатку обліковуються на субрахунку 152 «Капітальні інвестиції», а вводяться в експлуатацію після завершення монтажних і пусконаладжувальних робіт, тощо, та зараховуються на рахунок 10 «Основні засоби» або 11 «Малоцінні необоротні матеріальні активи».

**Бухгалтерські проводки з придбання основних засобів (стола) на умовах
попередньої оплати на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»**

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	Оплата постачальнику за стіл	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	24000,00
2	Відображено надходження столу від постачальника	152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	20000,00
3	Відображена сума ПДВ	644 «Податковий кредит»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	4000,00
4	Відображені витрати на транспортування та монтажу столу	152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	500,00
5	Відображена сума ПДВ	641 «Розрахунки за податками»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	100,00
8	Здійснена оплата за транспортування та збирання столу	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	600,00
9	Стіл зараховано до складу основних засобів	106 «Інструменти, прилади та інвентар»	152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	20600,00

Первісна вартість самостійно виготовлених основних засобів формується в такому ж порядку, як і при придбанні основних засобів за грошові кошти, тобто з урахуванням витрат, наведених у п. 8 НП(С)БО 7.

Хоча є тут свої особливості — порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій з самостійно виготовлених основних засобів залежить від способу їх створення:

- господарським (тобто за рахунок власних сил підприємства);
- змішаним (комбінованим);
- підрядним (тобто за рахунок залучення сторонніх організацій).

При підрядному способі вартість виконаної (наданої) підрядником роботи (послуги) включається до вартості окремо виготовлених основних засобів.

При господарському способі до вартості виготовлених підприємством самостійно об'єктів основних засобів включаються:

- прямі матеріальні витрати;
- амортизація необоротних активів, які використовуються для виробництва основних засобів;
- витрати на заробітну плату;
- ЄСВ, розрахований із заробітної плати працівників, зайнятих у виробництві основних засобів;
- вартість послуг сторонніх організацій;
- загальновиробничі витрати;
- інші витрати.

Водночас є декілька варіантів обліку:

— якщо підприємство заздалегідь вирішило, що воно створює основні засоби для власних потреб, то облік цих витрат ведеться на рахунку 151 «Капітальне будівництво»;

— якщо підприємство виробляє готову продукцію, а потім вирішує використати її для власних потреб, актив переноситься з готової продукції (рахунок 26) на рахунки 10, 11 обліку основних засобів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9.

Відображення операцій пов'язаних зі створенням основних засобів на
ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Зміст господарської операції	Проводки		Сума, грн
	Дт	Кт Сума	
1	2	3	4
Виготовлення основного засобу для власних потреб			
Списані матеріали на виготовлення шафи	151	201	12000,00
Відображені витрати на нарахування зарплати	151	661	1000,00

Продовження табл. 2.9.

1	2	3	4
Відображені витрати на нарахування ЄСВ	151	651	220,00
Відображені витрати по доставці шафи з цеху до офісу стороннім транспортом	151	631	100,00
Відображений податковий кредит з ПДВ	641	631	20,00
Переведення активу з готової продукції			
Оприбуткована шафа як готова продукція	26	23	13320,00
Переведено шафу зі складу готової продукції до складу основних засобів	[26]	[23]	13320,00
	[23]	[201], 661, 651]	13320,00
Віднесено витрати на вартість основного засобу	152	201, 661, 651	13320,00
Введено шафу в експлуатацію	106	151	13320,00

Фінансова оренда повинна відповідати вимогам п. 4 НП(С)БО 14, до основних вимог якого входять:

- передача орендареві права власності на орендоване майно;
- термін оренди становить більшу частину терміну корисного використання.

Основною відмінністю бухгалтерського обліку є оприбуткування орендованого майна на балансі орендаря. Зобов'язання за фінансовою орендою є довгостроковими. Платіж ділиться на дві частини: плата за послугу оренди та плата за погашення вартості об'єкта основних засобів (тіла кредиту).

Згідно з договором оренди орендар отримує право користування основним засобом за певну плату протягом узгодженого з орендодавцем строку.

Орендовані основні засоби обліковуються на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» за балансовою вартістю, зазначеною в акті приймання-передачі майна та договорі оренди. Нараховані витрати на оренду відображаються на відповідних рахунках (табл. 2.10).

Відображення операцій пов'язаних з орендою основних засобів на ТОВ
«КАПРО ОЙЛ»

Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
	Дт	Кт	
1	2	3	4
Отримано об'єкт оренди (автомобіль)	01		30000,00
Нараховані витрати на оренду за відповідний місяць	92	631	2000,00
Відображений податковий кредит з ПДВ	641	631	400,00
Оплачено послуги з оренди	631	311	2400,00

Оренда продовжує обліковуватися на балансі орендодавця, він також нараховує амортизацію.

На збільшення додаткового капіталу впливає безоплатне надходження основних засобів (рис. 2.4).

У цьому випадку первісна вартість дорівнює справедливій вартості.

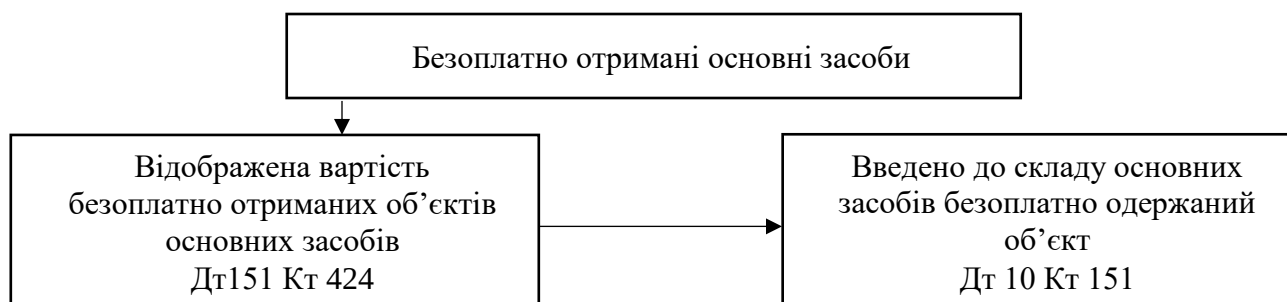

Рис. 2.4. Відображення в обліку безоплатно отриманих основних засобів

Залежно від складу основного засобу оцінюється їх структура - питома вага кожної групи в загальній вартості.

Склад і структура основних засобів виробництва наведені в таблиці 2.11, яка включає лише ті групи, які є на досліджуваному підприємстві.

Аналіз складу та структури основних засобів у ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

№ п\п	Найменування групи основних засобів	Абсолютні величини, тис. грн		Питома вага, %		Відхилення (+,-)	
		2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.	в абсолютних величинах тис. грн	У питомій вазі, %
1	Будинки, споруди та передавальні пристрої	20168	47149	28,03	7,09	26981	-20,94
2	Машини та обладнання	46522	605750	64,66	91,12	559228	26,46
3	Транспортні засоби	923	1562	1,28	0,23	639	-1,05
4	Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	307	384	0,43	0,06	77	-0,37
5	Інші основні засоби	322	4994	0,45	0,75	4672	0,3
6	Малоцінні необоротні матеріальні активи	3702	4957	5,15	0,75	1255	-4,4
Разом		71944	664796	100	100	592852	

Джерело: складено автором на основі звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

З даних таблиці видно, що за досліджуваний період змінилися склад і структура основних засобів підприємства. Так, вартість основних засобів за досліджуваний період зросла на підприємстві на 592852 тис. грн. це відбулось за рахунок переоцінки та придбання нових об'єктів основних засобів за грошові кошти.

Зростання як обсягу, так і питомої ваги машин та обладнання, транспортних засобів в кінці звітнього року порівняно із кінцем попереднього року свідчить про абсолютне і відносне збільшення власне активної частини основних засобів, а це означає поліпшення структури основних засобів.

Зміна обсягу та структури основних засобів, зумовлена насамперед їхнім рухом – надходженням та вибуттям.

У процесі експлуатації основні виробничі засоби поступово зношуються. Існує різниця між фізичним і моральним зносом засобів праці.

Фізичний знос – це поступова втрата основними засобами своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей зумовлених використанням їх у виробництві (перша форма), а також від бездіяльності під впливом природних умов (корозія металів, вивітрювання та ін.) і надзвичайних обставин (друга форма).

Моральний знос – це передчасне знецінення об'єктів основних засобів під впливом науково-технічного прогресу ще задовго до їх повного фізичного зносу.

Є дві форми морального зносу. Перша форма проявляється у зниженні собівартості продукції в сучасних умовах під впливом науково-технічного прогресу, що призводить до зношення існуючих серійно вироблених об'єктів основних засобів.

Друга форма морального зносу проявляється у частковій втраті основними засобами своєї вартості внаслідок появи більш продуктивних і досконаліх засобів праці.

На фізичний знос основних засобів впливають:

- якість виготовлення основного засобу та його складових;
- характеристики експлуатації основного засобу (рівень завантаження; якість і регулярність технічних оглядів, ремонтів);
- захист від природних сил і зовнішніх факторів;
- температура, вологість, атмосферні опади;
- рівень кваліфікації операторів і ремонтників, їх ставлення до своїх обов'язків і т.д.

З метою оцінки технічного стану основних засобів визначають коефіцієнти зносу та придатності.

Зазначені коефіцієнти визначаються за моментним показником, тобто протягом певного періоду. Тому їх розраховують на початок і кінець періоду.

Розрахунок показників для оцінювання основних засобів наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

Аналіз технічного стану основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» на кінець 2021 року

Показник	Попередній період 2020 р.		Звітний період 2021 р.		Відхилення (+,-)	
	На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду	у 2020 р.	у 2021 р
1	2	3	4	5	6	7
Початкові дані:						
1. Первісна вартість основних засобів, тис. грн	32985,6	71944	71944	664796	+38958,4	+592852
2. Зношеність основних засобів, тис. грн	192,5	10641	10641	225725	+10488,5	+251084
3. Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	32793	61303	61303	439071	28510	+377768
Розрахункові дані:						
4. Коефіцієнт зношеності (р. 2 : р. 1)	0,006	0,148	0,148	0,340	+0,142	+0,192
5. Коефіцієнт придатності (р. 3 : р. 1)	0,994	0,852	0,852	0,660	-0,142	-0,192

Джерело: складено автором на основі даних звітності ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Аналіз технічного стану основних засобів досліджуваного підприємства на основі показників табл. 2.12. свідчить, що зношуваність основних виробничих засобів поступово зростає. Так, залишкова вартість основних засобів в кінці звітної періоду в порівнянні з початком періоду (кінцем попереднього періоду) збільшилась на 377768 тис. грн. Зростають коефіцієнти зносу в динаміці і відповідно зменшуються коефіцієнти придатності.

Підсумовуючи, можна також констатувати, що за коефіцієнтами зносу та придатності не завжди можна зробити точні висновки про технічний стан основних засобів, оскільки:

- на суму зносу основних засобів великий вплив має метод нарахування амортизації, що застосовується на підприємстві;
- вартісна оцінка основних засобів залежить від ринкових умов і тому може відрізнятися від оцінки, отриманої за допомогою коефіцієнта придатності;
- на законсервоване обладнання нараховується амортизація на повне відновлення, однак, фізично ці основні засоби, з певним застереженням, не зношуються, а загальна сума зносу зростає.

Для оцінки руху основних засобів використовують коефіцієнт оновлення та коефіцієнт вибуття, що характеризують інтенсивність введення та вибуття окремих видів та груп основних засобів і їх сукупність.

Їхні баланси використовуються для оцінки тенденцій зміни обсягів і руху основних засобів та їх відтворення.

Показники руху основних засобів необхідно оцінювати в цілому за сукупною вартістю основних засобів, та активною частиною і окремими видами (групами) основних засобів.

В табл. 2.13. наведені розрахунки показників руху основних засобів по досліджуваному підприємству (додаток Д2).

Таблиця 2.13

Розрахунок показників руху основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» за
2021 рік

Показник	Попередній період	Звітний період
1	2	3
Початкові дані:		
1. Вартість основних засобів на початок періоду ($OЗ_n$), тис. грн.	32985,6	71944

Продовження табл. 2.13.

1	2	3
2. Вартість введених в експлуатацію основних засобів тис. грн.	38958,4	592852
3. Вартість виведених із експлуатації основних засобів, тис. грн	43997,42	0
4. Вартість основних засобів на кінець періоду, тис. грн.	71944	664796
Розрахункові показники:		
Коефіцієнти:		
5. Оновлення основних засобів (р. 2 : р. 4)	0,54 (54%)	0,89 (89%)
6. Вибуття основних засобів (р. 3 : р. 1)	1,33(133%)	0
7. Приросту основних засобів [(р. 2 – р. 3) : р. 1]	-0,15(-150%)	8,24(824%)
8. Компенсації вибуття основних засобів (р. 3 : р. 2)	1,13 (113%)	0

Джерело: складено автором на основі звітності підприємства

Як видно з даних у таблиці, коефіцієнт оновлення зріс на 0,35 пункта за період дослідження, тобто оновлення основних засобів у 2021 р. відбувалося більш інтенсивно у порівнянні із 2020 р. Коефіцієнт вибуття характеризує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто ступінь вибуття основних засобів, які були морально застаріли, чи зношені і непридатні для подальшого використання. У ТОВ «КАПРО ОЙЛ» коефіцієнт вибуття основних засобів і необоротних матеріальних активів у 2020 р. дорівнював 1,33, що свідчить про вибуття впродовж цього року 33% основних засобів, які обліковувалися на балансі підприємства на початок року. За досліджуваний період темп приросту основних засобів збільшився на 8,24 пункта. Коли вартість введених в експлуатацію основних засобів перевищує вартість вибутих основних засобів, це є позитивною тенденцією в діяльності підприємства. Отже, впродовж досліджуваного періоду ситуація із забезпеченістю основними засобами на підприємстві значно покращилася, інтенсивно відбувається оновлення основних засобів та скорочується їх вибуття, що свідчить про нарощення технічного потенціалу підприємства.

2.3. Облік і аналіз наявності, руху та ефективності використання основних засобів

Аналітичний облік основних засобів ведеться в ТОВ «КАПРО ОЙЛ» за інвентарними об'єктами. Кожному інвентарному об'єкту присвоюється інвентарний номер, який наносять на об'єкт та зазначають в первинних документах і реєстрах з обліку основних засобів. Бухгалтерський облік ведеться також за видами основних засобів, місцями їх експлуатації та матеріально-відповідальними особами.

Забезпечення правдивої та неупередженої оцінки наявності та стану об'єктів основних засобів на підприємстві можливе завдяки використанню такого методу бухгалтерського обліку, як інвентаризації.

Інвентаризація основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» проводиться відповідно до вимог інструкції з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, документів, розрахунків та інших активів, затвердженої наказом Мініфіну України від 02.09.2014 № 879.

Інвентаризація основних засобів проводиться не рідше одного разу на рік. Інвентаризація будівель, споруд та іншого нерухомого майна дозволяється проводити кожні три роки, а бібліотечних фондів - кожні 5 років, крім випадків, коли інвентаризація є обов'язковою (додаток Ж1).

Відповідальність за організацію інвентаризації основних засобів покладається на керівника підприємства. З цією метою, для проведення інвентаризації наказом керівника створюється постійно діюча інвентаризаційна комісія у складі керівників структурних підрозділів підприємства та головного бухгалтера. Постійно діюча комісія виконує безпосередній огляд об'єктів основних засобів та визначає відповідність об'єктів основних засобів критеріям,

які встановлені для їх визнання такими активами. Якщо в процесі інвентаризації виявлено об'єкти, які не відповідають встановленим критеріям для визнання об'єкта «основним засобом», то такі об'єкти необхідно перевести до складу інших активів: малоцінних необоротних матеріальних активів чи малоцінних швидкозношуваних предметів. Якщо такі об'єкти не відповідають визначенню активу взагалі, то їх необхідно списати на витрати діяльності. Приймаючи рішення про вибуття основних засобів потрібно виходити з того, що активи, котрі належать до основних засобів не підлягають відновленню чи економічно недоцільно це робити, а також якщо об'єкт не може бути реалізований чи проданий іншим суб'єктам підприємницької діяльності.

Визначення непридатності основних засобів визначає постійно діюча інвентаризаційна комісія. До компетенції цієї комісії входить безпосереднє обстеження технічного стану виведених з експлуатації об'єктів, виявлення конкретних причин виведення з експлуатації об'єктів (знос, реконструкція, аварії, тощо), встановлення винних у передчасному виведенні з експлуатації об'єктів, розробка рекомендацій відносно притягнення цих осіб до відповідальності, визначення використання окремих вузлів деталей, що списуються складання актів на списання об'єктів.

Для оформлення даних інвентризації основних засобів оформлюється Інвентаризаційний опис основних засобів, який після його належного оформлення у встановленому порядку пердається до бухгалтерії.

При виявленні в ході інвенаризації непридатних для подальшої експлуатації основних засобів на них складається Акт ліквідації (Акт на списання основних засобів). Складені комісією акти на списання основних засобів відображаються в бухгалтерському обліку після їх затвердження (погодження) керівником підприємства.

Робіжності даних обліку основних засобів із даними, які встановлені під час проведення інвентаризації (недостача чи надлишок) відображаються у Порівняльній відомості результатів інвентаризації основних засобів.

Недостача об'єктів основних засобів за залишковою вартістю списується з кредиту рахунка 10 «Основні засоби» за дебетом рахунка 976 «Списання необоротних активів». Сума нарахованої амортизації за цими об'єктами відображається за дебетом рахунка 131 «Амортизація основних засобів» і за кредитом рахунка 10 «Основні засоби».

Амортизацію на підприємстві нараховують на основі НП(С)БО 7 «Основні засоби». Проте стандарт не може повністю розкрити точний механізм визначення строку корисного використання та метод визначення ліквідаційної вартості, оскільки вибір методу амортизації часто зводиться до найпростішого у використанні.

Строк корисного використання об'єкта можна визначити за допомогою технічної документації, що додається до об'єкта. Однак, незважаючи на зручність і надійність, цей метод не дозволяє врахувати індивідуальні особливості експлуатації активу. Строк корисного використання активу часто можна визначити за групами, визначеними податковим законодавством, зокрема Податковим кодексом України. Однак таке групування також унеможливорює врахування специфіки окремих об'єктів основних засобів та умов їх використання.

Варто зазначити, що Податковий кодекс дозволяє підприємствам самостійно встановлювати термін користування основними засобами, але є одна умова. Якщо термін використання, визначений підприємством, менший за допустимий мінімум, при розрахунку амортизації в податковому обліку потрібно керуватися строками корисної експлуатації, які передбачені ПКУ.

У ТОВ «КАПРО ОЙЛ» для відповідних груп основних засобів застосовуються наступні орієнтовні корисні строки використання при

визначенні враховуються строки використання подібних основних засобів і передбачуваного морального зносу, правових і інших обмежень по відношенню до строків використання та інших факторів (табл. 2.14):

Таблиця 2.14.

Терміни корисного використання груп основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

Назва групи	Термін експлуатації	Група в ПО
Земля	Не амортизуються	1
Капітальні витрати на поліпшення земель не пов'язане з будівництвом	15 років	2
Будинки	20 років	3
Споруди	15 років	4
Передаючі пристрої	10 років	5
Машини та обладнання, виробниче обладнання	5 років	6
Транспортні засоби	5 років	7
Інструменти, прилади, інвентар, меблі	5 років	8
Тварини	6 років	9
Багаторічні насадження	10 років	10
Інші основні засоби	12 років	11
Інвентарна тара	6 років	12
Засоби зв'язку та комп'ютерне обладнання	2 роки	13

Як правило, після установленого періоду використання основні засоби продаються або демонтуються для виробничих потреб. Сума, яку очікують отримати в результаті цього продажу або ліквідації, є ліквідаційною вартістю об'єкта. Як у випадку з термінами корисного використання, так і встановити точний розмір суми ліквідаційної вартості при нарахуванні амортизації також доволі складно, тому згодом допускається її перегляд та коригування.

На підприємстві при нарахуванні амортизації використовують прямолінійний метод.

Перевагою цього методу є те, що розрахунок простий, сума амортизації рівномірно розподіляється між обліковими періодами, тим самим забезпечує зіставлення собівартості продукції з доходом від її реалізації.

Недоліками методу вважають те, що він не враховує моральний знос, необхідність збільшення витрат на ремонт, а головне - в деяких випадках важко визначити зношеність окремих об'єктів основних засобів.

За цим методом сума зносу залишається незмінною щороку (тому суми зносу, визначені таким чином, часто називають фіксованими витратами). Облікова вартість активу щороку зменшується на однакову суму. Метод є простим, раціональним і систематичним (тобто логічний, стабільний, послідовний). Його використання особливо доцільне, коли ступінь експлуатації активу у кожному обліковому періоді залишається незмінним. Він передбачає, що економічна корисність активу зменшується майже рівномірно з року в рік.

Для відображення суми амортизаційних відрахувань використовується рахунок 13 «Знос необоротних активів».

У робочому плані рахунків ТОВ «КАПРО ОЙЛ» передбачено субрахунок 131 «Знос основних засобів», на якому узагальнюється інформація про суму зносу цих необоротних активів, облікованих на рахунку 10 «Основні засоби».

За кредитом рахунку записується сума нарахованої амортизації основного засобу. При цьому дебетуються рахунки основного і допоміжного виробництва, загальновиробничих та адміністративних витрат, обслуговуючих виробництв та господарств, витрат обігу тощо - залежно від того, де знаходяться ті чи інші основні засоби.

Аналітичний облік зносу по субрахунку 131 «Знос основних засобів» систематизує кожен об'єкт інвентаризації шляхом відображення розміру на протязі року в інвентарній картці. Відомості про нарахування зносу з моменту вводу в експлуатацію об'єкту потрібні для списання розміру зносу у всіх вибуттях основних засобів.

Сума зносу за час експлуатації фіксується в первинних документах на списання об'єктів з балансу підприємства та відображається по дебету

субрахунку 131 «Знос основних засобів» і по кредиту відповідних субрахунків рахунку 10 «Основні засоби».

Після отримання основних засобів підприємство несе витрати на їх утримання та експлуатацію. Витрати на утримання та експлуатацію основних засобів можуть бути використані для: покращення стану об'єкта, продовження терміну його корисної експлуатації та/або підвищення продуктивності показників його функціонування, підтримки об'єкта у робочому стані для збереження або відновлення очікуваних майбутніх економічних вигод.

Ремонт об'єктів основних засобів у ТОВ «КАПРО ОЙЛ», у залежності від виду такого ремонту та об'єктів, які підлягають ремонту, здійснюються:

- господарським способом, коли робота виконується власними силами підприємства і на роботу витрачаються будівельні матеріали підприємства, тобто підприємство не користується послугами сторонніх організацій для виконання ремонту своїх об'єктів основних засобів;
- підрядним способом, коли технічне обслуговування об'єктів основних засобів здійснюється стороннім підприємством чи організацією;
- внутрішньо підрядним способом, коли ремонтні роботи проводить спеціалізований структурний підрозділ підприємства.

Витрати на ремонт, технічне обслуговування основних засобів, інші заходи з підтримання основних засобів у робочому стані, у результаті яких підтримуються на запланованому рівні, встановлюються або зберігаються майбутні економічні вигоди, які спочатку очікуються від використання об'єкту основних засобів, включаються до складу витрат того періоду, у якому вони були здійснені.

Ремонт основних засобів це часткове відновлення окремих об'єктів для підтримання їх у робочому стані. Модернізація відноситься до обладнання (машин, устаткування), реконструкція - всього підприємства або його

виробничих підрозділів (цехів, відділень), а ремонт - кожного окремого об'єкта або його складових.

Порядок відображення в обліку сум витрат, що пов'язані з експлуатацією чи поліпшенням стану основних засобів, залежить від їх впливу на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання цих об'єктів.

Для підрядного та внутрішньо підрядного способу виконання ремонту основних засобів підставою для виконання робіт є договір, в якому зазначаються: найменування об'єкта ремонту, терміни виконання, умови і порядок розрахунку за виконання ремонту.

Завершення ремонту оформлюється актом приймання - здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів.

Приймання закінчених робіт з ремонту та поліпшення основних засобів (модернізація, добудова, реконструкція тощо) оформлюється актом приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів.

Таблиця 2.15

Бухгалтерські проводки з проведення технічного обслуговування основних засобів (легкового автомобіля) сторонньою організацією на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
Технічне обслуговування легкового автомобіля				
1	Перераховано передоплату за технічне обслуговування	371	311	2040,00
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	644	340,00
3	Відображено затрати на технічне обслуговування	92	631	1700,00
4	Закрито розрахунки за податковим кредитом із ПДВ	644	631	340,00
5	Здійснено зарахування заборгованостей	631	371	2040,00

Якщо підприємство самостійно проводить ремонт або поліпшення об'єкта, то після виконання робіт складається акт про виконану роботу, в якому

зазначаються вид і найменування робіт, послуга, інвентарний номер основних засобів, кількість та ціна вживаних ТМЦ.

Таблиця 2.16

Бухгалтерські проводки ремонту основних засобів (виробничого обладнання) власними силами на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Отримано запчастини від постачальника	207	631	10000,00
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	631	2000,00
3	Оплачено запчастини постачальнику	631	311	12000,00
4	Віднесено вартість запчастин на ремонт	236	207	10000,00
5	Нараховано зарплату робітникам ремонтної бригади	236	661,651	100,00
6	Віднесено на витрати цеху №2 вартість ремонту виробничого обладнання із цього цеху	232	236	10100,00

По закінченні ремонту бухгалтерія на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» робить відмітку в інвентарній картці обліку об'єкту основних засобів, який відремонтовано, про дату виконання ремонту і фактичну суму витрат.

Витрати на поліпшення, здійснені з метою відновлення майбутніх економічних вигод від очікуваного використання основного засобу, визнаються капітальними інвестиціями за умови, що балансова вартість цього активу не перевищує суму очікуваного відшкодування [81].

Сумою очікуваного відшкодування вважається найбільша з двох оцінок: чиста вартість реалізації чи теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від використання основних засобів, включаючи його ліквідаційну вартість.

За даними бухгалтерського обліку, якщо існує істотна різниця між реальною (справедливою) вартістю основного засобу та його балансовою вартістю, основний засіб підлягає переоцінці.

При проведенні переоцінки основних засобів підприємство здійснює такі дії:

1. Керівник видає розпорядження про переоцінку, в якому вказує групу основних засобів, яка потребує переоцінки, дату переоцінки та відповідальну особу.

2. Укладає договір з професійним оцінювачем.

3. Отримує від професійного отримувача звіт оцінки майна.

4. Заповнює відомість з переоцінки та розраховує всі показники.

5. Результати переоцінки фіксуються в інвентарній картці основних засобів. Під час цього етапу термін корисного використання також може бути переглянуто.

6. Розраховує нову суму амортизації, на основі нових показників первісної та залишкової вартості.

Підприємству надано право переоцінити основні засоби за їх справедливою вартістю на кінець року. При цьому, якщо переоцінюється окремий об'єкт основного засобу, переоцінюються й всі інші засоби, що входять до цієї групи. Переоцінена первісна вартість і знос основних засобів відповідно визначаються як добуток первісної вартості або зносу на індекс переоцінки.

Сума дооцінки залишкової вартості основних засобів відображається у складі додаткового капіталу рахунок 42 «Додатковий капітал», субрахунок 423 «Дооцінка активів», а сума уцінки включається до складу витрат звітного періоду рахунок 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій».

Перевищення суми попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» націлений на зменшення додаткового капіталу (дебет рахунка 42 «Додатковий капітал»,

субрахунок 423 «Дооцінка активів») з включенням різниці між сумою чергової уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів та зазначеним перевищенням до витрат звітного періоду.

У таблиці 2.17 наведено послідовність господарських операцій, пов'язаних з переоцінкою основних засобів.

Таблиця 2.17

Облік операцій, пов'язаних з переоцінкою основних засобів на ТОВ
«КАПРО ОЙЛ» за березень 2021 р

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
Дооцінка основних засобів				
1	Відображено суму дооцінки нарахованого зносу на Компресор КСР-07/90	10 «Основні засоби»	131 «Знос основних засобів»	6282,00
2	Відображено суму дооцінки залишкової вартості Компресора КСР07/90	10 «Основні засоби»	423 «Дооцінка активів»	1000,00
Уцінка основних засобів				
3	Відображено суму уцінки нарахованого зносу гайковерта ручного	131 «Знос основних засобів»	10 «Основні засоби»	9985,00
4	Відображено суму уцінки залишкової вартості гайковерта ручного	975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»	10 «Основні засоби»	397,00

Зниження корисності основних засобів є втратою економічної вигоди у сумі перевищення залишкової вартості активу над сумою очікуваного відшкодування. Таке зменшення є іншими витратами підприємства. Відновлення корисності основних засобів призводить збільшення інших доходів та зменшення амортизації таких засобів.

Підставами для вибуття основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» можуть бути:

- продаж;
- списання у випадку виявлення нестачі;

- безоплатна передача іншим підприємствам (організаціям).

Поодаж основних засобів відбувається за грошові кошти, шляхом обміну на інші активи, у тому числі передача окремих об'єктів до статутного капіталу інших підприємств, вилучення засновником при його вибутті з підприємства

Реалізація основних засобів здійснюється за погодженою сторонами ціною. Водночас, основні засоби спочатку переводяться до складу товарів та списуються з балансу підприємства. Бухгалтерські записи виконують на підставі первинних документів про передачу об'єкта покупцеві (рахунка, акта, та ін.).

Таблиця 2.18

Бухгалтерські проводки з обліку реалізації основних засобів
(автомобіля) на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Відображено дохід від реалізації основних засобів разом з ПДВ	37	71	300000
2	Відображено суми ПДВ в ціні реалізації	71	64	50000
3	Списується знос реалізованих основних засобів	13	10	500000
4	Залишкова вартість автомобіля переводиться до складу товарів, утримуваних для продажу	28	10	160000
5	Списується собівартість товарів (групи вибуття) на інші операційні витрати	94	28	160000
6	Віднесення доходів на збільшення фінансових результатів	71	79	250000
7	Віднесення витрат на зменшення фінансових результатів	79	94	160000
8	Фінансовий результат (прибуток) (гр. 6 – гр. 7)			90000

Ліквідація об'єктів здійснюється у результаті фізичного, морального зносу, аварій, стихійного лиха. Водночас комісія складає Акт списання основних засобів, у якому вказується, що було ліквідовано, його вартість, розмір зносу та причина його вибуття, матеріальна цінність оприбуткована в процесі ліквідації, та понесені витрати. При ліквідації враховується ступінь зносу об'єкта, результати самої ліквідації: доходи (запчастини, металобрухт), витрати (заробітна плата робітників, нарахування та ін.).

**Бухгалтерські проводки з обліку ліквідації об'єктів основних засобів на
ТОВ «КАПРО ОЙЛ»**

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Списується вартість ліквідованих основних засобів у частині нарахованого зносу	13	10	7500,00
2	Списується залишкова вартість ліквідованих основних засобів	97	10	1500,00
3	Витрати, пов'язані з ліквідацією основних засобів	97	20,23,66 ,65	2450,00
4	Доходи від ліквідації основних засобів	20,22	74	350,00
5	Відображення суми ПДВ у разі ліквідації недоамортизованих основних засобів (20% від залишкової вартості)	97	64	300,00

У разі вибуття об'єкта ОЗ внаслідок безоплатної передачі зазначений об'єкт вилучається з активів (п. 33 НП(С)БО7). Залишкова вартість і сума нарахованого податкового зобов'язання з ПДВ списуються в дебет субрахунку 976 «Списання необоротних активів».

Таблиця 2.20.

**Бухгалтерські проводки з обліку безкоштовної передачі об'єктів
основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»**

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Списується вартість переданих основних засобів у частині нарахованого зносу	131	10	375,63
2	Списується залишкова вартість переданих основних засобів	976	10	21 786,80
3	Нарахування суми ПДВ на залишкову вартість	976	641	4282,23

Списання ОЗ з балансу відображається так само, як і у випадку ліквідації ОЗ з ініціативи підприємства.

Сума збитків, визначена до встановлення особи, яка їх заподіювала, та прийняття рішення про відшкодування (за рішенням суду або розпорядженням керівника) обліковується на позабалансовому субрахунку 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей».

У день прийняття рішення про відшкодування збитків сума, що належить до відшкодування винуватцем, відображається за дебетом субрахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків» і кредитом субрахунку 746 «Інші доходи від звичайної діяльності». Водночас балансова сума збитку списується з позабалансового субрахунку 072.

Інформація про основні засоби відображається в бухгалтерському балансі розділу 1 «Необоротні активи» рядки 1010-12 та формі 5 «Примітки до річної фінансової звітності» розділ 2. У рядку 1011 відображається первісна вартість основних засобів та інших необоротних матеріальних активів. У рядку 1012 відображаються їх амортизовані суми. У рядку 1010 відображається залишкова вартість об'єкта основних засобів, яка визначається як різниця між рядками 1011 і 1012.

Таблиця 2.21.

Бухгалтерські проводки з обліку списання нестачі або псування об'єктів основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Списано знос об'єкта ОЗ	131	10	450,00
2	Списано залишкову вартість ОЗ	976	10	225,00
3	Отримано послуги з оцінки збитку	976	685	50,00
4	Оплачено послуги з оцінки	685	311	50,00
5	Відображено балансову суму збитку на позабалансовому субрахунку	072		275,00

Продовження табл. 2.21.

1	2	3	4	5
6	Прийнято судом рішення про відшкодування збитку винуватцем втрати ОЗ	375	746	275,00
7	Списано балансову вартість збитку з позабалансового субрахунку	072		275,00
8	Отримано відшкодування збитку від винної особи на банківський поточний рахунок підприємства	311	375	275,00

Інформація рядку 1005 «Незавершені капітальні інвестиції» також відноситься безпосередньо до основних засобів. У ньому визначається вартість капітальних вкладень у необоротні активи, що залишилися не завершеними на дату балансу на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, впровадження, придбання основних засобів.

У примітках до фінансової звітності наводиться інформація по кожній групі основних засобів.

Таким чином основні засоби відображаються в обох формах річної звітності. Але в формі 1 «Баланс» вони показані у загальному вигляді, тобто показані тільки амортизація, первісна та залишкова вартість. У формі 5, «Примітки до річної фінансової звітності», кожна класифікаційна група розглядається більш детально, щоб можна було отримати ширшу картину їх стану, руху та поточних змін.

Для оцінки ефективності використання основних засобів використовується система показників - загальні і часткові. В табл. 2.14. наведені розрахунки показників, що характеризують використання основних засобів, та оцінка їх динаміки (додаток В2).

Аналіз використання основних засобів і робочої сили ТОВ «КАПРО
ОЙЛ»

Показник	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення (+,-) (к. 3 –к.2)	Звітний період у % до попереднього року (к.3:к.2)* 100
1	2	3	4	5
1. Обсяг наданих послуг, тис. грн	539 850	1 464 768	+924918	271,3
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	52464,8	368370	+315905,2	702,1
в тому числі:				
2.1 Активної частини	41663	327739	+286076	786,6
3. Чистий прибуток, тис. грн	1749	30669	+28920	1755,2
4. Амортизація, тис. грн	8789,95	223245,15	+214455,2	2539,8
5. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	236	315	+79	133,47
Розрахункові показники				
6. Фондовіддача, грн.:				
6.1 Основних засобів (р. 1 : р. 2)	10,3	3,98	-6,32	38,64
6.2 Активної частини (р. 1 : р. 2.1)	12,96	44,7	+31,74	344,9
7. Фондомісткість, грн:				
7.1 основних засобів (р. 2 : р. 1)	0,097	0,25	+0,15	257,73
7.2 активної частини (р. 2.1 : р. 1)	0,077	0,22	+0,14	285,71
8. Рентабельність, %:				
8.1. Основних засобів (р. 3 : р. 2) x 100%	3,3	8,3	+5	-
8.2. Активної частини (р. 3 : р. 2.1) · 100%	4,2	9,35	+5,15	-
9. Амортизаціємісткість продукції, грн. (р. 4 : р. 1)	0,02	0,2	+0,18	1000

Продовження табл. 2.22.

1	2	3	4	5
10. Фондоозброєність, грн. (р. 2 : р. 5)	222,3	1169,43	+947,13	526,06
11. Технічна озброєність, грн (р. 2.1 : р. 5)	176,54	1040,44	+863,9	589,35
12. Виробіток продукції на одного працівника, грн (р. 1 : р. 5) · 1000	2287500	4650057,14	+2362557,14	203,28

Аналіз показників, що містяться у табл. 2.10. дозволяє зробити такі висновки. Фондовіддача основних засобів зменшилась на 6,32%, активної частини збільшилась – на 31,74%. Збільшення фондovіддачі активної частини основних засобів пояснюється тим, що специфіка діяльності ТОВ «КАПРО ОЙЛ» повністю пов'язана із використанням активної частини основних засобів, так як меншу їх частину становлять будівлі, споруди, малоцінні необоротні матеріальні активи та інші основні засоби, а це в свою чергу означає покращення ефективності використання активної частини основних засобів. Відповідно зменшенню фондovіддачі зросла фондомісткість. Рентабельність основних засобів в цілому по всій масі основних засобів зросла, що також є свідченням підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. Збільшення амортизаціомісткості продукції (послуг) у звітному періоді у порівнянні з попереднім є результатом того, що у 2021 р. суттєво зросла величина нарахуваної амортизації, що відповідно, стало наслідком зростання вартості основних засобів, у зв'язку із значиними обсягами їх придбання на підприємство.

Керівництву ТОВ «КАПРО ОЙЛ» необхідно мати на увазі, що всі фактори, пов'язані з впровадженням у виробництво нового високопродуктивного обладнання та технологічних процесів, з удосконаленням устаткування та діючих технологічних процесів, модернізацією, характеризують технічний рівень основних засобів і є найважливішими резервами росту фондovіддачі.

Отже, фондovіддача відбиває фактичну ефективність основних засобів, обумовлену двома показниками: їх технічним рівнем і ступенем використання. Показник фондovіддачі слід розглядати як за всім обсягом основних засобів, так і за їхньою активною частиною.

З метою більш детального дослідження ключових показників, які характеризують ефективність та інтенсивність використання основних засобів, проведемо їх оцінку з використанням методики факторного аналізу.

2.4. Оцінка впливу факторів на ефективність використання основних засобів у ТОВ «КАПРО ОЙЛ» та ключові орієнтири її підвищення

Успішність управління основними засобами ТОВ «КАПРО ОЙЛ» доцільно розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Вважаю, що ефективність основних засобів – це результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил порівняно з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту.

На обсяг продукції у вартісному виразі впливають не лише фактори, пов'язані з ефективним використанням основних засобів, а й зовнішні фактори, такі як зміни цін і тарифів, а також побічні, пов'язані з структурними зрушеннями у складі продукції. Оцінка продукції в натуральному вираженні може нейтралізувати дію багатьох із перелічених факторів, однак її застосування обмежене у випадку багатомономенклатурного виробництва. Групування факторів, що впливають на фондovіддачу ТОВ «КАПРО ОЙЛ» наведено на рис.2.5.

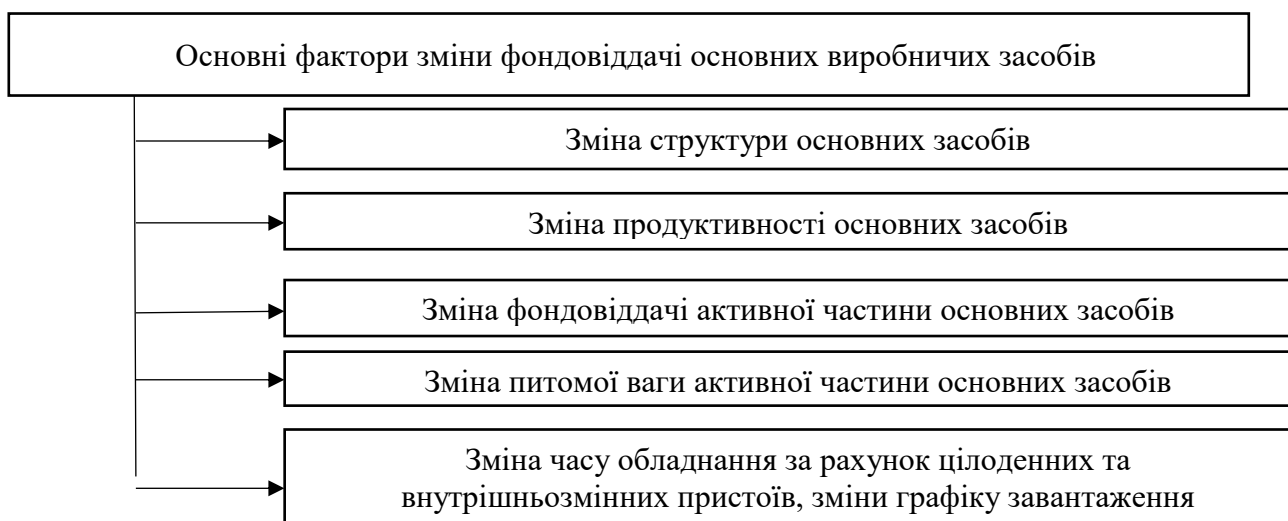

Рис. 2.5. Структурно-логічна схема факторів, що впливають на показник фондівдачі основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ»

За схемою, зображеною на рис. 2.5 до факторів першого рівня відносяться зміна активної частини основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» та зміна фондівдачі активної частини засобів. Проте через відсутність єдиного погляду на формування факторів другого та наступних рівнів методи аналізу фондівдачі також відрізняються.

Методика дослідження основних засобів потребує виділення загальних підходів: вплив окремих факторів на фондівдачу базується на мультиплікативній моделі, а сукупність факторів має містити параметри з кількісною визначеністю, зміни фондівдачі основних виробничих засобів, зміни фондівдачі активної частини основних засобів, зміни питомої ваги активних частин основних засобів, зміни в структурі обладнання, зміни часу роботи обладнання, зміни продуктивності обладнання, цілодобовий простой, коефіцієнт змінності, внутрішньозмінні простой. Нижче застосуємо найбільш поширені методики для факторного аналізу фондівдачі основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ».

Проведемо факторний аналіз показників використання основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» (табл. 2.23.):

Таблиця 2.23.

Інформація для аналізу рентабельності фондів і фондівддачі

Показник	Значення показника		Зміни
	t_0	t_1	
1	2	3	4
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	1 749	30 669	+28920
Обсяг випуску продукції в поточних цінах, тис. грн.			
Обсяг продажів, тис. грн	671 357	1 582 665	+911308
Частка продажів у загальному випуску продукції, %	539 850	1 464 768	+924918
	80,41	92,55	+12,14
Середньорічна вартість, тис. грн:			
основних засобів виробництва (ОЗ)	52464,8	368370	+315905,2
активної частини їх (ОЗ ^а)	41663	327739	+286076
машин і обладнання (ОЗ ^м)	39137	388875	+349738
одиниці обладнання ($\bar{\Pi}$)	46 614	250 079	+203465
Частка активної частини ОЗ (Ч ^а)	0,79	0,89	+0,1
Частка машин і обладнання (Ч ^м)			
в активній частині основних засобів	0,93	1,2	+0,27
у загальній сумі основних засобів	0,75	1,05	+0,3
Рентабельність ОЗ (Р _{ОЗ}), %	3,3	8,3	+5
Рентабельність продажів (Р _{об}), %	0,32	2,09	+1,77
Фондовіддача ОЗ (Фв), грн	10,3	3,98	-6,32
Фондовіддача активної частини фондів (Фв ^а), грн	12,96	44,7	+31,74
Фондовіддача машин і обладнання (Фв ^м), грн	17,15	4,07	-13,08
Середньорічна кількість діючого обладнання (К), шт	2 494 481	2 971 379	+476898
Відпрацьовано за рік усім обладнання (ФРЧ), машино-годин	4936 577 899	5 859 559	+922 981
У томі числі одиницею обладнання:		388	489
годин (ФРЧ ^{од})	3765		
змін (Зм)	502	3750	-15
днів (Д)	251	500	-2
		250	-1
Коефіцієнт змінності роботи обладнання (К _{зм})			
Середня тривалість зміни (Т), годин	264	263	-1
Виробіток продукції за 1 машино-годину (ГВ), у поточних цілях, грн.	7,5	7,5	0
	0,14	0,27	+0,13

Дані таблиці 2.23. показують, що рівень рентабельності основних засобів збільшився на 5 процентного пункта. Щоб визначити, як він змінився за рахунок кожного фактора, можна скористатися методом абсолютних різниць.

Зміна рентабельності основних засобів (ОЗ) за рахунок:

а) фондівдачі основних виробничих фондів:

$$\Delta P_{03} = \Delta F_B \cdot \chi_{P0} \cdot P_{060} = (3,98 - 10,3) 0,8041 \cdot 0,32 = -1,63 \%;$$

б) частки реалізованої продукції в загальному випуску:

$$\Delta P_{03} = F_{B1} \cdot \Delta \chi_{P0} \cdot P_{060} = 3,98 \cdot 0,12 \cdot 0,32 = 0,15 \%;$$

в) рентабельності продажів:

$$\Delta P_{03} = F_{B1} \cdot \chi_{P1} \cdot \Delta P_{060} = 3,98 \cdot 0,9255 \cdot (2,09 - 0,32) = 6,47 \%.$$

Після проведених розрахунків необхідно вивчити фактори зміни фондівдачі основних засобів: зміну частки активної частинки основних засобів у їхній загальній сумі, частки діючих машин та обладнання в активній частині основних засобів, фондівдачі технологічного обладнання:

$$F_{B03} = \chi^a \cdot \chi^M \cdot F_B^M$$

За даними таблиці 2.23. способом абсолютних різниць визначимо зміну фондівдачі основних засобів за рахунок:

– частки активної частини основних засобів:

$$\Delta F_{B\chi^a} = \chi_0^a \cdot \chi_0^M \cdot F_{B0}^M = (+0,1) \cdot 0,93 \cdot 17,15 = + 1,595 \text{ грн};$$

– частки машин і обладнання в активній частині основних засобів:

$$\Delta F_{B\chi^M} = \chi_1^a \cdot \Delta \chi^M \cdot F_{B0}^M = 0,89 \cdot (+0,27) \cdot 12,5 = + 3,003 \text{ грн};$$

– фондівдачі діючого обладнання:

$$\Delta F_{B\chi^M} = \chi_1^a \cdot \chi_1^M \cdot \Delta F_B^M = 0,89 \cdot 1,2 \cdot (-13,08) = - 13,969 \text{ грн}.$$

Разом: - 9,371 грн.

Вплив цих факторів на обсяг виробництва продукції встановлюється множенням зміни фондівдачі за рахунок кожного фактора на фактичну середньорічну величину основних засобів, а зміна середньорічної вартості основних засобів – на базовий рівень їх фондівдачі.

Зміна валової продукції за рахунок зміни:

– середньорічної вартості основних засобів:

$$\Delta B_{P03} = \Delta O3 \cdot F_{B0}^{03} = (+315905,2) \cdot 10,3 = +3253823,56 \text{ тис. грн}$$

– частки активної частини основних засобів у їх загальній сумі:

$$\Delta ВП_{\text{Ча}} = ОЗ_1 \cdot \Delta ФВ_{\text{Ча}}^{03} = 368370 \cdot 1,595 = + 587550,15 \text{ тис. грн}$$

– частки машин і обладнання в активній частині ОЗ:

$$\Delta ВП_{\text{ЧМ}} = ОЗ_1 \cdot \Delta ФВ_{\text{ЧМ}}^{03} = 368370 \cdot 3,003 = +1106215,11 \text{ тис. грн}$$

– фондівдачі машин і обладнання:

$$\Delta ВП_{\text{ФВМ}} = ОЗ_1 \cdot \Delta ФВ_{\text{ФВМ}}^{03} = 368370 \cdot (- 13,969) = -5145760,53 \text{ тис. грн.}$$

Разом : -3451995,27 тис. грн.

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів означає збільшення кількості продукції, яка виробляється, підвищення її якості, зниження собівартості одиниці продукції і виробництва в цілому, зростання потенціалу, удосконалення структури основних засобів, балансу виробничих потужностей. Все це призводить до зменшення витрат ТОВ «КАПРО ОЙЛ» на їх екстенсивне нарощування при зміні обсягів і номенклатури продукції, яка виготовляється.

Істотний вплив на результати діяльності й функціонування основних засобів підприємств справляють такі фактори:

– позитивно впливають: конкуренція за ринки збуту, політика капітального інвестування, державна та промислова політика у сфері науковотехнічного прогресу, підтримка вітчизняного виробника, трансформація кон'юнктури ринку, самоорганізація в межах інвестування та фінансування;

– негативно впливають: правова нестабільність, надмірний фіскальний тиск, валютні обмеження, низька доступність кредитування, інфляція, низький ресурсний потенціал відтворення основних засобів, подорожчання енергетичних носіїв, обмежена доступність механізмів закупівлі обладнання ізза кордону, обмеження амортизаційної політики, збитковість підприємств.

Можна виділити два основних напрями підвищення ефективності використання основних фондів, таких як: інтенсивні та екстенсивні.

До інтенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних фондів можна зарахувати такі засоби:

- 1) механізація та автоматизація виробництва;
- 2) технічне переозброєння та модернізація підприємства;
- 3) удосконалення технологічних процесів;
- 4) скорочення тривалості операційного циклу виробництва;
- 5) застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом;
- 6) підвищення освітньокваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу.

Екстенсивні напрями підвищення використання основних фондів такі:

- 1) скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами тощо, підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання;
- 2) збільшення кількості машинозмін роботи обладнання та зменшення кількості устаткування, що не працює;
- 3) введення додаткового обладнання.

Важливу роль у підвищенні ефективності використання основних засобів, крім технічних та організаційних факторів, має відігравати матеріальне стимулювання працівників підприємства. Йдеться про те, що менеджмент підприємств має розробляти і постійно удосконалювати механізми матеріального стимулювання робітників, інженерів та інших працівників, діяльність яких сприяє виявленню та організації використання резервів підвищення ефективності основних засобів.

Також поліпшити використання основних засобів на підприємстві можна завдяки: підвищенню використання виробничих потужностей і основних засобів у інтенсивності; підвищенню їх навантаження у екстенсивності;

дотриманню пропорційності і змінності у роботі основних засобів (обладнання); активно виконаному процесу контролювання.

Важливі резерви підвищення ефективності застосування основних засобів містяться в збільшенні часу роботи машин і установ. В загальному сукупність резервів покращення використання основних засобів підприємства можна поділити на три категорії:

1. Технологічне вдосконалення засобів праці, що включає: технічне переозброєння на основі комплексної автоматизації та впровадження гнучких систем виробництва; заміну застарілого обладнання та модернізацію обладнання; усунення вузьких місць і диспропорцій у виробничих потужностях підприємств; механізацію допоміжних і обслуговуючих виробництв; розвиток винахідництва та раціоналізаторства.

2. Збільшення часу роботи машин і обладнання за рахунок: ліквідації незадіяного обладнання (оренда, лізинг, продаж тощо); скорочення часу ремонту обладнання; скорочення простоїв як цілозмінних так і всередині змін.

3. Удосконалення організації і управління підприємством, а саме: прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних засобів; впровадження наукової організації праці та виробництва; удосконалення забезпечення матеріально-технічними ресурсами; покращення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки.

Тому для покращення ефективності використання основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» була запропонована схема (алгоритм) щодо плану конкретних дій, спрямованого на максимальну віддачу джерел (предметів) виробництва з мінімальними витратами ресурсів компанії (рис. 2.6).

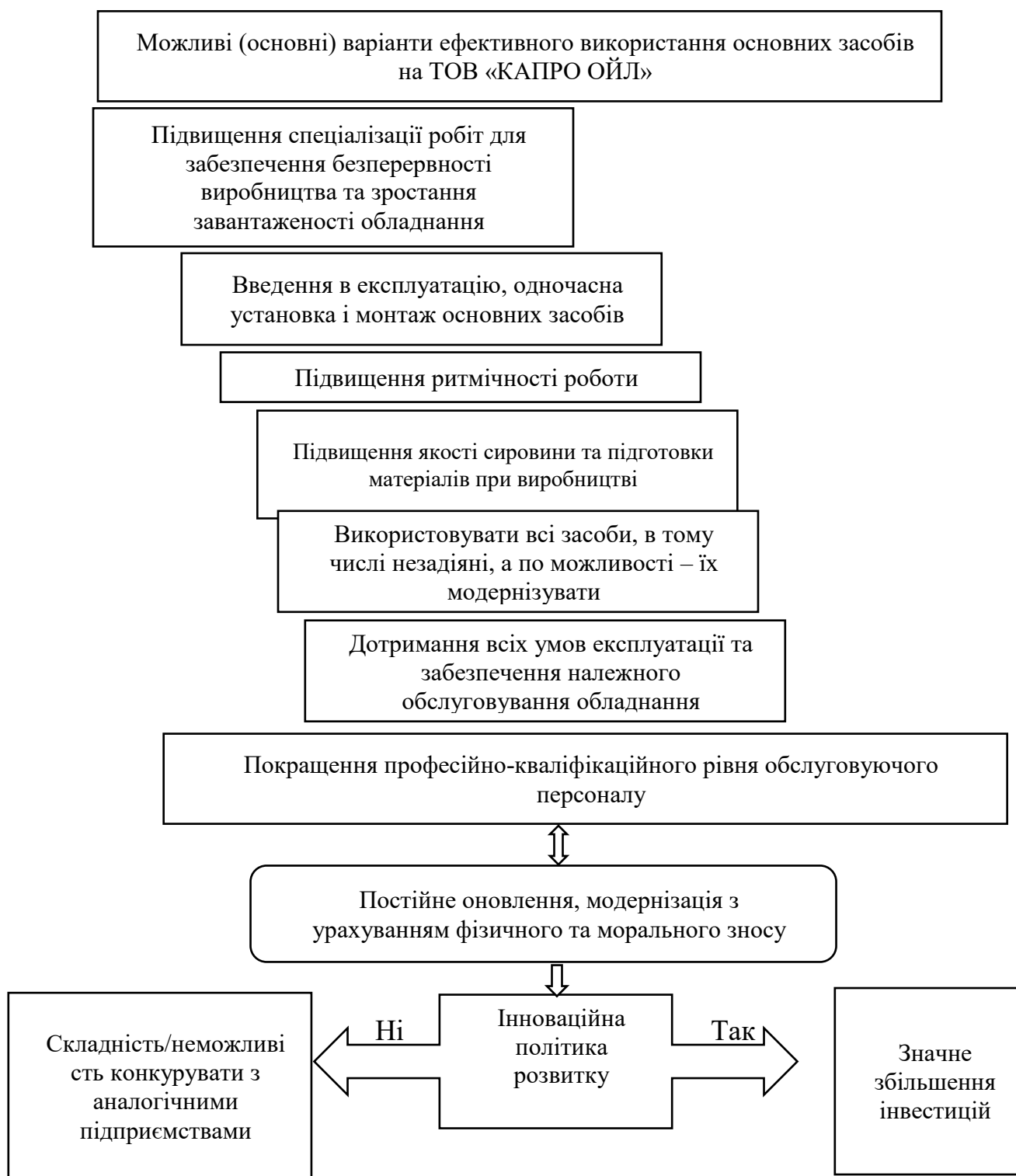

Рис. 2.6 Алгоритм основних варіантів ефективного використання основних засобів на промисловому підприємстві

Джерело: складено автором

Важливий резерв кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів та виробничих потужностей – швидке освоєння проектних потужностей, введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування. Практика свідчить, що середній фактичний період освоєння виробничих потужностей становить п'ять-шість і більше років. Разом з тим технічно й економічно обгрунтовані розрахунки підтверджують реальну можливість досягнення проектних показників за один-два роки.

Таким чином, щоб використання основних засобів було дійсно рентабельним та ефективним, необхідно стежити за їх технічним станом залучати до комплексних ремонтних робіт фахівців, вивчати ринок продукції, залучати фахівців відділу маркетингу, підвищувати рівень спеціалізації виробництва, ліквідувати простої, модернізувати обладнання, поліпшити склад, структуру і стан основних фондів підприємства, поліпшити планування, управління та організацію праці і виробництва, знизити фондомісткість, підвищити фондovіддачу і продуктивність праці підприємств, поліпшити якість обслуговування, вивчати кон'юнктуру ринку збуту, стежити за змінами на валютному ринку та за необхідності використовувати орендоване обладнання для підвищення ефективності виробництва.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

На підставі дослідження специфіки діяльності ТОВ «КАПРО ОЙЛ», вивчення облікової політики та порядку організації обліку основних засобів, аналітичної оцінки забезпеченості основними засобами підприємства та аналізу їх використання, можемо зробити наступні висновки:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «КАПРО ОЙЛ» є приватним підприємством, зареєстроване 14.08.2009 р. Спеціалізується на виробництві рослинних жирів і олій, продуктивністю 300 т готової продукції на добу. Власне виробництво та постійне підвищення якості продукції, дозволяють компанії випуск високоякісних та економічно вигідних жирів. Компанія виробляє та реалізує масложирову продукцію під торговою маркою «КАПРО».

2. Організація обліку основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ» відповідає всім необхідним вимогам нормативно-правових актів: оцінка основних засобів ґрунтується на первинних документах і здійснюється за фактичною собівартістю; одиницею обліку основних засобів є окремий об'єкт; синтетичний облік ведеться в узагальнених показниках на рахунку 10 і складається за типовою кореспонденцією рахунків; амортизація нараховується на об'єкти основних засобів. Своєчасність і оперативність обліку повністю забезпечені шляхом його ведення в автоматизованій формі й передбачає певну послідовність відображення господарських операцій з основними засобами в первинних документах, регістрах аналітичного та синтетичного обліку та фінансовій звітності, що забезпечить можливість надання користувачам повної та правдивої інформації для прийняття правильних рішень.

3. Аналітична оцінка наявності та структури основних засобів свідчить про їх належну кількість на підприємстві, а структура відповідає особливостям технологічних процесів виробництва. Ефективність використання об'єктів

основних засобів оцінювалася на основі розрахунку показників фондівддачі основних засобів та рентабельності основних засобів, які в цілому на досліджуваному підприємстві знаходяться на належному рівні. За результатами факторного аналізу було встановлено, що негативний вплив на зміну валової продукції здійснила зміна фондівддачі машин і обладнання, а на рентабельність основних засобів – загальна фондівддача основних засобів. При цьому, зниження фондівддачі основних засобів спричинило зниження фондівддачі діючого обладнання.

4. Потенційними резервами покращення ефективності використання основних засобів на досліджуваному підприємстві є: підвищення спеціалізації робіт для забезпечення безперервності виробництва та зростання завантаженості обладнання; введення в експлуатацію, одночасна установка і монтаж основних засобів; підвищення ритмічності роботи підприємства; використання усіх наявних основних засобів, в тому числі тих, що незадіяні, а по можливості – їх модернізувати; дотримання всіх умов експлуатації та забезпечення належного обслуговування обладнання; покращення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого персоналу; постійне оновлення та модернізація основних засобів з урахуванням фізичного та морального зносу.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

3.1. Напрями удосконалення організації обліку основних засобів як інформаційного елемента системи управління

Враховуючи роль і значення основних засобів для довгострокового функціонування та розвитку підприємств, необхідність удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами підприємств пояснюється наступним:

- перенесення фокусу аналізу з внутрішнього на зовнішнє бізнес-середовище, в якому підприємство розвивається або планує розвиватися;
- підвищення швидкості прийняття управлінських рішень у зв'язку із змінами у зовнішньому бізнес-середовищі;
- необхідність встановити належний взаємозв'язок між оперативним напрямком і стратегічним напрямком діяльності підприємства, оскільки саме через систему обліку та аналізу забезпечується досягнення стратегічних цілей та задач підприємства, що відображаються у конкретній системі показників;
- розширення методів аналізу основних засобів для забезпечення довгострокового функціонування та розвитку підприємства;
- удосконалення системи показників для обліково-аналітичних цілей, спрямованих на характеристику ефективності використання основних засобів та відповідності їх стану і структури тактичним і стратегічним тенденціям розвитку підприємства;

– необхідності удосконалення концепцій обліку та аналізу в управлінні основними засобами, їх компонентами та їх динамікою.

Стратегічне управління основними засобами підприємства є управлінською діяльністю, що базується на активізації наявного потенціалу розвитку з урахуванням впливу мінливих зовнішніх середовищ для забезпечення реалізації довгострокових цілей та вирішення довгострокових завдань.

Тактичне управління основними засобами підприємства передбачає досягнення поточних цілей і вирішення поточних завдань, в контексті забезпечення ефективного використання трудових ресурсів, які є у розпорядженні суб'єкта господарювання, на основі реалізації його внутрішніх можливостей. У той же час практично не враховується вплив мінливого зовнішнього середовища.

У таблиці 3.1 подано інформацію про основні засоби, які можуть впливати на прийняття управлінських рішень стратегічного та тактичного характеру.

Таблиця 3.1.

Відмінності між стратегічним і тактичним управлінням основними засобами підприємства

Порівняльна ознака	Тактичне управління основними засобами	Стратегічне управління основними засобами
1	2	3
Підпорядкованість управління	Стратегічне управління основними засобами	Стратегічне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства
Цілі і завдання	Короткострокові (поточні)	Довгострокові (стратегічні)
Способи досягнення цілей і рішення задач	Реалізація внутрішніх можливостей	Активізація наявного потенціалу розвитку
Характер розв'язуваних завдань	Повторювані	Нові, неповторювані
Оцінка результативності	Підвищення ефективності	Досягнення перспектив розвитку та намічених темпів зростання

Продовження табл. 3.1.

1	2	3
Фактор часу	Не враховується	Враховується
Рівень ризику	Мінімальний	Допустимий
Виникнення основних факторів впливу	Внутрішнє середовище	Зовнішнє оточення

Системи обліково-аналітичного забезпечення відіграють одну з ключових ролей у функціонуванні системи управління, забезпечуючи інформацією різні рівні управління, взаємодію структурних підрозділів, реагуючи на зовнішні та внутрішні зміни.

Однією з головних проблем є те, що при введенні в експлуатацію чи ліквідації об'єктів основних засобів не завжди враховуються їх відповідні особливості. Для професійного та якісного виконання робіт з приймання та зняття з обліку об'єктів, рекомендується розробити робочу інструкцію, яка визначає порядок роботи та виконання відповідних завдань для кожного члена комісії з визначенням міри їх відповідальності. Створення спеціалізованих комісій з числа працівників, які безпосередньо експлуатують об'єкти, стимулює прийняття основних засобів, корисних лише для своїх підрозділів, функції яких відповідають зазначеним у технічній документації. Так само при списанні основних засобів потрібно детально аргументувати доцільність ліквідації об'єкта, що унеможливить застосування ліквідаційної процедури в корисливих цілях окремих осіб. З метою підвищення рівня управління процесом обліку основних засобів більшості підприємств оптимізований механізм управління обліком основних засобів наведено на рисунку 3.1.

На основі даних, представлених на рисунку 3.1 можна зазначити, що якісно організована система управління обліком основних засобів в сучасних умовах має являти собою цілісну, єдину, взаємопов'язану та взаємоузгоджену систему способів та методів обліку, яка охоплює весь комплекс облікових процедур з

виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації.

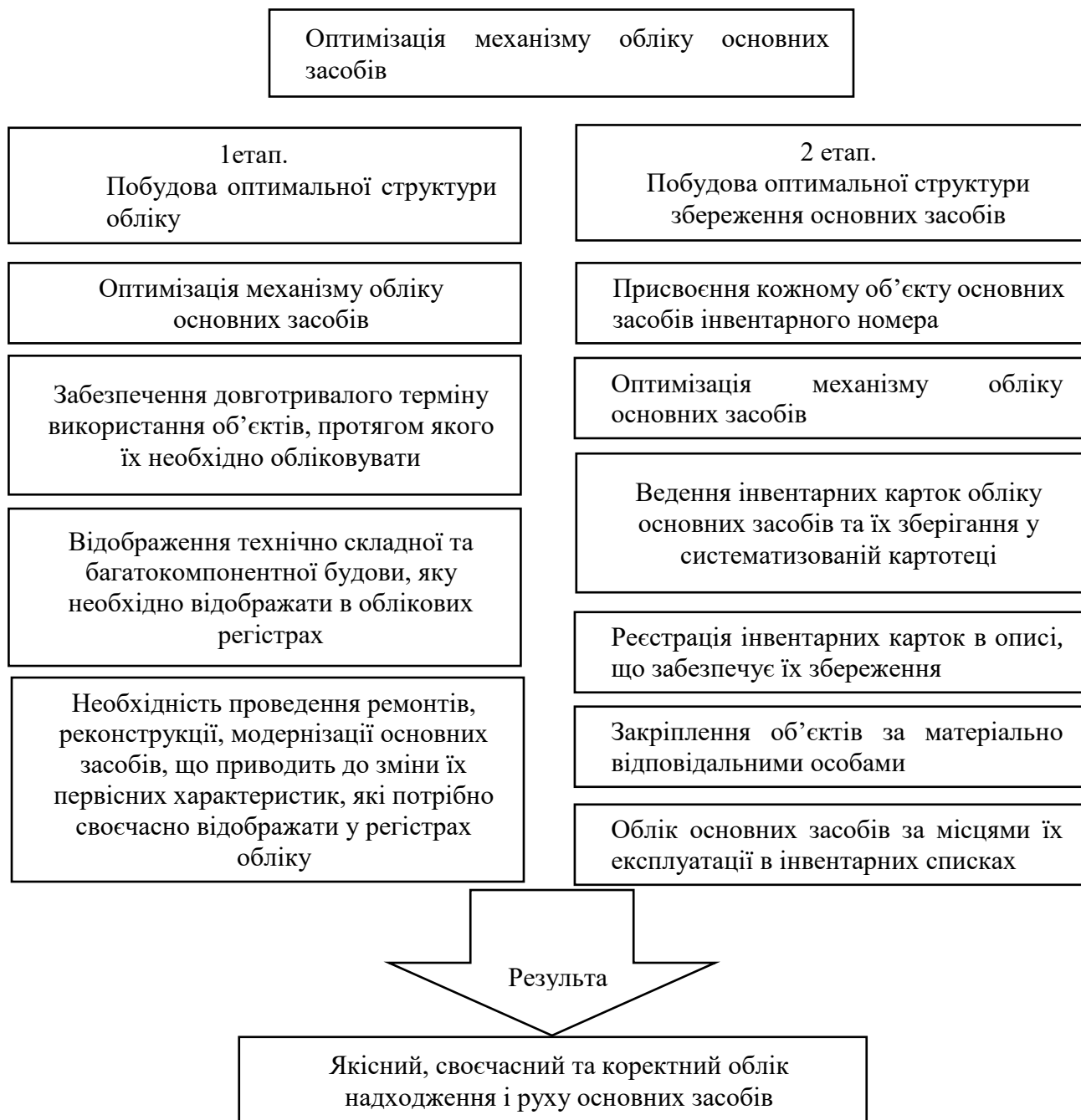

Рис. 3.1 Оптимізація механізму управління обліку основних засобів

У ході дослідження проблем управління обліком надходження і використання основних засобів визначено деякі теоретичні основи, що впливають на його ефективність. Зокрема, встановлено, що низька ефективність організації обліку основних засобів, застосування низки недоцільних форм носіїв

інформації і необґрунтованість схем документообігу спричиняють неоптимальний процес використання зазначених активів підприємствами.

З метою усунення негативного впливу вищезазначених проблем пропонуємо реалізувати деякі теоретичні та практичні пропозиції щодо підвищення ефективності процесу управління обліком основних засобів. Алгоритм оптимізації обліку основних засобів наведено на рис. 3.2.

Реалізація запропонованого напрямку оптимізації процесу управління обліком основних засобів забезпечить посилення й підтримку загальної функціональності системи обліку основних засобів, що є передумовою її вдосконалення.

Рис. 3.2 Схема удосконалення управлінського аспекту обліку основних засобів

Нарахування амортизації основних засобів також є проблематичним. Так, наприклад, якщо говорити про автоматизацію облікових процесів за допомогою програми «1С:Підприємство», то це буде дуже незручно: для того, щоб нарахувати амортизацію тих основних засобів, які є в обліку, бухгалтерії потрібно щомісячно закривати місяць, щоб нарахувати амортизацію. Важливо, що комп'ютерна програма робить це автоматично у конкретний час, тим більше, що мова йде про повну автоматизацію бухгалтерського обліку.

Однак важливим також є автоматизація обліку витрат на ремонт основних засобів. Для вирішення проблеми дефіциту коштів на ремонтні роботи пропонується формувати в бухгалтерському обліку ремонтний фонд за рахунок резервів майбутніх витрат і платежів, використовуючи для цих цілей субрахунок 474 «Забезпечення інших виплат і платежів». Жодним нормативно-правовим актом не передбачено типових форм для розрахунку забезпечень майбутніх витрат та платежів, тому не тільки потрібен автоматичний розрахунок відрахувань у резерви, але також необхідно розробити власні форми.

Для використання зазначеного способу в конфігураторі системи «1С:Підприємство» можна запропонувати створити електронний документ «Розрахунок щомісячних відрахувань для формування (доповнення) забезпечення майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів». У цьому документі необхідно вказати первісну вартість основних засобів і суму накопиченої амортизації за звітний період, кошторисну вартість запланованих капітальних робіт, потім на основі цих даних програма автоматично розрахує суму відрахувань у резерв.

З метою підвищення результативності управлінського механізму ефективного ведення обліку основних засобів слід також розглянути принципи, на яких він базується:

1. Дотримуватись стратегічних цілей економічного розвитку підприємства та, виходячи із забезпечення ефективності використання основних засобів, створювати необхідні матеріально-фінансові умови для реалізації цілей економічного розвитку підприємства.

2. Забезпечити планомірну та індивідуалізовану ефективність застосування основних засобів окремо взятим підприємством з метою підвищення ефективності їх діяльності в майбутньому періоді відповідно до оптимізації співвідношення вирішення поточних і перспективних завдань розвитку.

3. Доцільність і оптимальність управлінських рішень за характером відтворення основних засобів підприємства. Обґрунтування потреб в основних засобах має здійснюватися на основі кваліфікованого аналізу стану та використання основних виробничих засобів, дослідження резервів підвищення ефективності їх використання.

4. Ефективність формування відтворювальних процесів в окремому підприємстві для отримання максимального економічного ефекту.

Дотримання вимог цих принципів потребує постійного збору, обробки та аналізу інформації всіх видів: науково-технічної, економічної, правової тощо. Це передбачає використання новітніх комп'ютерних технологій і математичних методів як важливої передумови нормального функціонування механізмів управління економікою на всіх рівнях (переважно підприємств). Можна побачити, що механізм управління основними засобами є сукупністю взаємопов'язаних методів і засобів. Особливість формування організаційної структури підсистеми полягає в конкретизації цілей, функцій і завдань, пов'язаних з об'єктом управління, детальному складі норм і нормативів споживання, плану ефективності та використання основних засобів у системі показників оцінки. Комплексно-системний підхід – це комплексний аналіз і вивчення результатів заходів на етапах формування, використання, оновлення та вибуття основних засобів. Практичне застосування механізму управління забезпечить високу якість оперативно-виробничої діяльності, наукового рівня і гнучкість планування, процес закупівлі якісної сировини, ритмічність виробництва і випуск конкурентноспроможної продукції.

На даний момент важливого значення для ТОВ «КАПРО ОЙЛ» набуває своєчасність та правильність проведення ремонтів основних засобів, повнота їх відображення в обліку, з урахуванням поділу на поточний і капітальний в залежності від мети проведення, вартості, обсягу виконуваних робіт, а також необхідного часу на їх проведення (табл. 3.2).

Недоліки існуючої системи обліку при вирішенні завдань управлінського обліку експлуатації машин та обладнання

Завдання управління використанням та оновленням основних засобів	Основні завдання управлінського обліку	Методи, що використовуються для		Проблемні системи обліку
		облікове спостереження	Контролю і аналітичних умов	
1. Своєчасне оновлення основних засобів у вигляді поточного та капітального ремонтів за структурою основних засобів до умов застосування.	Врахування особливостей експлуатації задля безперебійного використання об'єктів основних засобів	Документування, подвійний запис, інвентаризація	Метод відносних величин, порівняння	Відсутність планів проведення гарантійних ремонтів основних засобів, та фінансування поточних і капітальних ремонтів
2. Забезпечення інтенсивної і правильної експлуатації основних засобів	- облік і контроль дотримання правильності експлуатації	Спостереження, вимірювання, документування	Нормування, порівняння, метод відносних величин	Відсутність передумов і можливостей для об'єктивної оцінки часу використання активних частин основних засобів
	- облік і контроль дотримання правильності експлуатації, робочого часу і проблемних ситуацій	Документування, спостереження, вимірювання	Порівняння, нормування, оцінювання	Передбачити фактори, що впливають на основну частину об'єкта основних засобів, неможливо
	- контроль застосування запасних частин і інших матеріалів	Документування, інвентаризація	Аналіз, порівняння, оцінювання	Неможливо передбачити обсягів витрат оборотних активів на поточний та капітальний ремонт

2.1 Створювати передумови для безперервної роботи та своєчасного оновлення основних засобів	- оцінка своєчасності та необхідності проведення ремонтів	Спостереження, інвентаризація, документування	Порівняння, відносні величини, експертиза	Відсутність можливості своєчасного виявлення проблемних моментів експлуатації об'єктів основного капіталу
	- визначення термінів ремонтів і умов доцільної експлуатації	Документування, документування, оцінка, інвентаризація, узагальнення	Порівняння, відносні величини, експертиза, ряди динаміки	Питання узгодженості первинних документів з обліку ремонтів та актів приймання-передачі відремонтованих об'єктів основних засобів і їх ліквідації
	- оцінювання проблемних місць, а також своєчасності та доцільності ремонтів і оновлення основних засобів	Документування, документування, оцінка, інвентаризація, узагальнення	Порівняння, відносні величини, експертиза, графічний аналіз	Проблемні аспекти рахунку витрат і порівняння їх з отриманими доходами від проведених ремонтів
3. Створення раціонального методу встановлення простого та розширеного відтворення основних засобів	- оцінка методів раціонального оновлення складових основних засобів	Документування, документування, оцінка, інвентаризація, узагальнення звітність	Порівняння, відносні величини, експертиза, графічний аналіз	При впровадженні різних методів оновлення необхідно розробити аналітичні форми для порівняння витрат і доходів підприємства
	- запровадити раціональний підхід до оновлення основних засобів	Документування, документування, оцінка, інвентаризація, узагальнення подвійний запис, звітність	Порівняння, відносні величини, експертиза, ряди динаміки	Вибір методики аналізу використання різних варіантів оновлення

Тому можна порекомендувати створити ввести до Плану рахунків окремий аналітичний рахунок для обліку витрат на ремонт, який використовується для відображення витрат на ремонт рахунків 23 та 152, а саме: «Поточний ремонт» та «Капітальний ремонт» в розрізі об'єктів основних засобів ТОВ «КАПРО ОЙЛ». Вони накопичуватимуть інформацію про суму витрат на ремонт, які вже були проведені та витрати за відремонтованими об'єктами. Ця інформація допоможе у прогнозуванні та плануванні витрат на поточний та капітальний ремонти, а також буде необхідною для потреб управління, та забезпечить проведення аналізу доцільності та ефективності проведених ремонтів основних засобів за напрямками їх впливу на очікувані економічні вигоди підприємства ТОВ «КАПРО ОЙЛ» (рис.3.3.).

Рис. 3.3. – Види та послідовність відображення витрат на утримання основних засобів

Дослідження практики ТОВ «КАПРО ОЙЛ» і його системи обліку показало, що існуюча система облікового забезпечення не накопичує та не зберігає інформацію про вартісну характеристику, яка також може включати

витрати на поточний та капітальний ремонт під час експлуатації обладнання, а збої в системі не завжди фіксуються причини їх появи.

Вважаємо за доцільне надати певні рекомендації відносно урегулювання питання щодо використання форм первинних документів, якими відображаються в обліку операції із основними засобами. Раніше головним нормативним документом, що регламентував затвердження типових форм первинного обліку був Наказ від 29.12.1995 № 352 Про затвердження типових форм первинного обліку, який станом на 22 жовтня 2021 року, цей законодавчий акт втратив чинність, не маючи при цьому жодної нормативної альтернативи. У 1995 році були прийняті типові форми обліку основних засобів, які, можна сказати, досить старі до того ж жодного разу не коригувались.

Однак жодних нових законодавчих актів не було прийнято, що здавалось би, ускладнює ситуацію, але всі дійшли до єдиного висновку. По-перше, можна застосовувати типові форми первинного обліку основних засобів, які були затверджені і прийняті для суб'єктів державного сектору в 2016 році. По-друге, ніхто не забороняє створювати та затверджувати внутрішньофірмові документи первинного обліку, головне, щоб це було зазначено в розпорядчих документах підприємства. Крім того, можна розглянути варіант використання застарілих типових форм, важливо прибрати шапку бланку, де записується інформація про затвердження.

Виходячи з даної ситуації, пропонуємо розглянути нову (альтернативну) форму первинних документів, які можуть використовуватися в ТОВ «КАПРО ОЙЛ» (табл. 3.3.).

Отже, альтернативний спосіб формування облікової інформації, викладений в первинних облікових документах з обліку основних засобів, зможе точніше та ефективніше задовольнити існуючі інформаційні потреби користувачів, що, безперечно, матиме позитивний вплив на якість і обґрунтованість управлінських рішень.

Альтернативні підходи в документуванні обліку основних засобів

№ з/п	Назва документу	Призначення документу	Оптимальна облікова інформація, яка підлягає відображенню в документі (крім обов'язкових реквізитів)
Надходження (придбання, створення, отримання) об'єктів основних засобів			
1	Акт введення в експлуатацію об'єктів основних засобів	Документування основних засобів, що надходять з різних джерел (придбані за грошові кошти у постачальників чи через підзвітних осіб; отримані безкоштовно, або як внесок до статутного капіталу, отримані в обмін на подібні (неподібні) активи, виготовлені власними силами) та облік яких ведеться на рахунку 10 «Основні засоби» (в розрізі відповідних субрахунків) Засвідчує факт введення в експлуатацію	основний реквізит документу – Шляхи надходження основних засобів: дає чітке уявлення про джерело отримання об'єктів та визначає кореспонденцію рахунків при введенні в експлуатацію
			В документ закладаються усі можливі шляхи надходження – при оформленні, поміткою «Х» виділяється потрібний
			найменування та інвентарний номер об'єкта
			місце знаходження (експлуатації), матеріально-відповідальна особа
			первісна вартість – в розрізі складових: капітальні інвестиції на придбання (створення) та справедлива вартість
			кореспонденція рахунків (по введенню в експлуатацію об'єкта)
			ліквідаційна вартість
			термін корисного використання
			метод нарахування амортизації (згідно з Наказом про облікову політику)
			рахунок обліку витрат – для відображення амортизації та витрат, які виникають під час експлуатації об'єкту

			дата введення в експлуатацію та дата початку нарахування амортизації
			результати огляду та висновок комісії щодо введення об'єкта в експлуатацію
2	Додаток до Акта №__ на внутрішнє переміщення об'єктів основних засобів	Засвідчує факт зміни місця знаходження (експлуатації) та матеріально-відповідальної особи	Складається за потреби (з мінімальним відображенням облікової інформації про сам об'єкт) Фактично є додатком до Акта введення в експлуатацію об'єктів основних засобів
3	Акт виведення з експлуатації об'єктів основних засобів	Документальне відображення процесу вибуття об'єктів основних засобів з підприємства різними шляхами (переведення до складу необоротних активів, що утримуються для продажу, безоплатна передача, списання (ліквідація), внесок до статутного капіталу іншого підприємства, обмін на подібні активи) та облік яких ведеться на рахунку 10 «Основні засоби» (в розрізі субрахунків) Засвідчує факт виведення з експлуатації	основний реквізит документу – Шляхи (причини) вибуття основних засобів: дає чітке уявлення про шляхи вибуття об'єктів та визначає кореспонденцію рахунків при виведенні з експлуатації. В документ закладаються всі можливі шляхи вибуття – при оформленні, поміткою «Х» виділяється потрібний
			найменування та інвентарний номер об'єкту
			дата введення в експлуатацію та дата припинення нарахування амортизації
			складові первісної вартості: залишкова вартість та накопичений знос
			кореспонденція рахунків (по виведенню об'єкта з експлуатації)
			результати огляду та висновок комісії щодо виведення об'єкта з експлуатації
4	Додаток до Акта №__ Розрахунок результатів списання об'єкту та технічна характеристика агрегатів	Засвідчує факт визначення результатів списання (ліквідації) об'єкту та технічні характеристики агрегатів щодо доцільності (недоцільності) їх використання в подальшій господарській діяльності	Складається за потреби (з мінімальним відображенням облікової інформації про сам об'єкт) Фактично є додатком до Акта виведення з експлуатації об'єктів основних засобів
Наявність та експлуатація об'єктів основних засобів			

5	Інвентарна картка обліку основних засобів	Накопичує у собі всю інформацію, що стосується руху об'єкта основних засобів, на який складено дану картку, відображає облікові дані про надходження, наявності та вибуття об'єктів основних засобів, облік яких ведеться на рахунку 10 «Основні засоби», а також їх переоцінки та поліпшення, внаслідок реконструкції, модернізації чи добудови	Умовно поділяється на чотири інформаційні блоки: 1) загальна інформація про об'єкт – найменування та інвентарний номер; місце знаходження (експлуатації); субрахунок обліку об'єкта; рахунок обліку витрат; метод нарахування амортизації 2) облікова інформація щодо введення об'єкта в експлуатацію та його виведення з експлуатації – складається на основі вищезазначених документів: Акту введення в експлуатацію та Акту виведення з експлуатації 3) облікова інформація щодо поліпшення об'єкту основних засобів (реконструкція, модернізація, добудова) – складається на основі нижченаведеного документу Акту виведення-введення в експлуатацію об'єктів основних засобів 4) облікова інформація щодо переоцінки об'єкта основних засобів – первісна вартість, накопичений знос, залишкова вартість, справедлива вартість на дату переоцінки, індекс переоцінки та результати переоцінки
6	Акт виведення-введення в експлуатацію об'єктів основних засобів у зв'язку з модернізацією, реконструкцією, добудовою	Документ призначений для фіксування моменту припинення нарахування амортизації об'єктів основних засобів на час їх добудови, модернізації, реконструкції та відновлення нарахування амортизації після виконаних робіт по їх поліпшенню Засвідчує факт зміни первісної вартості об'єкта	Документ складається з двох частин: частина 1 «Виведення об'єкта з експлуатації»: 1) загальна інформація про об'єкт основних засобів: найменування його інвентарний номер, місце знаходження (експлуатації), матеріально-відповідальна особа; первісна вартість та субрахунок обліку об'єкта; 2) причини виведення з експлуатації та розпорядчий документ, який засвідчує цей факт; 3) дата припинення нарахування амортизації частина 2 «Введення об'єкта в експлуатацію»: 1) загальна інформація про об'єкт основних засобів (яка наведена в першій частині); 2) витрати, які визнано в складі капітальних інвестицій; первісна вартість об'єкту після робіт по його поліпшенню; 3) дата відновлення нарахування амортизації; 4) результати огляду та висновок комісії щодо введення об'єкту в експлуатацію

3.2. Удосконалення методики аналізу основних засобів в контексті підвищення якості інформаційного забезпечення управління підприємством

Економічна діяльність вітчизняних підприємств здійснюється в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, а наявні основні засоби потребують раціонального використання. Тому перед підприємствами постає завдання підвищити ефективність використання наявних основних засобів, перш за все, збільшити їх активну частину за часом і потужностями, тобто підвищити рівень їх інтенсивного використання в діяльності підприємства. Економічна ефективність функціонування основних засобів є невід'ємною частиною результатів усіх основних видів використання ресурсів підприємства. При визначенні економічної ефективності використання основних засобів застосовується система натуральних і вартісних показників, а також оціночне співвідношення темпів зростання випуску продукції і темпів зростання обсягу основних засобів, фондоозброєність робочої сили і її продуктивність.

Хоча існують різні показники, що показують наявність, стан та ефективність використання основних засобів, немає чіткої моделі, якої можна було б дотримуватися, щоб виявити, вирішити та уникнути проблем, пов'язаних з основними засобами в майбутньому. Більш складним є прийняття рішень щодо управління ефективністю основних засобів підприємства. Тому можна запропонувати алгоритм, який дозволяє своєчасно приймати відповідні рішення (рис. 3.4).

Алгоритм процесу прийняття рішень щодо ефективності управління основними засобами підприємства передбачає, що процес є рухом від одного блоку до іншого.

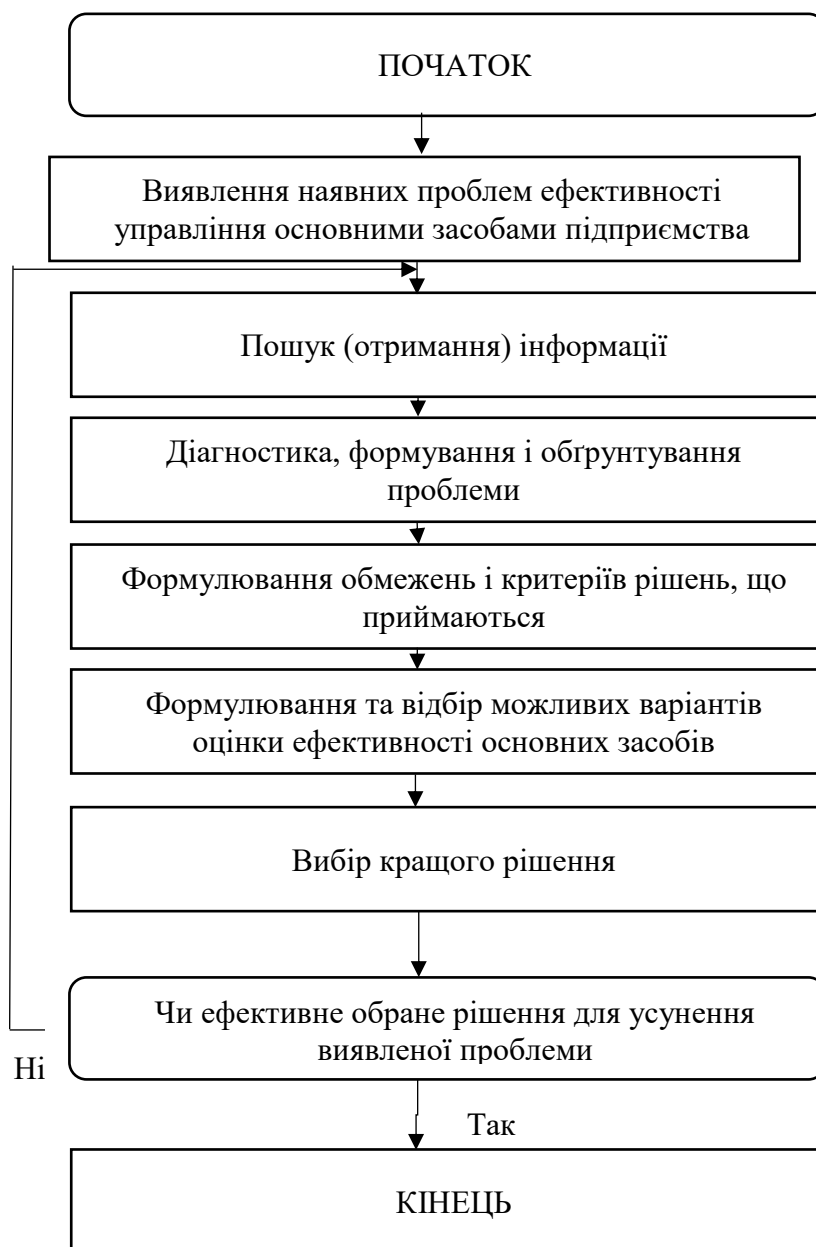

Рис. 3.4. Алгоритм процесу прийняття рішення щодо управління ефективністю основних засобів підприємства

Виявивши проблему, визначивши умови та фактори, що призвели до неї, формується рішення та обирається із них найкраще.

1. Опис проблеми: Виникнення ситуації, виявлення проблеми, збір необхідної інформації та опис проблемної ситуації.

2. Розробка варіантів рішення: формулювання вимог обмежень, збір необхідної інформації, розробка можливих варіантів вирішення проблеми.

3. Вибір рішення: Визначення критеріїв відбору; вибір рішень, які відповідають критеріям; оцінка можливих наслідків; вибір найкращого рішення щодо управління ефективністю використання основних засобів підприємства.

Для раціональної організації процесу аналізу формування та використання основних засобів потрібно розробити більш детальний послідовний механізм дій у вигляді загальної системи аналізу основних засобів, що поєднує елементи фінансового, управлінського та стратегічного аналізу, як показано на рис. 3.5.

Для формування детальної інформації в обліково-аналітичному забезпеченні управління основними засобами, окрім застосування положень фінансового аналізу, потрібно активно використовувати методику управлінський аналізу, оскільки в симбіотичному процесі цих видів аналізу відображається дія усіх факторів, інформаційних потоків, їх взаємозв'язки та взаємозалежності. У зв'язку з цим алгоритм проведення аналізу основних засобів має наступні структурні блоки.

Блок 1: формує відомості про динаміку, склад, структуру, рух, ефективність використання основних засобів у рамках управлінського аналізу.

Блок 2: формує відомості про вплив ефективності використання основних засобів на показники фінансового стану, фінансові результати діяльності в рамках фінансового аналізу.

Блок 3: формує інформацію про зміни (фактори) зовнішнього та внутрішнього бізнес-середовища із зазначенням ступеня їх впливу на основні засоби в рамках стратегічного управлінського аналізу, що забезпечує розширений аналіз стану основних економічних ресурсів підприємства.

Рис. 3.5. Алгоритм проведення аналізу основних засобів

Джерело: розроблено автором

Для діагностики взаємодії між стратегічним і тактичним рівнями управління основними засобами можна використовувати певні залежності [48]:

- управління процесом оновлення основних засобів підприємства можна представити виразом, що описує тенденцію зміни структури основних засобів підприємства та тенденцію посилення виробничого процесу суб'єкта підприємства:

$$\Delta O3(t) = \sum_{i=1}^n O3_i^B, \quad (3.1.)$$

де $\Delta O3(t)$ – тенденція зміни вартості основних засобів;

n – кількість різних видів основних засобів, які оновлюються на підприємстві;

$O3_i^B$ – величина введених основних засобів i -го виду;

– управління процесом експлуатації основних засобів підприємства можна представити виразом, який описує тенденцію зміни фондovіддачі підприємства з точки зору внеску кожної виробничої структури (підрозділу) в її формування:

$$\Delta O3(t) = \sum_{i=1}^n O3_i \times ПВ_i, \quad (3.2.)$$

де $\Delta O3(t)$ – тенденція зміни величини фондovіддачі підприємства;

n – кількість виробничих структур (підрозділів) підприємства;

$O3_i^B$ – величина фондovіддачі в i -й виробничій структурі (підрозділі);

$ПВ_i$ – питома вага основних засобів в i -й виробничій структурі (підрозділі) підприємства;

– управління процесом амортизації основних засобів підприємства можна представити виразом, який описує тенденцію зміни структури формування амортизаційних відрахувань відповідно до схильності суб'єкта господарювання до методу використання прискореного або відстроченого повернення фінансових коштів, інвестованих в засоби праці:

$$A(t) = \sum_{i=1}^n A_i, \quad (3.3.)$$

де $A(t)$ – тенденція зміни амортизаційних відрахувань;

n – кількість амортизаційних груп основних засобів або використовуваних способів амортизації;

A_i – величина амортизаційних відрахувань, нарахованих для i -ї групи основних засобів або i -м способом нарахування амортизації.

Блок 2 передбачає підготовку детального звіту, що містить поточні аналітичні та прогнозні дані, отримані за результатами інформаційних досліджень відділу управління та фінансового аналізу основних засобів.

Ефективність обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами залежить від своєчасного усвідомлення керівниками важливості організації стабільної та злагодженої роботи обліково-аналітичної системи та своєчасного обліку, аналізу та комплексної взаємодії різних видів інформації (нормативно-правова, фінансово-аналітична, необлікова), галузевих особливостей та факторів, що беруть участь у прийнятті та реалізації управлінських рішень на тактичному та стратегічному рівнях.

Під час написання роботи було підтверджено, що система обліково-аналітичного забезпечення відіграє одну з ключових ролей у функціонуванні системи управління, забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів, реагуючи на зовнішні та внутрішні зміни. Доведено, що обліково-аналітична підтримка управління основними засобами підприємства сприяє:

- підвищенню якості та масштабів використання обліково-аналітичної інформації;
- формуванню і поданню користувачам актуальної й достовірної управлінської звітності;
- підготовці ефективних управлінських рішень із забезпечення довгострокового функціонування і розвитку підприємства;
- своєчасне реагування на зовнішні та внутрішні зміни;
- підвищення стабільності фінансово-господарської діяльності.

Як виявилося, стратегічний управлінський облік значно розширює сферу своєї дії в наданні інформації про стратегічне управління основними засобами підприємства. Запропонований алгоритм проведення аналізу основних засобів допоможе надати користувачам відповідні, актуальні аналітичні дані для задоволення потреб управління на різних рівнях ієрархії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Узагальнюючи підходи щодо удосконалення обліку та аналізу основних засобів, як системи інформаційного середовища для прийняття ефективних управлінських рішень можемо зробити наступні висновки:

1. Система обліково-аналітичного забезпечення підприємства відіграє одну з ключових ролей у функціонуванні його системи управління, забезпечення відіграє одну з ключових ролей у функціонуванні системи управління, забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів, реагуючи на зовнішні та внутрішні зміни. Доведено, що обліково-аналітична підтримка управління основними засобами підприємства сприяє: підвищенню якості та масштабів використання обліково-аналітичної інформації; формуванню і поданню користувачам актуальної й достовірної управлінської звітності; підготовці ефективних управлінських рішень із забезпечення довгострокового функціонування і розвитку підприємства; своєчасному реагуванню на зовнішні та внутрішні зміни; підвищенню стабільності фінансово-господарської діяльності.

2. Запропоновано основні напрями удосконалення обліку основних засобів у комплексі вирішення складних сучасних завдань для підприємств, які здійснюють виробничо-господарську діяльність, з урахуванням особливостей функціонування товариства з обмеженою відповідальністю «КАПРО ОЙЛ».

Факти засвідчують, що для вирішення проблем, що існують у роботі та підвищення ефективності інформаційного забезпечення, дуже важлива правильна та обґрунтована організація обліково-аналітичної системи з упором на управлінський облік основних засобів.

Розроблено нові (альтернативні) форми первинних документів які можливо використати на ТОВ «КАПРО ОЛІЙ» які дають змогу влучніше та

ефективніше задовольнити існуючі інформаційні потреби користувачів, що, без сумніву позитивно позначиться на якості та раціональності прийняття управлінських рішень.

3. Запропонований алгоритм проведення аналізу основних засобів – це авторське бачення відповідної методики, яка базується на принципах комплексності та системності. Його використання дасть змогу проаналізувати потреби, заходи щодо реалізації та джерела фінансування відтворення основних засобів.

Існуючі показники для аналізу відтворювального процесу доповнюються новими показниками, поглиблюючи сучасні методичні положення, що в кінцевому результаті дасть можливість забезпечити більш ефективне використання обмежених ресурсів, якими орієнтуються вітчизняні фірми у відтворенні основних засобів.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних, методичних і прикладних аспектів обліку, і аналізу основних засобів в інформаційному середовищі управління підприємством, дає можливість зробити такі висновки:

1. Дослідження комплексу нормативних та наукових джерел виявило неоднозначність трактування категорії «основні засоби». Поглиблено проаналізувавши його сутність, можна зробити висновок, що основні засоби – це матеріальні активи, якими володіє підприємство з метою виробництва або постачання товарів, надання послуг, здачі їх в оренду іншим особам або для виконання адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний термін ефективного використання (експлуатації) яких перевищує один рік, або оборотний період.

2. У теоретичній основі системи формування та руху основних засобів вирішальну роль відіграє концепція оцінки, яка має забезпечити реалізацію принципу об'єктивності, для забезпечення правильного формування фінансової звітності підприємства. Розглядаючи методику оцінки основних засобів згідно з національними та міжнародними стандартами, визначено, що оцінка основних засобів є специфічною формою ціни для правильного визначення його загальної вартості, складу та структури, амортизаційних відрахувань, собівартості продукції, а також прибутку й рентабельності діяльності підприємства.

3. Дослідження основоположних аспектів основ методики та організації обліку, аналізу основних засобів і галузевих особливостей діяльності підприємства дало можливість обґрунтувати класифікацію обліково-аналітичного забезпечення за об'єктами, процесами, результатами і видами діяльності. Це дозволило виділити низку проблем теоретичного, методичного і організаційного спрямування для поліпшення обліку і аналізу основних засобів.

4. Методика і організація облікового процесу руху основних засобів на ТОВ «КАПРО ОЙЛ» забезпечує: контроль за зберіганням основних засобів; своєчасне, правильне відображення обліку надходження основних засобів, їх ефективного використання, внутрішнього переміщення, вибуття (ліквідація); відображення в обліку витрат на ремонт основних засобів; своєчасне (щомісячне) відображення в обліку зносу (амортизації) основних засобів тощо. На підприємстві в обліку продовжують застосовувати типові документи первинного обліку, затвердженні Наказом №352, який втратив чинність від 22 жовтня 2021 року. Одиницею обліку основних засобів є інвентарний об'єкт. Кожному інвентарному об'єкту, незалежно від його місцезнаходження (у користуванні чи на зберіганні), присвоюється відповідний інвентарний номер. Інвентарний номер проставляється на всіх первинних документах, які є підставою для фіксації його наявності або руху.

5. Синтетичний облік основних засобів відповідно до Плану рахунків на підприємстві ведеться на рахунку 10 «Основні засоби», який призначений для обліку наявності та руху основних засобів. У ТОВ «КАПРО ОЙЛ» при нарахуванні амортизації застосовують прямолінійний метод. Для узагальнення інформації про наявність і рух основних засобів використовують автоматизовану форму обліку із використанням програми 1С «Підприємство 8.3». У звітності підприємства інформація про рух основних засобів відображається у «Звіті про наявність та рух основних засобів, амортизацію». Вирішення завдань обліку основних засобів в автоматизованому режимі забезпечує можливість обробки облікової, аналітичної та управлінської інформації у відповідні терміни, сприяє підвищенню точності та достовірності облікових даних.

6. Провідними напрямками вдосконалення обліку операцій із основними засобами є: вибір найкращої за складом і обсягом облікової інформації, яка зможе гарантувати реалізацію завдань, поставлених перед обліком основних

засобів; розробка і впровадження удосконалених форм носіїв облікової інформації, найбільш відповідних до структури, змісту і характеру інформації; розробка та реалізація раціональних схем документообігу, щоб забезпечити своєчасне виконання поставлених завдань з найменшими витратами людських, матеріальних і фінансових ресурсів; розробка і впровадження доцільної технології вирішення облікових завдань, що забезпечить злагоджену роботу облікового механізму.

7. Визначальними шляхами вдосконалення організаційних аспектів обліку основних засобів у інформаційному середовищі управління підприємством першочергово - це раціоналізація форм первинних документів як носія інформації. Процес документування повинен являти собою цілісну і єдину систему, що складається з взаємопов'язаних, взаємоузгоджених показників, що охоплюють весь набір облікових процедур для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації. Запропоновано до впровадження та практичного використання альтернативні форми первинної документації для відображення в обліку інформації про основні засоби.

8. Розроблено алгоритм аналізу основних засобів на принципах комплексності та системності. Його застосування дозволяє проаналізувати потреби, заходи стосовно реалізації і джерела фінансування відтворення основних засобів.

Наявні показники для аналізу відтворювального процесу доповнюються новими показниками, посилюючи сучасні методичні положення, які в кінцевому результаті дають змогу забезпечити більш результативне застосування обмежених ресурсів, якими орієнтуються вітчизняні фірми у відтворенні основних засобів.

9. З метою підвищення якості управління ефективністю використання основних засобів належно виконувати систематично і постійно, з метою

покращення діяльності стосовно управління ефективністю використання основних засобів порекомендована модель управління ефективністю використання основних засобів. Модель складається з кількох послідовних етапів, що дають змогу оцінити стан основних засобів, сформулювати стратегії стосовно стану підприємства на момент аналізу, а також своєчасно відстежувати та коригувати відповідні стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз наявності, стану, руху і використання основних засобів : матеріал до лекцій №3. URL : <https://d-learn.pnu.edu.ua/data/users/7519/materialy%20do%20lekciy%20%203.pdf>
(дата звернення: 22.10.2022)
2. Агрес О. Г. Економічна ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств : автореф. дис.к.е.н.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Г. Агрес : Львівський нац. аграр. ун-т. Львів, 2013. 20 с.
3. Бабаєв Ю. А. Теорія бухгалтерського обліку. Київ : Вища школа, 2009. 692 с.
4. Бабяк Н. Д. Амортизаційні відрахування як фінансове джерело відтворення основних засобів підприємств. Суми : *Вісник Сумського державного університету*. 2005. № 10(82). С. 177–185.
5. Білоусько В. С., Беленкова М. І. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 423с.
6. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия. Київ : Ніка – Центр, 2012. 446 с.
7. Бойко В. М., Вашків П. Г. Бізнес: словник-довідник. Київ : Україна, 2009. 565 с.
8. Бондарчук В. В. Звітність підприємств як джерело інформації про основні засоби для потреб державного управління. *Одеса : Науковий журнал Економіка: реалії часу*, 2012. № 2(3). 111–115.
9. Брадул О. М. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій: монографія. Київ : КНТЕУ, 2009. 356 с.

10. Бразілій Н. М., Муренко А. А. Класифікація необоротних активів за групами та ознаками – передумова вдосконалення обліку. Хмельницький : *Вісник Хмельницького національного університету*, 2009. № 6. С. 123–129.
11. Бразілій Н. М. Організація та методика аудиту основних засобів та шляхи його вдосконалення. Чернівці : *Збірник наукових праць Чернівецького державного технічного Університету. Серія: Економічні науки*, 2013. № 24. С. 104-109.
12. Бурова Т. Експрес-аудит необоротних активів підприємства. Миколаїв : *Науковий Вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського Економічні науки*, 2016. № 1 (6). С. 33–38.
13. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: Конспект лекцій. Житомир : ПП Рута. 2010. 224 с.
14. Бутинець Ф. Ф., Войналович О. П., Томашевська І. Л. Організація бухгалтерського обліку: підручник 4–те видання, доп. і перероб. Житомир : ПП Рута, 2005. 371 с.
15. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: підруч. / М. Ф. Огійчук, В. Я. Пласкієнко та ін.; за ред. М. Ф. Огійчука. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Вища школа, 2003. 800 с.
16. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / за ред. проф. Бутинця Ф.Ф. - 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир : ПП Рута, 2006. 832 с.
17. Гарасим П. М., Кізима А. Я. Фінансовий облік і звітність на підприємствах різних галузей : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2015. 288 с.
18. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку. Київ : А.С.К., 2011. 223 с.
19. Давидович І. Є. Управління витратами : Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
20. Дерій В. Проблеми теорії науки, методики й організації навчання і практики економічного аналізу. Київ : *Бухгалтерський облік і аудит : наук-практ. журн.* 2014. № 6. С. 3–11.

21. Дмитрик С. О. Облік основних починається з малого : газета. Київ : *Все про бухгалтерський облік*. 2006. № 99. С. 49-52
22. Жадан Т. А. Економічна сутність основних засобів підприємства: обліковий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наук. видання*. 2015. Вип. 8. С. 1112-1116. URL : <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/233> (дата звернення: 25.10.2022).
23. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2017. 368 с.
24. Журавель Н. Методи нарахування амортизації основних засобів у бухгалтерському обліку. Київ : Баланс, 2011. №16. С. 5-6.
25. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник : Київ : Кондор, 2006. 356 с.
26. Загородній А. Г., Вознюк А. Г. Фінансово-економічний словник : Київ : Знання, 2011. 1072 с.
27. Задорожний, З. В, Давидович І. Є., Омецінська І. Я. Управлінський облік : навч. посіб. Київ : ХАЙТЕК ПРЕС, 2010. 280 с.
28. Зима Ю. Особливості застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в обліку основних засобів. Тернопіль : *Економічний аналіз : зб. наук. пр.* 2018. Вип. 12, ч. 4. с. 211-214.
29. Зябченкова Г. В. Застосування справедливої оцінки основних засобів в обліку Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 2. С. 129-133. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_2_29 (дата звернення 20.10.2022).
30. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, власного капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України : від 30.11.1999 р. №291 (із змін. і доп.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 15.10.2022).

31. Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 372 с.
32. Історія економічних учень: підручник / Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О. Київ : КНЕУ, 1999. 564 с.
33. Кононова О. Є. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. Дніпро : ДВНЗ ПДАБА, Вена: Premier Publishings.r.o. Vienna, 2018. 102 с.
34. Крупка Я. Д. Облік інвестицій : монографія / Крупка Я. Д. Тернопіль : Економічна думка, 2011. 302 с.
35. Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ : КНЕУ, 2001. 534 с
36. Кучерова Г. Ю., Кулько-Лабинцева І. В. Розподіл вартості основних засобів підприємств в процесі їх функціонування. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2018. Вип. 36. С. 49-58.
37. Матвеева В.С., Замазій С. Н. Все про облік та оподаткування господарських підприємств та організацій. Харків : Фактор, 2018. 627 с
38. Мельничук І. В. Мужевич Н. В. Облік фінансового забезпечення відтворення основних засобів будівельних підприємств : *Галицький економічний вісник*. Тернопіль, 2019. № 1. С. 123- 130,
39. Мулик Т. О. Інформаційно-організаційні засади аналізу основних засобів в управлінні реальними інвестиціями. Херсон : *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 29(2). С. 173-177.
40. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» від 01.01.2012 р.: (із змін. і доп.). URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (дата звернення 15.10.2022).
41. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 17 «Оренда» від 01.01.2012р.: (із змін. і доп.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_018#Text (дата звернення 11.10.2022).

42. Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» від 01.01.2012р. (із змін. і доп.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_023#Text (дата звернення 21.10.2022).
43. Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 536 с.
44. Неміш Ю. В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 3–4. С. 181–187.
45. Орловський Д.Л. Бізнес-процеси підприємства: моделювання, аналіз, вдосконалення. Част. 2. Бізнес процеси: аналіз, управління, удосконалення. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 433 с.
46. Очеретько Л.М., Малишева Л. В. Напрямки гармонізації податкового та бухгалтерського обліку основних засобів. *Інноваційна економіка*. 2017. № 3. с. 297-299.
47. Панасюк В. М., Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ. 2020. 330 с.
48. Пирог О.В. Детермінація основних засобів підприємств в умовах інвестиційного розвитку. Львів : *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. №835. С. 240-250.
49. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ М-ва фінансів України № 291 від 30 лист. 1999 р. (із змін. та доп.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text_9 (дата звернення: 10.10.2022).
50. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. (із змін. та доп.). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (дата звернення 18.10.2022).

51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: затв. наказом М-ва фінансів України від 27 квіт. 2000 р. №92 (із змін. та доп.). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 12.10.2022).
52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» : затв. наказом М-ва фінансів України № 181 від 28 лип. 2000 р. (із змін. та доп.). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лип. 1999 р. № 163 (із змін. та доп.). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99> (дата звернення: 01.11.2022).
54. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лист. 2003 р. № 617 (із змін. та доп.). URL : <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2022).
55. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: затв. наказом: М-ва фінансів України від 24 груд. 2004 р. № 817 (із змін. та доп.). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text> (дата звернення: 03.11.2022).
56. Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства. *Облік і фінанси*. 2015. № 4 (70). С. 53-60.
57. Правдюк Н. Л. Трудові ресурси підприємств: обліково-аналітичне забезпечення управління: монографія. Вінниця : ПП ТД Едельвейс і К, 2016. 248 с.
58. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 19 лип. 1999 р. (із змін. і доп.). URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 23.11.2022).

59. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів: затв. Наказом М-ва фінансів України від 10 січ. 2007 р. №2 (із змін. та доп.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07> (дата звернення 15.10.2022).
60. Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку : затв. наказом М-ва фінансів України від 29 груд. 2000 р. № 356. (із змін. та доп.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text> (дата звернення 23.10.2022).
61. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів : затв. наказом М-ва фінансів України № 561 від 30 верес. 2003 р. (із змін. та доп.). URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/mf03270?an=2> (дата звернення: 04.11.2022).
62. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість»: затв. наказом М-ва фінансів України № 779 від 02 лип. 2007 р. (із змін. та доп.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07#Text> (дата звернення: 15.10.2022).
63. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : затв. наказом М-ва фінансів України № 879 від 02 вер. 2014 р. (із змін. та доп.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
64. Про затвердження типових форм первинного обліку: затв. Наказом М-ва Статистики України від 29 груд. 1995 р. №352 (із змін. та доп.). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0508-98> (дата звернення 15.10.2022).

65. Реслер М. В. Значення обліку та аналізу як складових частин обліково-аналітичного механізму : *Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ*. Тернопіль : ТНЕУ, 2010. Вип. 6. С. 306-308.
66. Рогозний С. Основні засоби за МСФЗ: особливості визнання та оцінки. *Все про бухгалтерський облік*. 2019. № 27 (22 берез.). с. 4-10
67. Рунчева Н. В. Облік амортизації в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2009. № 3 (7). С. 104-108.
68. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2013. 688 с.
69. Свірко С. В. Бухгалтерський обліку в господарських підприємств та організаціях: монографія. Київ : КНЕУ, 2018. 387 с.
70. Серединська В. М., Федорович О. М., Загородна О. М. Теорія економічного аналізу: підручник. Тернопіль : УкрМедКнига, 2012. 324 с.
71. Сопко В. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 578 с.
72. Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік : навч. посіб. Київ : Знання, 2015. 631 с.
73. Сухарський, В. С. Економічний словник-довідник. Тернопіль : Богдан, 2012. 328 с.
74. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : Підруч. Київ : Алерта, 2007. 1080 с.
75. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. Я. Микитюк. Київ : Хай-Тек Прес, 2013. 544 с.
76. Чалий І. Основні засоби за МСБО та П(С)БО: 7 головних відмінностей. *Все про бухгалтерський облік*. 2018. № 32 (4 квіт.). с. 27-29.
77. Чижевська Л. В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: монографія. Житомир : ЖДТУ, 2007. 528 с.
78. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2003. 444 с.

79. Шелін С. В. Особливості обліку амортизації основних засобів в автоматизованій системі. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2017. № 6. С. 28-30
80. Яковишина Н. А. Теоретичні основи обліку основних засобів. *Молодий вчений*. 2018. №5. С. 779-783.
81. Ямборко, Г. Бухгалтерська амортизація основних засобів: обираємо метод та обліковуємо. *Все про бухгалтерський облік*. 2006. № 31. С. 21-27.

ДОДАТКИ